

WSTĘP

Analizując ćwiczenie treningowe w jego całej rozciągłości, doszliśmy do wniosku, że łączy ono w sobie elementy i warunki pozwalające nadać mu miano podstawowej jednostki operacyjnej całego procesu sportowego. Poza kwestiami wywodzącymi się z nauki, rozwoju i doskonalenia określonej dyscypliny sportowej, pojawia się także potrzeba opracowania sposobu przekroczenia granic wytyczonych ograniczonymi możliwościami człowieka. Zmniejszając te ograniczenia lub inaczej mówiąc, zwiększając zdolność zawodników i całej drużyny do adaptacji w danych warunkach, można osiągać zwycięstwa i zdobywać tytuły mistrzowskie. Należy jednak dodać, że wymagane jest od zawodników, jak i całej drużyny zaangażowanie, które może być intencjonalne (w znaczeniu podejmowania konkretnych decyzji), racjonalne (dynamika podejmowania decyzji) i emocjonalne (skierowane na jeden cel).

Cykl egzystencjalny ćwiczenia treningowego

Ćwiczenie możemy analizować w oparciu o jego cyklu egzystencjalny, który to w trakcie całego treningu składa się z następujących faz (rysunek 1):

1. „Rodzi się” z przemyśleń trenera. Jest to faza, w której trener próbuje opracować najlepsze sposoby racjonalnego zwiększenia wydajności sportowej swoich zawodników i całej swojej drużyny (proces optymalizacji), nawet jeśli takie „narodziny” będą opierały się na tradycyjnych, lecz przestarzałych metodach oraz doświadczeniu, u którego podstaw leży przeświadczenie, że przyszłość jest czystym odbiciem przeszłości, niekończącym się powtarzaniem ćwiczeń bez wprowadzania innowacyjności, czy też stosowaniem metod treningowych bez jakiegokolwiek użytecznego celu w dość regularny sposób.

W naszym przekonaniu nie ma trenera, który, niezależnie od swoich zawodowych kompetencji, przy konfrontacji z potrzebą opracowania serii treningów i co się z tym wiąże ćwiczeń składających się na taki trening, przy obieraniu celów i środków do ich osiągnięcia nie będzie opierał się na dawnym doświadczeniu oraz przemyśleniach. Na swoje przemyślenia, które mogą być zarówno głębokie, jak i płytkie, każdy trener może przeznaczyć dużo lub mało czasu, może także opierać się na argumentach empirycznych, jak i naukowych, a sama refleksja może przynieść prawidłowe, jak i błędne wnioski. Dokonując ostatecznej analizy trener wykorzystuje swoje przemyślenia dotyczące narzędzi treningowych, jakich w danym momencie będzie używał.

Rysunek 1. Cykl egzystencjalny ćwiczenia w trakcie procesu treningowego

Jest to jedna z najistotniejszych cech, jakie musi posiadać trener, gdyż dzięki niej może on rozwijać swoją racjonalną, systematyczną i logiczną wizję, która powinna być zbieżna z wizją Klubu lub inaczej mówiąc z zawodnikami, dyrektorami i członkami, którzy go tworzą.

2. *“Żyje”* w trakcie jego stosowania. Żywotność tą tłumaczy się jako konieczność poszanowania przez zawodników i całą drużynę, zaleceń i obowiązków związanych z danym ćwiczeniem w taki sposób, aby umocnić określoną postawę, specjalne zachowania motoryczne i osiągnąć odpowiedni wymiar strategiczny/ taktyczny. Chcemy przez to powiedzieć, że ćwiczenie treningowe osiąga szczyt swojej żywotności w momencie, w którym jest prawidłowo wykonywane (podkreślamy znaczenie tego pojęcia, gdyż wobec braku prawidłowego wykonywania danego ćwiczenia, mamy do czynienia z innym ćwiczeniem, nie tym, które mieliśmy zamiar wykonywać), czyli wypełniane są wymogi związane z porządkiem taktycznym/ technicznym, czasowym, przestrzennym, numerycznym i instrumentalnym ćwiczeń. Oczywistym jest, że efekty wykonywania/ powtarzania takiego ćwiczenia wychodzą poza granice jego wykonywania w danym momencie zwłaszcza, kiedy nauka i doskonalenie przenoszą się w sposób pozytywny na wykonywania dalszych ćwiczeń. Jest rzeczą naturalną, że takie przeniesienie jest bardzo widoczne i wpływa na pozostałe etapy procesu treningowego (sesja, mikrocykl, mezocykl, itp.).

3. *“Umiera”* tuż po zakończeniu jego wykonywania. Mimo to pozostawia po sobie dość głęboki ślad (tak w znaczeniu pozytywnym, jak i negatywnym), który przekłada się na skutki wewnętrzne i zewnętrzne, pojawiające się krótko-, średnio- i długoterminowo w organizmie zawodnika. *“Śmierć”* oznacza, że ćwiczenie umiera z powodu zaprzestania jego wykonywania w danym momencie oraz w okresie po jego wykonaniu. Jednakże *“śmierć”* ta nie oznacza braku rezultatów. *Indywidualny* plan tworzy silne ogniwo zależności pomiędzy zawodnikiem i sytuacjami/ problemami, z jakimi musi się on zmierzyć, potęgując skutki nauki i doskonalenia, które utrwala się wraz częstotliwością jego powtarzania. Z kolei plan kolektywny konkretyzuje lepszy rozwój dynamicznej organizacji drużyny, odzwierciedlając rozwiązania interwencyjne stosowane w różnych kontekstach sytuacyjnych obrazowanych przez różne rodzaje ćwiczeń (sektorowe, końcowe, etc.), które jednocześnie ulegają zmianie z powodu różnorodności zachowań taktycznych/ technicznych stosowanych przez zawodników w ramach kolektywnej interakcji.

4. *“Odradza się”* przez powtarzanie lub zastosowanie podobnych ćwiczeń. Ta faza cyklu egzystencjalnego ćwiczenia treningowego jest bezpośrednią konsekwencją jednego z następujących warunków: (1) ciągłego i systematycznego wykonywania tego samego ćwiczenia (środka) w różnych sesjach treningowych lub, (2) zastosowania *innych* ćwiczeń o podobnym charakterze, które zmieniają się zgodnie z różnymi poziomami złożoności. Manipulacja i zastosowanie ćwiczeń o różnym poziomie złożoności wynikają z konieczności ciągłej strukturyzacji kontekstowych sytuacji treningu w powiązaniu z umiejętnościami graczy oraz z wyników, jakie chce się osiągnąć. Tak więc w miarę jak zawodnik się rozwija, doskonali on swoją zdolność do przystosowania się i przeprowadzania interakcji w sytuacjach, jakie tworzą się wokół niego. Następnie ćwiczenie treningowe powinno być ukierunkowywane na potencjał, jaki w niedługim czasie będzie poddawany stymulacji, a którego formy znajdowania rozwiązań w danej sytuacji nie są ostateczne i obowiązujące dla wszystkich okoliczności zaistniałych podczas gry. W tym celu zachowanie uważane za właściwe i konieczne powinno być poddane analizie w oparciu o in-

terpretację i wykorzystanie innych form rozwiązywania problemów. Właściwość ta wzbogaca i przekształca życie zawodników, raz przynosząc korzyści, raz powodując traumy, jednak zawsze zachowuje wymiar niepowtarzalności. Idąc tym tokiem rozumowania, ćwiczenie treningowe „odradza się” w całości lub częściowo, kiedy jest ono (lub ćwiczenia podobne do niego) wykonywane zgodnie z dynamiką: (i) *manipulacji* złożoności, (ii) *spójności* ustanowionej pomiędzy założeniem sesji treningowej i ćwiczeniami, jakie się na nią składają, (iii) *dopasowania* pomiędzy potencjałem zawodników oraz wymaganiami podczas wykonywania ćwiczeń, (iv) *różnorodności* zachowań interwencyjnych przy zastosowaniu innych form rozwiązywania tego samego problemu i (v) *następstwa* problemów pojawiających się w danym kontekście zgodnie z logiką lub modelem gry obmyślonymi przez trenera dla drużyny.

5. *„Regeneruje się” w znaczeniu innowacji.* Pojęcie „regeneracja” oznacza w tym przypadku dwa oblicza tego samego elementu. Jedno z nich wyraża konieczność zbadania przez trenera efektów ćwiczenia treningowego (pozytywnych lub negatywnych) w taki sposób, aby zrozumieć na jakim poziomie jakościowym i ilościowym wpłynęło ono na wzrost, utrzymanie czy też obniżenie wydajności sportowej zawodnika lub drużyny. Dla celów takiej analizy trener powinien zawsze przekształcać ćwiczenie treningowe (wychodząc zawsze z założenia innowacyjności) tak, aby jego stosowanie nie było tylko zwykłym powtarzaniem wykonanego już ćwiczenia. W ten sposób dokłada się starań, aby uzyskać jak najwięcej korzyści z narzędzia treningowego, jakiego w ciągu określonego okresu czasu używało się w stosunku do modelu gry, czy poziomu szybkości interwencji zawodników w kontekstowych sytuacjach zaistniałych podczas gry. Drugie oblicze rozwija się przy opracowywaniu ćwiczeń mając na uwadze tworzenie sytuacji, w których każdy z zawodników może trenować i rozwijać swoją własną osobowość, improwizację i fantazję, decydując się na jakieś rozwiązanie w oparciu o szeroki wachlarz opcji oraz o wykorzystanie różnych czynności motorycznych podczas rozwiązywania sytuacji powstałych podczas gry. Może to mieć miejsce, gdyż umiejscawia go to w wymiarze strategicznym/ taktycznym rozwiązania każdego problemu zaistniałego podczas gry. Z tej perspektywy pełnienie przez zawodników określonych funkcji jest ściśle związane z ich umiejętnościami dotyczącymi z jednej strony skutecznego *odpowiadania* na ciągłe zmiany wynikające tak z regularności co z przypadkowości sytuacyjnej, które mają miejsce z wokół nich, zaś z drugiej z organizowania się, w celu osiągnięcia obranych celów, które w innym razie byłyby niemożliwe do osiągnięcia. Skuteczna organizacja drużyny ma znacznie większy potencjał, niż miałby zawodnik grający w pojedynkę.

Optymalne ćwiczenie

Studium każdego treningu skupia się na opracowaniu koncepcji, przedstawienia, zastosowania i korekcji optymalnych ćwiczeń czyli takich, które służą osiągnięciu wyznaczonych celów. Ponieważ piłka nożna jest grą otwartą, rozsądnie byłoby wskazać ćwiczenia, na podstawie których można wytyczyć różne drogi do osiągnięcia tego samego celu. Jednakże, analizując opracowywane ćwiczeń, które naszym zdaniem mają największy potencjał rozwojowy dla różnych kierunków gry (na przykład: ćwiczenia dla danych sektorów gry, ćwiczenia modelowe, ćwiczenia metaspecjalne, ćwiczenia rywalizacyjne, etc.), zauważyliśmy, że przy niewielkiej manipulacji ich uwarunkowaniami strukturalnymi, ćwiczenia takie wykazują charakterystyczne cechy podobieństwa, co z kolei zwraca uwagę na konieczność opracowania ćwiczeń o znaczącej i skutecznej różnorodności. Chcemy przez to powiedzieć, że pomimo różnorodności większości ćwiczeń treningowych, jej

granice są bardzo mało wyraźne, zwłaszcza dla nie wprawionego oka, przez co różne ćwiczenia mogą wydawać się podobne, a podobne mogą wydawać się różne. Niezależnie od słuszności tej kwestii, najważniejszą rzeczą jest opracowanie ćwiczenia tak, aby było przeważającym elementem procesu treningowego, a jego fundamentem była koncepcja i wybór takich kryteriów, które czyniłyby ćwiczenie skutecznym, czyli pomagałyby w osiągnięciu obranych wcześniej celów i założeń. Idąc tym tropem, w założeniach optymalizacji ćwiczenia treningowego można wyróżnić trzy fundamentalne kierunki: (i) realizacja ćwiczenia w jak *najkrótszym* możliwym czasie, czyli osiągając maksymalną rentowność pomiędzy czasem przeznaczonym na wykonanie ćwiczenia i osiągniętymi celami (właściwe zarządzanie czasem trwania treningu), (ii) realizacja ćwiczenia przy jak *najmniejszym* wysiłku, czyli ograniczając do minimum wysiłek intelektualny, energetyczny i fizyczny, powodując racjonalne doskonalenie zachowań motorycznych. Należy wyjaśnić, że mniejszy wysiłek nie oznacza mniejszej dyspozycyjności i mniejszego zaangażowania zawodnika w proces treningowy. Oczekuje się od zawodnika podjęcia precyzyjnego, bezpiecznego i ekonomicznego rozwiązania w danej sytuacji podczas meczu lub treningu, (iii) osiągnięcie *największego* możliwego skutku treningu w zakresie dotyczącym jego: (a) *wiarygodności* w związku ze specyficznymi celami, jakie mają być osiągnięte, (b) *utrzymania* wysokiego poziomu wydolności sportowej, która może opierać się tylko na dobrze zorganizowanych, umocnionych i odnawianych konstrukcji i zastosowaniu struktury treningu, (c) *wytrzymałości*, która z czasem się wydłuża i przekształca krótkotrwałą dynamikę – natychmiastowy rezultat, w rozszerzanie granic wytrzymałości zawodnika, czy drużyny, czyli długotrwałą dynamikę.

Ćwiczenie treningowe a wynik sportowy

Wartość odpowiedzialności trenera osiąga swoje apogeum podczas zawodów. Chcąc nie chcąc jest ona związana z wynikiem danego meczu, a każdy wynik czy to pozytywny, czy negatywny, podnosi lub obniża rangę trenera w skali zawodowej. Przyjęło się, że w wypadku wygranej, wszyscy są zwycięzcami, zaś za przegraną odpowiada tylko jedna osoba: trener. W przypadku utrzymywania się tendencji do negatywnych wyników, rozwija się prawdziwie dramatyczne napięcie pomiędzy trenerem, a jego narzędziem pracy. Takie sytuacje wysokiego braku zaufania prowadzą trenera do podjęcia jednej z następujących opcji: (i) zapomnieć jak najszybciej o zaistniałej sytuacji opierając się na argumentach niezwiązanych z procesem przygotowywania, które mogłyby załagodzić sytuację lub (ii) zestawić doświadczenie, przekonania i paradygmaty, które zdobył na przestrzeni lat, poddając je analizie i inwestując w proces treningowy poprzez jego odnowienie.

“Fakt sam w sobie nic nie znaczy, wartości nadaje mu idea z którą jest związany lub dowód, którego dostarcza. Kiedy odkrywa się i klasyfikuje nowy fakt, nie on stanowi odkrycie, lecz idea, z której się wywodzi. Także kiedy się przedstawia jakiś fakt, nie on jest dowodem, tylko stosunek pomiędzy danym zjawiskiem, a jego przyczyną” (Bernard, 1783). Podsumowując, ćwiczenie treningowe łączy się z logiczną jednostką, na podstawie której strukturyzuje się i układa cały proces treningowy. Wzbogacając dorobek ćwiczenia treningowego, bezpośrednio (1) wzbogacamy dorobek treningu sportowego czy to odnośnie jego podstaw, części składowych i uwarunkowań strukturalnych, czy to zasad stosowania i podstaw skuteczności oraz (2) budujemy instrument (czytaj środek) pracy, którego wewnętrzna logika bazuje na udoskonalaniu i innowacyjności procesu metodologicznego treningu, na którym opiera się ewolucja piłki nożnej.

Cel niniejszej książki

Ideą przyświecającą przygotowaniu tej książki było opracowanie metod i specjalnych środków treningowych dla piłki nożnej, zilustrowanych schematami i diagramami i usystematyzowanych logicznie i spójnie tak, aby łatwo było je zrozumieć. Wyszliśmy z założenia, że nie istnieje żadna sytuacja meczowa, jak bardzo skomplikowana by ona nie była, która nie mogłaby być symulowana i zobrazowana na treningu. Taksonomizując specjalne ćwiczenia futbolowe staramy się, aby wszystkie sytuacje miały przełożenie i mogły być zobrazowane za pomocą ram współpracy i rywalizacji, z zamiarem równoczesnego rozwoju zdolności do podejmowania decyzji i interwencji taktyczno-technicznej, nieodzownymi podczas gry. Jednakże zdajemy sobie sprawę, że jak bardzo bogate nie byłyby umieszczone tam sytuacje kontekstowe, nie odzwierciedlą one całości sytuacji zaistniałej podczas gry. Zawsze bowiem istnieją inne formy układania ćwiczeń i inne koncepcje są stosowane przez trenerów w życiu codziennym i opracowywane jako procedury (narzędzia), które wydają się im być zgodnymi z wymaganiami i celami treningu.

W taki sam sposób, w jaki zachowanie zawodników i drużyny podczas gry odzwierciedla środki, jakich używają oni podczas treningu, ćwiczenia treningowe opracowane przez trenera znajdują przełożenie w jego pojęciu na temat logiki futbolowej, modelu gry, jaki zamierza wdrożyć i najszybszej drogi obranej w celu osiągnięcia określonego zysku tak indywidualnego, jak i zbiorowego. Obmyślanie ćwiczeń treningowych jest częścią codziennej pracy trenera, wyrażanej za pomocą "obiegu", który rozpoczyna się obserwacją danej sytuacji, zaistniałej podczas gry, przechodząc do jej identyfikacji, przemyślenia, systematyzacji i zastosowania, a następnie kolejnego zastosowania (czytaj praktyki), aby ustalić na jakim poziomie ilościowym i jakościowym ćwiczenie to zbiega się z rzeczywistością. Idąc tym tokiem myślenia, nawet przygotowanie sesji treningowej ma wiele oblicz, które należy rozpatrzyć. Przygotowanie zaczyna się zawsze w umyśle trenera i wsparte jest jego przełożeniem na kartę treningową. Na tym etapie ustala się skład drużyny posługując się kryteriami obiektywności, racjonalności i spójności w stosunku do przyjętego modelu gry i jej podstawowego tematu (lub jej części), jakie mają być rozwinięte podczas sesji treningowej. Kolejną czynnością, jaka należy do trenera, jest wyznaczenie najważniejszych przestrzeni, na której będą rozgrywać się wcześniej ustalone sytuacje, mając na uwadze nie tylko stosunek przestrzeń/ liczba zawodników, ale także wolniejsze lub szybsze zużywanie się terenu, na którym odbywać się będą ćwiczenia treningowe. Cała konstrukcja/ zastosowanie sesji treningowej ma za zadanie wyszukanie sytuacji, które właściwie symulowałyby i odtwarzałyby rzeczywiste warunki gry. Tylko w taki sposób jest możliwe maksymalne wykorzystanie przeciwności, które zaistnieją podczas gry, stymulując różne zachowania i postawy w prawidłowej ramie fizjologicznej i emocjonalnej, w której indywidualna praca taktyczna/ techniczna oraz dynamiczna organizacja drużyny, muszą mieć pierwszeństwo nad wszystkimi innymi elementami. Przygotowanie na czas i właściwie każdej sesji treningowej, jest istotne dla prawidłowego zarządzania, z jednej strony zawartością (strategiczną, techniczną, taktyczną, etc.), konieczną dla rozwoju i doskonalenia indywidualnego i drużynowego, oparte go na poszczególnym modelu gry, zaś z drugiej strony czasem (godzinami, minutami), jakim się dysponuje na przeprowadzenie treningu. Innymi słowy, wydobywanie jak największej wydajności sportowej zawodników w danym przedziale czasu treningu, jest jednym z fundamentalnych zadań trenera. Przyspieszenie, waloryzacja i utrzymanie takiej rentowności, tak indywidualnego zawodnika, jak i całej drużyny, na najwyższym poziomie, może opierać się tylko na właściwej koordynacji (czytaj uporządkowaniu) różnych ćwiczeń, charakteryzujących się różnym potencjałem treningowym, zestawiając te ćwiczenia z momentami ich korzystnego zastosowania, czyli wówczas, kiedy

zawodnicy i cała drużyna są przygotowani na poziomie funkcjonalnym, organizacyjnym i mentalnym, aby je udźwignąć (nie mylić ze znośić).

Układ książki

Aby zrealizować i spotęgować cele obrane dla niniejszej książki, w jej pierwszej części rozwinęliśmy dwa rodzaje studiów o charakterze teoretycznym/ praktycznym na temat: (1) teorii gry futbolowej: (część I) definiowanej jako gra otwarta, dynamiczna i złożona - rozdział 2, zgłębiając jej fundamentalne kwestie takie, jak: model gry, który odzwierciedla specyficzną formę gry - rozdział 3 i założenia metodologiczne przygotowania – rozdział 4 oraz (2) ćwiczeń treningowych: (część II), odnosząc się do najbardziej problematycznych kwestii związanych z podstawami ćwiczeń treningowych (definicja, natura, struktura i zasady stosowania - rozdział 5), ich organizacją strukturalną (koncepcja, przedstawienie, zastosowanie i korekcja - rozdział 6), ich czynnikami strukturalnymi (części składowe i uwarunkowania strukturalne - rozdział 7) i ich fundamentalną logiką organizacyjną (sesja treningowa i mikrocykl przygotowujący - rozdział 8).

Następnie, rozwijając taksjonomię, uporządkowaliśmy ją w trzy duże grupy: (1) ćwiczenia przygotowania ogólnego - część III, gdzie wspomnieliśmy tylko aspekty teoretyczne, (2) specjalne ćwiczenia przygotowania ogólnego – część IV, gdzie opisaliśmy cztery rodzaje ćwiczeń: (a) poza-kontekstowe - rozdział 9, (b) na utrzymanie piłki w posiadaniu - rozdział 10, (c) obiegi treningowe - rozdział 11, (d) rozrywkowo-rekreacyjne - rozdział 12, i (3) specjalne ćwiczenia przygotowawcze - część V, gdzie opisaliśmy sześć typów ćwiczeń: (a) ćwiczenia końcowe - rozdział 13, (b) meta-specjalne - rozdział 14, (c) modelowe - rozdział 15, (d) dla poszczególnych sektorów - rozdział 16, (e) dla stałych części gry - rozdział 17, (f) rywalizacyjne - rozdział 18 i, ćwiczenia treningowe dla bramkarza – rozdział 19), w których zgromadziliśmy ponad 1300 specjalnych ćwiczeń treningowych przedstawionych w 1600 schematach pracy. W celu uchronienia czytelników przed wyciągnięciem błędnych wniosków, należy podnieść dwie kwestie, które naszym zdaniem wydają się właściwe:

Pierwsza dowodzi, że możliwości urozmaicenia ćwiczeń (wprowadzania w nich zmian), w wielu przypadkach mogą sprawić, że zakwalifikujemy je do różnych klas, czyli uporządkujemy je w więcej niż jedną kategorię. Oznacza to, że wysoka różnorodność niektórych ćwiczeń tworzy mało przejrzyste granice ich klasyfikacji, ale zachowuje jednak ich wartość w zakresie wyznaczania nowych dróg dla optymalnego procesu treningowego poprzez rentabilizację dostępnych materiałów i zasobów ludzkich. Zdajemy sobie sprawę, że wszelka refleksja i analiza dotycząca danego problemu, jak bardzo złożona i szczegółowa by nie była, posiada elementy, które są trudne do wyjaśnienia za pomocą ram samego systemu objaśniającego. To właśnie za pomocą tego sprzecznego planu, który może niepodzielnie przyczynić się do ewolucji gry futbolowej, stale uczymy się, ewoluujemy i ulepszamy swoje umiejętności.

Druga odnosi się do tego, że ćwiczenie treningowe jest tym bardziej specyficzne i zrozumiałe, im bardziej zagłębimy się w model gry przyjęty przez trenera. Oczywiście niniejsza książka nie wywodzi się z określonej koncepcji modelu gry, ale z taksjonomii (klasyfikacji) ćwiczeń, których potencjał nauczania, rozwoju lub udoskonalania będzie większy lub mniejszy, w zależności od jego zbliżania się do rzeczywistości obranego modelu. Nie można także zapomnieć, że przyjęty model gry, będzie tym lepszy, im bardziej będzie zbliżony do rzeczywistości rywalizacji, w którą zostanie wdrożona drużyna.

Konkludując, jesteśmy przekonani, że ta książka będzie oferowała podstawową pomoc zarówno trenerom, jak i zawodnikom czy też kibicom, w kwestii lepszego zrozumienia gry i dostarczy narzędzi istotnych do jej nauczania, udoskonalania i rozwoju. Dlatego podczas przygody, jaką jest ukierunkowywanie drużyny futbolowej, ignorancję należy przemienić w użyteczną wiedzę i skuteczne decyzje. Zwróćmy uwagę na prosty fakt z naszego życia, jakim jest zwyczaj codziennego spoglądania na niebo, w celu przewidywania pogody na nadchodzący dzień. Zdobyte w ten sposób doświadczenie nie czyni z nas meteorologów, pomimo tego, że częściej udaje nam się przewidzieć właściwą pogodę, niż się pomylić. Przewidywanie pogody jest pracą opierającą się na logice, która polega na obliczeniu interakcji wielu czynników wywodzących się z różnych źródeł i mających różne pochodzenie. To właśnie za pomocą interpretacji, zrozumienia i znaczenia struktury takich tych czynników, możliwe jest opracowanie (w tym przypadku przewidzenie), najbardziej prawdopodobnej przyszłości dotyczącej badanej rzeczywistości, ograniczając rolę przypadkowości.

CZĘŚĆ I

TEORIA, GRA, MODEL I METODOLOGIA

Rozdział 1. Piłka nożna. Praktyka kontra teoria

1. Pobudzanie prawidłowego nastawienia
2. Konstruowanie narzędzi operacyjnych
3. Umacnianie środków nauczania/ treningu

Rozdział 2. Piłka nożna. Gra złożona

1. Gra otwarta, dynamiczna i złożona
2. Logika w grze
3. Gra decyzji/akcji
4. Gra różnych osobowości i inteligencji
5. Zmiany zachodzące w grze

Rozdział 3. Piłka nożna. Model gry.

1. Planuje unikalne formy gry
2. Wymiaruje elementy strukturalne treningu
3. Prowadzi do kompromisów wewnątrz drużyny
4. Dopasowuje formę treningu
5. Odnosi się do formy analizy gry

Rozdział 4. Piłka nożna. Metodologia

1. Poszanowanie integralności gry
2. Tworzenie kontekstów sytuacyjnych w grze
3. Przygotowanie drużyny w jednym kierunku
4. Obejmowanie różnych czynników przygotowania
5. Przybliżenie procesów treningowych i rywalizacyjnych

Rozdział 1

PIŁKA NOŻNA
PRAKTYKA KONTRA TEORIA

1. Pobudzanie prawidłowego nastawienia
2. Konstruowanie narzędzi operacyjnych
3. Umacnianie środków nauczania/ treningu

Piłka nożna.

Praktyka kontra teoria

*“Nie istnieje nic bardziej praktycznego,
jak dobra teoria” Kurt Lewin*

Ci, którzy lubią piłkę nożną, mają w swoim umyśle obraną subiektywną wizję gry. Pojmowanie logiki tej dyscypliny sportowej wywodzi się z obrazów, doświadczeń i abstrakcyjnego nakładania się sposobów interpretacji, analizy, organizacji i co najważniejsze uczestnictwa w grze, przybierając jej różne formy w zależności od tego, czy jest się kibicem, zawodnikiem, trenerem, dyrektorem, czy też naukowcem.

Zmieniając założenia naszej percepcji, zmieniamy znaczenie, jak i wagę wszystkich zjawisk, które nas otaczają i które są dla nas najważniejsze, bądź wzbudzają nasze zainteresowanie. Dlatego teoretyzowanie na temat piłki nożnej może odbywać się z różnych punktów widzenia i pod różnymi kątami, na przykład: biologicznym, fizjologicznym, biomechanicznym, technicznym, taktycznym, strategicznym, itp. Ponieważ nawet dzisiaj nie jest możliwa analiza, która obejmowałaby całość dynamiki i złożoności zjawiska jakim jest piłka nożna, każdy z tych czynników dotyczy innego punktu widzenia gry lub innymi słowy innej części gry. Patrząc z innej perspektywy, każdy z tych czynników urzeczywistni się za pomocą tego, co go identyfikuje i buduje, ale także przez to, co wyklucza go z analizy i co nie jest z nim wystarczająco związane lub co go ogranicza. W związku z tym wychodzi się z błędnego założenia, że identyfikując i analizując piłkę nożną za pomocą analizy jednej z jej części składowych wiedza, jaka stamtąd pochodzi może ekstrapolować całość gry.

Modele konkretne ... lecz niedoskonałe. Niezależnie od naszego poziomu prospekcyjnego i od rodzaju problemu, w każdym z nas istnieje tendencja do pojmowania tylko tego, co chcemy pojąć (czyli nasze preferencje lub paradygmaty), gdyż jako istoty ludzkie nie jesteśmy przygotowani do wyjaśniania tego, czego w danym momencie nie jesteśmy w stanie pojąć lub co nie mieści się w ramach conceptualnych takiego pojmowania. Czasami dzieje się tak z powodu braku chęci, a czasami z braku instrumentów analitycznych, które rzucają wystarczające światło na problemy, które są uwypuklane lub ukrywane podczas meczu piłki nożnej. W ten sposób tworzą się wszyst-

kie warunki utwierdzające to, co wiemy i negujące to, czego nie wiemy, okazując w pewnych okolicznościach poważne wątpliwości co do istnienia takich informacji.

W połączeniu z takimi dwoma ograniczeniami (konceptualnym i instrumentalnym) wizja gry, którą każdy z nas posiada, musi być rozpatrywana jako konkretny model, ponieważ poddawana jest analizie. Jest ona jednocześnie niekompletna, gdyż nie odpowiada wszystkim sytuacjom wywodzącym się gry. Jednakże to na takim właśnie modelu zakotwiczymy nasze interpretacje, decyzje i działania, opierając się na wstępnym założeniu, które poprowadzi nas w naszym badaniu i pomoże w interpretacji faktów, jakie towarzyszą grze tak, jak i w opracowaniu teorii, która będzie starała się je wyjaśnić. Konwencjonalna wizja, która jest wypierana przez nowe problemy wyłaniające się z ewolucyjnej dynamiki gry piłkarskiej, służy tylko do ochrony i powstrzymania procesu myślowego, którego skutkiem mógłby być wniosek, że taka wizja jest nie tyle nieaktualna, co mylna. Dlatego rezygnuje się z: (i) ciągłej *aktualizacji* wiedzy na temat piłki nożnej, (ii) *żywołności* towarzyszącej różnym uczestnikom zjawiska piłkarskiego (zawodnikom, dyrektorom, członkom, etc.) oraz (iii) *niepokoju* intelektualnego, w celu wzniesienia dojrzałych zachowań i rozwinięcia kompetencji wspomnianych uczestników.

Dynamiczna teoria układu słonecznego. W celu zademonstrowania w sposób zwięzły, acz kompletny sytuacji, jakiej musieliśmy stawić czoła, spójrzmy na dwa przykłady z naszego życia codziennego. Dynamiczna teoria układu słonecznego wytycza z niebywałą precyzją pozycje słońca, planet, asteroid, satelitów, a także prędkości, jakie ciała te osiągają w określonej chwili. Za pomocą analizy skutku przyciągania ziemskiego można na przykład przewidzieć zaćmienia słońca czy księżyca z wielowiekowym wyprzedzeniem. W przeciwieństwie do układu słonecznego, istnieją inne dynamiczne i bardziej złożone (czytaj niestałe) układy, których analiza w większości przypadków nie przyniesie dokładnych rezultatów. Jeśli weźmiemy za przykład prognozowanie pogody, to pomimo dużej ilości dostępnych danych, trudno będzie ją precyzyjnie przepowiedzieć. Trudność ta związana jest z ogromną ilością informacji, które trzeba ze sobą zestawić (na przykład: prędkość wiatru, temperatura i wilgotność powietrza, czas trwania i intensywność opadów, itp.) w taki sposób, aby mogły być one przetworzone dając możliwość odczytania stanu tego dynamicznego układu w danym momencie i w określonym miejscu oraz wszystkie stany, jakie zaistnieją w trakcie określonych ram czasowych.

Zamiast wizji makro któregośkolwiek dynamicznego układu, jakim w tym przypadku jest prognoza pogody, można użyć wizji mikro w celu skrócenia czasu i zmniejszenia kosztów, jakie pociąga za sobą analiza nieskończonej liczby zmiennych, które wyjściowo musimy wziąć pod uwagę utrzymując dopuszczalny poziom precyzji wyniku końcowego, niezależnie od stopnia znaczenia, jakie możemy przypisać zmiennym, skutecznie przyczyniającym się do konkretyzacji danego zjawiska i jak bardzo ograniczone lub poszerzone nie byłyby one w naszych oczach. To, co jest istotne i ma znaczenie w rzeczywistości, to wpływ tych zmiennych, powiązanych z innymi zmiennymi, na określony stan końcowy układu, bez względu na to czy chodzi o prognozę pogody, wynik meczu, czy jakikolwiek inny rozpatrywany problem.

A. Dialog pomiędzy praktyką a teorią. Wymiary praktyczny i teoretyczny gry występujące razem, czyli tworzące wzajemne oddziaływanie, tworzą dwa oblicza tej samej rzeczywistości, wzbogacając znaczenie i wagę postaw i zachowań zawodników podczas gry, opierając się na wiedzy: jak i dlaczego. Do tego kompromisu współpracy i spójności pomiędzy teorią i praktyką,

dołącza się fakt, iż większość koncepcji, które próbują dzisiaj wyjaśnić pewną rzeczywistość, poza jej wielowymiarowością, są zbliżone lub ulegają ciągłej ewolucji (czytaj redefinicji). W związku z tym można wydedukować, że prawdy nieodłącznie towarzyszące dzisiejszej rzeczywistości, jutro mogą nie istnieć, lub też prawdy jutra zaistnieją tylko dlatego, że zaistniały dzisiaj.

Uczenie się to ponowne, lecz pewniejsze zaczynanie. Każdy sukces, czy też porażka, w wyjaśnieniu danego faktu zaistniałego podczas meczu uczy nas tego, czego musimy się nauczyć, gwarantując nam w ten sposób możliwość rozpoczęcia czynności nie od nowa, czyli w takim samym sposobie, ale z większą pewnością, bezpieczeństwem i jasnością. Ci, którzy mają w zwyczaju krytykowanie i dewaluowanie tego, co było i tego, co ma miejsce obecnie, wykorzystując swoje wieloletnie doświadczenie i opierając się na latach pracy innych oraz ci, którzy zasiadają wygodnie na uprzywilejowanej pozycji, często tylko pod pretekstem nie robienia niczego, powinni być na miejscu odbywania się gry. W przypadku braku takiej możliwości, na przykład z powodu późniejszego urodzenia się, osoby takie muszą pamiętać, że w danym „historycznym” momencie gry, nie posiadano wiedzy dotyczącej analizy gry, jaką posiada się dzisiaj. Jednakże należy podkreślić, że ewolucja umiejętności, jakie posiadamy dzisiaj mogła mieć miejsce tylko dlatego, że pewne osoby zajęły się badaniem i rozłożeniem interpretacji gry na różne poziomy, wystawiając się nierzadko na krytyczne opinie innych.

Praktyka powtarzana, praktyka odnawiana. Jutro narzuci innym jak mają działać, poprzez ewolucyjne imperatywy, które będą mogły zaistnieć tylko wówczas, kiedy zostaną odkryte te, które je poprzedzają. Tu narzuca się maksyma, że „lepiej być prawie pewnym czegoś, niż mieć całkowitą pewność, że jest się w błędzie”. Pojawia się więc pytanie: czy warto się uczyć dzisiaj, skoro się z góry wie, że nabyta wiedza ulegnie mniejszym lub większym zmianom w niedalekiej przyszłości? Odpowiedź brzmi: Oczywiście, że tak! Przystawając dzisiaj jakąś wiedzę mamy możliwość: (i) *wykorzystania* jej dając odpowiedź na problemy pojawiające się w naszym życiu codziennym, (ii) *przewidzenia* możliwości ewolucji rozumiejąc sposób, w jaki ona przebiega, (iii) *odnowienia* naszych działań, pojmując i stosując w praktyce nowe interpretacje dotyczące zaistniałej rzeczywistości. Możemy stać się częścią, jeśli tylko będziemy tego chcieli, ewolucyjnego procesu poznania i jego zastosowania, przechodząc od praktyki *powtarzanej* przewidując, że to co przeszłe jest ciągle odtwarzane w teraźniejszości, do praktyki *odnawianej*, w której widzimy to, co chcemy osiągnąć w przyszłości.

B. Rozbieżność pomiędzy teorią i praktyką. Obserwując rozwój, jaki piłka nożna osiągnęła za czasów naszej pracy w drużynie, pomimo jej ogromnego ciężaru społecznego, kulturalnego, ekonomicznego i szkolnego zauważyliśmy bez większych trudności, że rozwojowi temu nie towarzyszył jeden i ten sam rytm przeprowadzania badań, którego celem byłoby zrozumienie i skłonienie do działania tak przy nauczaniu, jak i ewolucji tej dyscypliny. Jednakże pomimo wcześniej wspomnianego, można zauważyć, że gra futbolowa zawsze rozwijała się i posuwała na przód na przestrzeni lat. Nie ujmując nic czynnikom, które wspierały i wspierają nawet dzisiaj tą ewolucję, należy stwierdzić, że w pewien sposób uniemożliwiały one interpretacje i podejmowanie trafionych interwencji w grze. Odnosimy się tu zwłaszcza do ram strategiczno/ taktycznych, które uzasadniają wykonywanie specjalnych działań motorycznych odnoszących się do konfiguracji i kontekstów sytuacyjnych, jakie gra nastarcza. Zniesienie, czy też ograniczenie takiej perspektywy

strategiczno/ taktycznej uniemożliwia lub ogranicza bardziej zrozumiałe i skuteczne doskonalenie ewolucji gry.

Wiele przyczyn jednej racji. Wykorzystanie idei i paradygmatów o mniejszym znaczeniu w stosunku do rzeczywistości gry, zawdzięcza się czterem fundamentalnym przyczynom:

(i) *pierwsza* odnosi się do poddania się trenerów lub analityków obowiązującym lub dominującym paradygmatom, nie zapominając oczywiście, że odgrywają one ważną rolę, gdyż pomagają nam opracować ramy idei, studiów i kierunków prowadzenia badań. Określają one także naszą tendencję do zamykania się w czterech ścianach (czytaj: braku mobilności) konformizmu i ogólnego konsensusu, który w niczym nie sprzyja rozwojowi umiejętności gry mimo, iż ją operacjonalizujemy. Jednym z najważniejszych przykładów, zwłaszcza w sporcie o wysokich nakładach, jest generalizująca idea, która mówi, że doskonałość wydajności sportowej zawodników jest z reguły uzyskiwana poprzez doskonalenie kondycji fizycznej za pomocą wykorzystania różnych rodzajów ćwiczeń, które z kolei w większości przypadków nie zbiegają się ze specyfiką tej dyscypliny sportowej. Dlatego też, idea ta nie współgra z rzeczywistością i wymaganiami strategiczno-taktycznymi tak nieodłącznymi piłce nożnej zważywszy, że prawidłowe zrozumienie informacji związanych z grą jest jej głównym elementem (informacja kontroluje energię).

(ii) *Druga* unaocznia większą złożoność badań i analizy zmiennych towarzyszących fundamentalnym czynnikom gry futbolowej. Czynniki te opierają się na analizie skuteczności czynności motorycznej w rozwiązywaniu wszelkich kontekstów sytuacyjnych, zaistniałych podczas gry, której przebieg wyznaczany jest przez pojmowanie informacji wpływających z gry i przekształcanie ich na działania motoryczne, podkreślając słuszność podjętej decyzji. Są to podstawowe elementy badania postawy i zachowania zawodników, w ramach dynamicznej organizacji drużyny i według specyficznej formy podejmowania gry i strategicznego i taktycznego wyrażania się na boisku.

(iii) *Trzecia* wywodzi się z braku interdyscyplinarności w wielu dziedzinach poznania, gdyż każda z nich wymaga dokładnego przybliżenia, uzyskania informacji oraz innego spojrzenia na grę, zgodnie z jej koncepcją. Nie istnieje jednak koncepcja, która zawierałaby w sobie wiedzę zahaczającą o wszystkie dziedziny związane ze badaniem fenomenu, jakim jest piłka nożna.

(iv) *Czwarta* zwraca naszą uwagę na ograniczoną relację pomiędzy informacją o charakterze naukowym, a informacją o charakterze praktycznym problemów, z jakimi borykamy się na co dzień. Właściwe odczytanie rzeczywistości gry podlega wpływowi nie tylko *interpretacji* (zawsze subiektywnych) każdej z osób zamieszanych w dane zjawisko, ale także natury informacji, które są gromadzone, analizowane, a następnie przedstawiane jako najlepsze i najbardziej zbliżone do rzeczywistości. Spójrzmy na paradygmatyczny przykład przywoływany przez tą kwestię. W jaki sposób można porównać wielkości dotyczące całkowitych lub częściowych odległości, jakie przebył środkowy pomocnik każdej z drużyn, biorącej udział w konfrontacji tak, jak i ich intensywność? A zwłaszcza kiedy ci sami zawodnicy muszą spełniać różne misje taktyczne, które są wyznaczane przez ich trenerów? Prawdę mówiąc, dowolność taktyczna zawodników w mniejszym lub większym stopniu, z konieczności pociągnie za sobą mniej lub bardziej istotne rozróżnienie funkcji, które jednak nie wskaże żadnej konkretnej informacji, dotyczącej performance'u, jaki będzie odbywał się podczas rywalizacji. Ewentualnie

na trenera może spaść obowiązek lepszego zrozumienia tych danych z punktu widzenia strategicznego/ taktycznego. Dlatego też, te lub inne jakościowe wartości, mogą wzbudzić wiele zamieszania wśród kibiców, sympatyków, dyrektorów, obserwatorów, itp., którzy posiadają naturalną tendencję do wyrażania swoich opinii w przypadku dostrzeżenia, że jeden z zawodników pracował więcej, niż inny, a zwłaszcza, kiedy podstawową kwestią jest porządek jakościowy, który ustanawia się poprzez akcje i interakcje różnych zawodników, wchodzących w skład drużyny, dotyczące wypełniania ich obowiązku, jakim jest gra i poprzez stawianie czoła przeciwnościom, wynikającym z sytuacji zaistniałych podczas gry.

Piłka nożna przyszłości będzie inna, niż obecna. Czy tego chcemy, czy nie, jedna rzecz pozostaje pewna: jakie by nie były możliwości badania i zagłębiania się w ten temat, piłka nożna uprawiana w przyszłości, będzie różniła się od uprawianej obecnie. Dlatego ważne jest poszerzenie źródeł, które starają się wyjaśnić rzeczywistość gry oraz równoczesne zrozumienie czynników wywierających nacisk na jej strukturę i funkcjonalność w drodze ewolucji. Wychodzimy z założenia, że obserwując całość futbolu, musimy mieć na uwadze pewne formy gry (bazujące na działaniach, decyzjach, wzajemnych relacjach i czynnościach motorycznych), które identyfikujemy, nazywamy i klasyfikujemy, ponieważ jest to podstawowy warunek dla sformułowania praw właściwych dla etapu teoretycznego, który jednocześnie ogranicza przestrzeń, w której mogłyby mnożyć się spekulacje lub ogranicza to, co często uważamy za niewytłumaczalne. Z tej perspektywy, tak obecnie, jak i w przyszłości musimy postawić pytanie czy paradygmaty użyte przy interpretacji i operacjonalizacji gry piłkarskiej, mogą działać ograniczająco, zamiast potęgować proces nauczania i rozwoju graczy. Przyjęcie pewnych przesłanek jako niekwestionowanych, może uczynić grę piłkarską bardziej złożoną i trudną, niż byłoby to w rzeczywistości konieczne.

1. Rozwijanie zdolności rozumienia gry i wchodzenia z nią w interakcje. Nauki sportowe w ciągu wielu lat osiągnęły wystarczający poziom rozwoju, tworząc korpus złożony ze specjalnych umiejętności gry. Identyfikacja i asymilacja tych nowych umiejętności poza tym, że stara się zmniejszyć przepaść istniejącą pomiędzy rzeczywistością praktyczną, a teorią, popycha nas w kierunku złożonej i nadzwyczajnej różnorodności stosunków i wzajemnych relacji pomiędzy elementami, które ją tworzą. Jednym zdaniem: w pewnych momentach czujemy się zdezorientowani samą grą, wzajemnymi zależnościami jej elementów (poziom złożoności) i jej dynamiką (w ramach systemu otwartego).

Aktualne umiejętności są zawsze tymczasowe (prowizoryczne). Dane dotyczące przeprowadzonych badań, dostarczają w każdym momencie ich przebiegu zestaw przydatnych informacji, ale czasami także informacji sprzecznych, kiedy na przykład te pierwsze łączą się z drugimi, pojawiają się pytania, na które nie ma jednoznacznych i związanych odpowiedzi. Także hipoteza wyjaśniająca reguły gry nie powinna służyć jako definitywna norma, ale jako prowizoryczny zamysł, który dopasowuje się do faktów (znanych w danym momencie), będąc podstawą pracy na temat: (i) *znajomości* wewnętrznej logiki gry futbolowej, (ii) *założeń* wiarygodnej budowy modeli gry, które przekładają się na różne formy interpretacji i gry, (iii) *konceptualizacja* udoskonalonej i zrozumiałej metodologii treningowej, dotyczącej tego, co chcemy osiągnąć w przyszłości, opartej na praktyce i systematycznym powtarzaniu specjal-

nych ćwiczeń oraz (iv) *budowa* specjalnego instrumentu analizy formy gry. W tym celu, pośród szerokiego wachlarza możliwości zbierania informacji, tak w kontekście treningu, jak w kontekście zawodów, należy wziąć pod uwagę tylko takie informacje, które wydają się najbardziej słuszne dla obranego modelu gry.

Aktualne umiejętności nadają innym wymiar problemom zaistniałym w przyszłości. Odkrycie dziś problemów związanych z grą i jej operacyjnością, oznacza, że trzeba będzie nadać nowy wymiar innym problemom, które pojawią się w przyszłości i będą dużo bardziej trudne do rozwiązania, z powodu ich stopniowo wyłaniającej się złożoności. To dlatego wiele idei, koncepcji, sposobów operacjonalizacji, etc. jest stale aktualizowanych i reformowanych w celu ulepszenia umiejętności i wyspecjalizowania się w danym temacie. Jak przytacza Garganta (2001), *“pomimo, iż piłka nożna nie jest nauką, można dużo skorzystać z jej wkładu”*. Kwestia, którą tutaj się podnosi jest: *jaki stopień złożoności gry piłkarskiej jest osiągalny w danym momencie przez naszą zdolność pojmowania tego zjawiska, wyjaśnienia go i wchodzenia z nim w interakcje?*

2. Wzmacnianie podstawy teorii i praktyki gry piłkarskiej. Teoretyzacja gry nie oznacza wyjścia na przeciw istniejącym teoriom i zamysłom poprzez ich odtwarzanie, tylko rozważanie ich w zależności od nowych danych pochodzących z przeprowadzonych badań i z codziennej praktyki, wnoszenie teoretycznej konstrukcji gry, którą chce się zawsze mieć zmodernizowaną i nowoczesną, biorąc zawsze za punkt odniesienia praktyczną rzeczywistość, w każdym jej momencie, czyli uchwycanie jej składników czasowych i przestrzennych w danym wymiarze i w danym momencie. Jest wiele okazji, przy których interpretujemy piłkę nożną jako świadomy lub nieświadomy zespół zdarzeń, szanując jedynie założenia lub paradygmaty, które je uzasadniają. Następnie, w przypadku posiadania jakiegokolwiek sprzecznej wiedzy na temat gry (mimo, iż bardzo widocznej), staramy się ją natychmiast uzasadnić przeprowadzając niewłaściwą analizę czy interpretację rzeczywistości, zamiast zastanowić się nad możliwymi i naturalnymi niedoskonałościami, jakie każda teoria, jak bardzo doskonała by nie była, zawiera.

Wiara i dokładność. Mówiąc szczerze należy zaznaczyć, że każde zdarzenie zaistniałe podczas gry, które będzie zgodne z naszą teorią, umacnia wiarę w nią, ale nie gwarantuje jej dokładności w stosunku do innych zdarzeń o różnych stopniach podobieństwa. W rzeczywistości wiara w coś może być pozbawiona racjonalnych motywów. Analogicznie, jeśli skopiujemy tekst z błędami ortograficznymi, to im więcej byśmy go kopiowali (czytaj: układy), fakt ten z całą pewnością nie zmieni braku ortograficznej poprawności tekstu (czytaj dokładności). Aby przetestować siłę podstawy teorii i operacyjności, nie jest konieczne systematyczne szukanie i znajdowanie zdarzeń, które ją potwierdzą, ale zdarzeń, które ją mogą podważyć. Te sprzeczności lub luki w informacjach są podstawowymi momentami zakłócenia rozwoju i ewolucji wszelkiego toku myślenia (teorii) i jest to najlepsza postawa, mająca na celu zwiększenie wiedzy na temat rzeczywistości gry oraz, co naturalne, wszelkich koncepcji z zakresu teorii i metodologii, które mogą się z niej wywodzić.

Sprzeczności i wątpliwości. To właśnie sprzeczności i wątpliwości pozwalają nam się rozwijać, z punktu widzenia pogłębiania wiedzy, gdyż zmuszają nas do spoglądania bez strachu

w kierunku wielu odpowiedzi, które mogą być udzielane na jedno pytanie tak, jak i w kierunku możliwości otwarcia szerokiego wachlarza kwestii dotyczących rzeczywistości gry. Zrozumienie i przyjęcie takiej perspektywy zmusza nas do: (i) *przyjęcia odpowiedzi o charakterze „zamkniętym”* dla wielu „otwartych” problemów zaistniałych podczas gry, (ii) nie ulegania *zmieszaniu* przez samą dynamikę umiejętności i ich ewolucji, przekładanej wielokrotnie na różne opinie wyrażane przez wielu specjalistów w tej dziedzinie i (iii) *obowiązku* stałego i trwałego rozwoju zawodowego, która spoczywa na każdym z nas. Podsumowując, umocnienie podstawy teorii gry piłkarskiej ewoluuje tylko za pomocą refleksji, badania i przeprowadzania doświadczeń, utwierdzając w ten sposób istniejącą już teorię lub przecząc jej uwy-puklając jej słabości i niedoskonałości, za pomocą których będzie można opracować środki do jej udoskonalenia. Idąc tym tokiem rozumowania, nawet fakty i teorie o dużej zgodności i zastosowalności, powinny być poddawane analizie i testom w taki sposób, abyśmy analiza taka mogła zbadać ich poziom adaptacji i powiązania z sytuacjami w grze, które przekładają się na działania sportowe podczas każdego zawodów czy sesji treningowej.

C. Nierozdzielność teorii i praktyki. Istnieje tendencja, pośród wielu innych, do nazywania się teoretykiem przez osoby, u których subiektywnie i *“a priori”* da się zauważyć brak zdolności do realizowania danego zadania, lub którym po zastosowaniu swoich umiejętności i pomysłów nie udaje się rozwiązać danego problemu, zwłaszcza jeśli będzie on dotyczył praktyki, czy też przez osoby, które demonstrując swoją elokwencję w wywodach dotyczących danego tematu, nie potrafią później zastosować go w praktyce dnia codziennego lub też kiedy próbujemy obniżyć (czytaj: wyśmiać) ich zdolność do interpretowania, analizowania i interweniowania w danej sytuacji.

1. Teoria wznosi się na fundamentach praktycznej rzeczywistości. Podstawowe codzienne czynności trenera skupiają się na systematycznym planowaniu i wcielaniu procesu metodologicznego, jakim jest przygotowanie zawodników i całego zespołu, umacniając go jednocześnie w oparciu o prawidłową teorię. Sztuczne oddzielenie pomiędzy teorią i praktyką gry jest pozbawione podstaw, jak i sensu, gdyż teoria wywodzi się z praktycznej rzeczywistości. Tak samo praktyka powinna znajdować swoje uzasadnienie i argumentację w oparciu o właściwą koncepcję teoretyczną, w celu umocnienia jej rozwoju w prawidłowym kierunku. Wynika z tego, że wybór problemów, jakie mają zostać poddane analizie, zwłaszcza w zakresie treningu sportowego, powinien wywodzić się z „przesłuchań”, które z kolei znajdują swój początek w praktyce prowadzonej przez *trenerów* (w zakresie procesu treningowego i zawodów sportowych), *zawodników* (zrozumienie w jaki sposób uczą się i doskonalą) oraz *drużyn* (odnośnie ich organizacji strukturalnej i funkcjonalnej).

Trening piłkarski zachowując aspekty nieodłączne wartościom, jakie przynoszą badania naukowe, nie może ograniczać się tylko to wykonywania ćwiczeń, które są czysto statyczne, acz eleganckie.

Wyniki tych badań nie mogą nigdy ulec zapomnieniu, a w szczególności praktyczne znaczenie wyciągniętych wniosków tak, aby umożliwić poszerzenie warunków przygotowania zawodników i całej drużyny. Badania przeprowadzane w zakresie nauk społecznych, a w szczególności sportu, podkreślają znaczenie tego faktu.

2. Każdej teoretycznej interpretacji gry powinna odpowiadać praktyczna forma jej realizacji.

Naszym zdaniem, kiedy rozwijamy koncepcyjną interpretację gry, musi ona obejmować różne formy działania operacyjnego, tak dydaktyczne (nauka gry), jak i metodologiczne (doskonalenie gry z punktu widzenia indywidualnego i zbiorowego). W rzeczywistości należy mieć na uwadze, że każda teoria gry oraz intelektualne sposoby poznania, które w niej dominują, nie zawsze przekładają się bezpośrednio na wzrost umiejętności gry w piłkę nożną, ani doskonalenie jej instrumentów operacyjnych, które pozwalają na osiągnięcie większej skuteczności praktycznego działania. Dlatego ważne jest, abyśmy byli zapobiegawczy. Niektóre teorie mogą przyciągać uwagę swoją elegancją, swoimi pozytywnymi wynikami związanymi z praktyką rywalizacyjną, a także osobowością trenera, czy analityka, jaką demonstruje w swoich przekonaniach czy wypowiedziach, które wprowadzają jego naśladowców w pewne dogmaty, uniemożliwiając ich rozwój intelektualny i zawodowy.

Teoria opisuje... ale także skłania do działania. Dobrze opracowana teoria może sprawiać wrażenie, że jest w stanie objaśnić nam pewną część gry, bardziej lub mniej znaczącą, jednakże kwestia, jaką się tu podnosi jest następująca: *w jakim stopniu ta wiedza (teoria) może ulepszyć metodologiczną koncepcję treningu, a także związane z nią środki operacyjne, które podnoszą skuteczność indywidualną i zbiorową drużyny?* Każda teoria gry piłkarskiej musi pozwolić na jej precyzyjny opis oraz dać miejsce na możliwość opracowania skutecznej koncepcji gry i skutecznego w niej uczestnictwa pozwalając, aby każdy uczestnik odkrył dla siebie najlepszą drogę, jaką będzie podążał. Istnieje ogromna różnica pomiędzy intelektualnym zrozumieniem danej koncepcji i zdolnością jej wszechstronnego wdrożenia w praktyce dnia codziennego.

Praktyka rozwija się na podstawie teoretycznych objaśnień. Mamy w zwyczaju mówić, że teoria jest wtedy, kiedy wie się wszystko na dany temat, lecz nic z tej teorii nie działa w praktyce. Analogicznie, praktyka występuje wtedy, kiedy wszystko działa, lecz nikt nie wie dlaczego. W rzeczywistości jest odwrotnie: praktyka musi znajdować swoje teoretyczne uzasadnienie, a jest ono użyteczne tylko wówczas, kiedy wyznaczane są ciągle jego parametry w oparciu o problemy wywodzące się z praktyki, którą ciągle się doskonalić. Tak więc na analityku nie spoczywa tylko konieczność obmyślenia i interpretacji teorii, ale także określenia parametrów jej zastosowania w zakresie regularnej praktyki metodologicznej. W tym samym koniecznym wymiarze na trenerze nie spoczywa tylko wypełnianie codziennej zawodowej aktywności, jeśli nie opiera się ona choć w najmniejszym stopniu na jakiejś koncepcji i jej teoretycznym objaśnieniu. Należy przyznać, że kiedy nasze objaśnienia nie adaptują się do rzeczywistych faktów, nie oznacza to, że rzeczywistość jest mylna, tylko błędne są nasze objaśnienia lub też wiedza, na jakiej się one opierają.

D. Kompromis pomiędzy praktyką a teorią. Kompromis pomiędzy praktyką a teorią rozwija się na zasadzie *“cyklu”*, który zaczyna się w praktyce, następnie wychodzi z niej w celu opracowania teorii, a następnie wraca na nowo do praktyki, aby nadać jej odpowiedni bieg. Cykl ten jest jednym z najważniejszych założeń, w którym kładzie się na nacisk uczciwość i spójność, wspierając jednocześnie doskonalenie i rozwój działania trenera. Jak mawiał Albert Einstein, ojciec teorii względności, *“teoria prędzej czy później się kończy, zabijana przez doświadczenie”*. Wycho-

dząc z tej dewizy, identyfikując i klasyfikując część lub gry lub jej model sytuacyjny, który chcemy rozwinąć, konieczne jest odzwierciedlenie go w teorii, w celu jego lepszego zrozumienia. Jednocześnie należy znaleźć narzędzie metodologiczne (ćwiczenia), aby móc znaleźć najlepsze rozwiązanie z punktu widzenia operacyjnego. W tym zakresie, znajdując się w centrum programu realizowania danych czynności, fundamentalne są: (i) *stopień* interferencji w danej sytuacji (bardziej lub mniej znaczący), (ii) pozytywne lub negatywne *znaczenie* takiej interwencji (czyli faktyczne skutki jej zastosowania) i (iii) *nowe* interakcje, które się z niej wywodzą (czyli nowe problemy związane z grą, które wywodzą się z interwencji podjętej na skutek zaistniałych wcześniej faktów). Z tego interaktywnego dialogu (praktyka kontra teoria lub teoria kontra praktyka) należy połączyć: (i) ze strony *praktyki*: jakość koncepcji, zastosowania i innowacji metod nauczania/ treningu piłkarskiego tak, jak i metodologii coraz bardziej dopasowanej i skutecznej wobec stałych wymagań gry tak obecnie, jak i w najbliższej przyszłości oraz (ii) ze strony *teorii*: budowę ram intelektualnych, dzięki którym będzie można sformułować nowe rozwiązania, wytyczyć nową ścieżkę i ulepszyć samoorganizację w oparciu o nowe umiejętności nabyte podczas przeprowadzania danych operacji. Zrozumienie i intencyjność takiego połączenia praktyki/ teorii/ praktyki zasila motor ewolucji i rozwoju gry piłkarskiej. *“Poza teorią nic nie jest widoczne. Aby cokolwiek zobaczyć, trzeba ją zmienić”* (Bernard, 1783).

Pobudzanie prawidłowego nastawienia

W sporcie o wysokich nakładach innowacja techniczna i technologiczna są stałym elementem. Dlatego największą zmianą, jaka obecnie wyróżnia się w piłce nożnej na całym świecie jest bez wątpienia zastosowanie rozwiązań naukowych dla problemów w niej zaistniałych, a w szczególności wykorzystanie coraz to bardziej doskonałych technologii opierających się na danych o charakterze naukowym tak, jak i praktycznego doświadczenia opartego na świadomości, która obejmuje wiele różnych perspektyw.

A. **Zrozumienie treści przekazu.** Lepsze poznanie gry musi opierać się na “kodzie lektury”, który wobec mnogości faktów zaistniałych w rzeczywistości rywalizacyjnej gry piłkarskiej będzie je identyfikował i obejmował jako całość i jednocześnie będzie je zestawiał ze sobą w celu odkrycia ich cech wspólnych. W ten sposób przechodzi się od jednostki do mnogości, od różnicy do identyczności i od tego co ogólne do tego, co szczegółowe. Dla obserwatora śledzącego fakty nieodłączne każdej sytuacji zaistniałej podczas gry, mają one szansę zaistnieć tylko wtedy, kiedy “informacje”, które jego zmysły są w stanie odebrać podczas ich transmisji do centralnego układu nerwowego, pokrywają się odpowiednio z właściwościami informacji istniejących w jego umyśle i mających jakieś znaczenie. Łącznie te obrazy (których wszyscy jesteśmy nosicielami) stanowią “kod lektury” rzeczywistości, nadając mu pewne znaczenie, narzucając przez nasz umysł. Stąd też wywodzi się pytanie *czy to, co dostrzegamy jest dokładnie tym co nas otacza?* Wszystko co rzeczywistość dzieje się dookoła nas, i czego częścią jesteśmy, jest tekstem, którego nie jesteśmy w stanie ciągle czytać, a dokładniej umieć czytać. Z tej perspektywy forma, jaką nadajemy rzeczywistości, jest wynikiem procesu czytania odbywającego się zgodnie z naszymi umiejętnościami, ograniczeniami intelektualnymi i operacyjnymi, a nasz mózg jest jakby “maszyną”, która nadaje jej znaczenie. W piłce nożnej tak, jak w słowie pisanym, nie wystarczy przeczytać tekst, konieczne jest zrozumienie tego tekstu i jego intencji. Odczytanie tylko sytuacji zaistniałej podczas gry nie jest wystarczające, konieczne jest pójście o krok dalej poszukując jej znaczenia tak na poziomie

dosłownym, jak i metafizycznym, bez czego jakkolwiek analiza kontekstów sytuacyjnych i interwencji podejmowanych przez zawodników byłaby skrzywiona w części dotyczącej celów, jaki chce się osiągnąć. Jej wpływ na lepszą grę w przyszłości zależy od jakości oraz znaczenia ścieżek, jakie wytyczamy obecnie co oznacza, że najlepszym sposobem na przewidzenie przyszłości, jest jej stworzenie dzisiaj.

B. Zrozumieć, aby móc przeprowadzić zmiany. Można zejść daleko, jeśli wie się dokąd się zmierza. Jeśli tego nie wiemy, będziemy zawsze w miejscu, w którym nie chcemy być. Pesymista będzie skarżył się na pecha, optymista będzie czekał na szczęście, zaś realista dostosuje terażniejszość do przyszłości, którą zamierza osiągnąć. Żaden wiatr nie dmucha w żagle tego, który nie wie dokąd płynie. Obserwacja i analiza faktów wywodzących się z sytuacji zaistniałych podczas gry będą nas stymulowały do podejmowania różnych form działania tylko wtedy, kiedy w strukturze naszego umysłu będą zapisane doświadczenia, które pozwolą nam je rozpoznać i zidentyfikować. W rzeczywistości każdy z nas nie pojmuje pasywnie każdego obrazu pochodzącego z zewnątrz i nie porównuje go z poprzednimi doświadczeniami, tylko pojmuje to, co tworzy nasz umysł w danym momencie stale dostosowując i aktualizując ten obraz. Nasz umysł zbudowany jest z wielu struktur obrazów o ogromnej złożoności, z których niektóre się starzeją i popadają w zapomnienie, podczas gdy inne są przetwarzane, archiwizowane i odświeżane. Mówimy tu o mechanizmie, który nieustannie porównuje obrazy, kojarzy je i nadaje im nowe znaczenie. To właśnie nazywamy aktywnością umysłową, która wymaga ogromnej pracy i energii, aby układ ten nie przestał funkcjonować w starciu z życiem codziennym.

Problemy rozwiązują się w oparciu o inne, podobne. Zrozumienie rzeczywistości gry piłkarskiej dowodzi istnienia możliwości: (i) *ustanawiania relacji*. W ten sposób możliwe jest budowanie perspektyw i punktów widzenia analizy, w celu wyjaśnienia racji bytu pewnych faktów i tego, co je określa, czyli odkrywanie ich znaczenia i wagi. Czynność ta wpisuje się istotnie w odwracalność relacji, które wywodzą się z nieustannej analizy znaczenia zdarzeń, wobec których dokonuje się retrospekcji mającej na celu przeprowadzenie doskonalących zmian; (ii) *promowania nowych (dobrych) praktyk*. Nowe zrozumienie rzeczywistości gry prowadzi nas do nowych, praktycznych konkluzji oraz do nowych idei, za pomocą intelektualnej projekcji istoty danej sytuacji, dzięki której będzie można rozwiązać inne sytuacje podobne lub różne, wykorzystując niepowtarzalne i zróżnicowane struktury motoryczne pomimo, iż dostrzeżenie i zrozumienie tej rzeczywistości dokona się w sposób częściowy i niekompletny.

Ewolucja dokonuje się poprzez postawienie pewnej idei przed inną. Tak, jak podczas chodzenia istota ludzka porusza się naprzód stawiając kroki jeden przed drugim, tak w progresie umiejętności człowiek może ewoluować tylko stawiając jedną ideę przed drugą. Co w innych słowach można by powiedzieć, że tak dla umiejętności, jak i dla ciała potrzebna jest dźwignia i punkt oparcia. Punktem oparcia dla ciała jest ziemia, zaś punktem oparcia dla umiejętności jest posiadana wiedza. Dźwignią ciała jest noga, na której się opiera, zaś dźwignią umiejętności jest ciekawość, chęć i konieczność poznania. Mylić się jest rzeczą ludzką, zaś tkwienie w tym samym błędzie jest rzeczą tych, którzy nie chcą go zrozumieć, przez co nie mają żadnej przyczyny, aby się zmienić.

C. **Chęć do zmian.** Wykorzystanie danych naukowych wyciągniętych z analizy gry piłkarskiej nie uda się, jeśli jednocześnie nie dojdzie do intensyfikacji nowego nastawienia. Pojawiają się więc pytania: jaki jest sens gromadzenia danych interpretujących rzeczywistość gry, jeśli nie będą one zrozumiane przez trenerów? Jaka jest zaleta zrozumienia najlepszych danych o aktualnej piłce nożnej, jeśli mają być one później analizowane w celu przeprowadzenia użytecznych zmian w konstrukcji i doskonaleniu modeli gry? i w opracowaniu specjalnej metodologii przygotowywania zawodników i drużyn i opracowywaniu koncepcji i zastosowania środków do nauczania/treningu bardziej dostosowanych do sytuacji występujących podczas gry?

Teoretyczne zamysły powinny przekładać się na środki praktyczne. Wobec rezultatów przeprowadzonych badań, większość trenerów (odzwierciedlających w pewnym stopniu ogół społeczeństwa) przedstawia swoją dziwną reakcję, w stosunku do nowej wiedzy na temat gry. Z jednej strony przejawiają oni silną tendencję do akceptowania w znacznym stopniu tych nowych umiejętności wprowadzając prawie natychmiast do swoich wypowiedzi kierowanych do opinii publicznej, bardziej paradygmatyczne pojęcia na temat tych umiejętności (zmiany pozycji w grze, model gry, analiza gry, przestrzeń pomiędzy sektorami, strefy o największej koncentracji gry, etc.). Robiąc to zwracają uwagę na świeżość swojej wiedzy i jej bogactwo strategiczno/taktyczne okazując jednocześnie swoje poparcie, czy też uprzedzenia w tym temacie, a także podkreślając kompetencje i potrzeby własnej drużyny. Jednakże z drugiej strony systematycznie i stanowczo przeciwstawiają się wykorzystaniu zamysłów, zasad i co najważniejsze dyrektyw dotyczących konstruowania praktyki (treningu) i jej koncepcji, w sposób racjonalny, rozumiały i współgrający z nowymi wyzwaniami przekładającymi się na wymogi gry piłkarskiej w różnych ramach rywalizacyjnych, w jakich każda drużyna się znajduje.

„Tylko wielcy mędracy i wielcy ignoranci się nie zmieniają”. Wszystko dzieje się tak, jakbyśmy mieli do czynienia z nowym rodzajem dyskursu opartego nie na koncepcji metodologii dostosowanej bardziej do nowej rzeczywistości, tylko na nowej koncepcji opartej na tej samej metodologii, którą stosowano przez wiele lat. Zderzając się z nowymi umiejętnościami gry, nigdy nie będziemy mogli działać w taki sam sposób, co oznacza, że jeśli fakt ten jest prawdziwy, to dotycząc działania sportowego zawodników, będzie zmuszał nas do refleksji i do wprowadzenia nowej operacyjności metodologicznej. Możliwość wprowadzenia nowego rodzaju praktyki musi być widziana jako jedyna istniejąca możliwość, w celu utworzenia nowego kierunku przygotowania zawodników i całej drużyny, nie pozostawiając miejsca dawnym praktykom. Jedynymi osobami, które mogą zmienić zdanie są tylko te, które je w ogóle mają.

D. **Wprowadzanie zmian w celu doskonalenia.** Należy zrozumieć, że zmiany perspektywy postrzegania tak na planie teoretycznym, jak praktycznym, ani nie zachodzą, ani nie wdrażają się łatwo. W miarę jak doświadczenie i badania naukowe pompują w społeczeństwo doskonalszą i bardziej wyrafinowaną wiedzę, konkretyzują się nowe koncepcje i nowe sposoby myślenia. Wielu trenerów opiera się takiemu nasileniu wprowadzania zmian, gdyż wszelkie innowacje sprawiają, że dawne sposoby myślenia stają się przestarzałe (w większości sytuacji), doprowadzając konsekwentnie do trudnego zerwania z nieodległą przecież przeszłością. Należy zapomnieć o dawnych etykietach i paradygmatach! Wszelkie zmiany wymagają nauki. Żeby nauczyć się, trzeba tą naukę

podjąć (czytaj: zacząć działać). Oczekiwanie na skutki zmian przed przystąpieniem do działania jest najlepszą drogą, aby zaprzepaścić nasze (dobre) zamiary i praktykę dnia codziennego.

Ten sam sposób działania może być oznaką niezdolności do działania. Istnieje dość spory niepokój odnośnie ogólnych zamysłów dotyczących procesu treningowego, lub też mówiąc inaczej, pomysłów zatwierdzonych przez społeczność trenerską i innych osób, które w tym procesie uczestniczą. Odcięcie się od przeszłości lub od dawnych form idealizacji i konceptualizacji gry jest zawsze traumatyczne dla tych osób, które to robią, a w szczególności dla osób, które słyszą o tym po raz pierwszy. Jesteśmy dzisiaj zalewani tak intensywnym potokiem informacji, że nie jesteśmy w stanie być na bieżąco ze wszystkimi teoriami, doświadczeniami, wynikami i konkluzjami. Jednakże tej eksplozji informacji nie należy przeciwstawiać odrzucenia i niezrozumienia, gdyż generuje to nasilenie się ignorancji. Obecnie dominującą koniecznością stało się trwałe uczenie, bez którego progres i rozwój nie są możliwe. Ta sama forma myślenia i działania, która zbyt rozciąga się w czasie, nie jest synonimem integralności zawodowej trenera, a wręcz przeciwnie, może oznaczać jego brak zdolności do aktualizowania i udoskonalania swojego własnego rozwoju.

Mała zmiana w pewnym kierunku jest lepsza niż jej brak. W rzeczywistości biorąc pod uwagę teorię układów dynamicznych w pewnych fazach jej ewolucji, można dostrzec, że jest ona bardzo wrażliwa na wszelkie zmiany. Tak więc od momentu dostrzeżenia odpowiednich warunków każde, nawet najmniejsze odchylenie może skutkować globalną zmianą całego układu, doprowadzając go do stanu mniej lub bardziej przewidywalnego. Nie rozmiar zmiany jest najważniejszy, ale istniejące warunki, które pozwalają ją zredukować lub zwiększyć. Z tej perspektywy gra piłkarska jest wzbogacana zawsze wtedy, kiedy jest ktoś, kto podejmie ryzyko otwarcia się na nowe pomysły i przełożenia ich na koncepcje operacyjne. Im bardziej poprawny będzie taki kierunek myślenia i działania, tym niewątpliwie lepsza będzie sytuacja, w jakiej się znajdziemy. Jeśli zaś tok myślenia nie będzie poprawny wystarczy, abyśmy to zauważyli i temu zapobiegali, aby nie podążać dalej tą drogą. Wprowadzanie innowacji do podstaw działania i wzbogacenie ich nowymi spójnymi refleksyjnymi doświadczeniami, jest inwestycją zwracającą się z dużym zyskiem, długo- czy średnioterminowo. *„Idea, która nie jest niebezpieczna, nie zasługuje, aby nazywać ją ideą”* Oscar Wilde.

E. Nieuchronność zmian. Każdy z nas ma ograniczoną elastyczność wobec zmian. Stopień swobody i ograniczeń tych zmian zależy od wielu czynników, spośród których najważniejsze są wykształcenie i intelekt trenera, prawidłowa postawa wobec danego problemu oraz zainteresowanie i ciekawość. Zmiana odzwierciedla się nie w tym wszystkim, co wydaje się nowe, ale w wyborze pomiędzy różnymi elementami, którym trenerzy mają przewodniczyć, którymi mają zarządzać, które mają organizować, planować, obmyślać, wdrażać i powtarzać, czyli takimi, które postawione w danym kontekście sytuacyjnym (rodzaj zawodów, kalendarz spotkań, etc.), najlepiej potęgują rozwój zawodników i całej drużyny. Tak więc wobec szerokiego wachlarza umiejętności i doświadczeń, obecnych w najróżniejszych formach komunikacji istniejących w naszym społeczeństwie, konieczna jest umiejętność ich rozróżniania z punktu widzenia ich prawdopodobieństwa, egzekwowalności i specyfiki. Chcemy przez to zwrócić uwagę na możliwe formy innowacji, które na pierwszy rzut oka mogą wydawać nam się użyteczne, ale efekty ich zastosowania mogą

być całkiem odwrotne w stosunku do celów, jakie chce się osiągnąć. Wbrew temu, co można myśleć, idee nie ewoluują w formie linearnej i akumulacyjnej. Istnieją jednak okresy dużej zgody, w których jeden paradygmat stawia się nad wszystkimi pozostałymi, które nie są w stanie wyjaśnić pewnych zjawisk, a ten nadrzędny cechuje się największą zdolnością do rozwoju i objaśniania rzeczywistości. Analizując w miarę możliwości i w sposób zwięzły historię idei i teorii, które na przestrzeni lat znacząco wpłynęły na nauczanie/ trening piłki nożnej, zauważamy, że wszystkie one starały się w swojej istocie ustanowić określony porządek, kierunek, skuteczność, spójność, jasność i racjonalność metodologii praktyki treningowej, mając jednocześnie na uwadze wzrost wymagań związanych z przygotowaniem zawodników i całej drużyny. W tym zakresie możemy wyróżnić trzy perspektywy interpretacji i konceptualizacji.

Zaczyna się od rozłożenia gry na prostsze elementy. Doskonaląc te elementy i dodając do nich mniejsze jednostki, zamierzano skonstruować bardziej złożone modele gry.

Teoria zakładała, że za pomocą zwykłego zestawienia, w czasie i w przestrzeni, elementów składających się w całość, było możliwe umocnienie ich połączenia. Z tej perspektywy można było zakładać, że czynności istotne dla poszczególnych faz procesu nauczania, doskonalenia i rozwoju zawodników, były dobrze opracowane i wystarczyło tylko zestawić ze sobą elementy techniczne składające się na grę pod rygorystycznym warunkiem ich zastosowania i systematycznego powtarzania w warunkach niskiej interferencji kontekstowej. Zakładając, że wysokie spełnienie zawodowe przychodzi automatycznie, zakładano także, że jego ulepszanie wynikałoby z obniżenia poziomu kontroli centralnych układów motorycznych w miarę, jak wykonanie danej czynności motorycznej przychodziłoby automatycznie. W ten sposób tylko po „zbudowaniu” automatycznych mechanizmów zachowań właściwych dla futbolu, zawodnicy mogliby skupić swoją uwagę na czynnikach właściwych dla danej sytuacji zaistniałej podczas gry. Tak więc progres pedagogiczny zaczynał się od właściwego wykonania danej czynności i późniejszego jej zastosowania w danej sytuacji zaistniałej podczas gry. Dlatego też uznając technikę jako fundament doskonalenia interwencji zawodników podczas gry, opracowano dydaktykę i metodologię treningu skoncentrowaną na nauczaniu umiejętności technicznych nie będących związanymi z rzeczywistymi warunkami gry. Taka perspektywa nauczania/treningu *“oddzielała sposób wykonania (techniki) od przyczyn wykonania (taktyka)”* (Garganta, 2006).

Według takiej dydaktyki, istnienie modeli wykonania danej czynności oraz jej naśladowania, ułatwiłoby praktykę w złożonych sytuacjach rzeczywistych. Dlatego należało założyć, że ruchy najlepszych zawodników były podobne i technicznie poprawne. Analiza postawy tych wysokiej klasy zawodników, przeciwstawiała się tym założeniom, gdyż najlepsi zawodnicy wykonywali ruchy dość różniące się między sobą i odbiegające od wszelkich modeli ich wykonania. Jednolitość wykonania technicznego jest de facto bardzo znaczącym czynnikiem. Nawet aspekty powszechnie uznawane za najbardziej istotne (zwane komponentami krytycznymi) nie są całkowicie respektowane przez wielu światowej klasy zawodników.

W późniejszym czasie dało się zrozumieć, że każdy pojedynczy element (zawodnik) jest związany z pewną całością (drużyną), a geneza złożonych zjawisk znajduje wytłumaczenie w pojawianiu się nowych form, czy też zespołu elementów opartych na pewnej strukturze, w której każdy element posiada swoją własną technikę grania.

Z punktu widzenia pedagogiki i metodologii, ta perspektywa opiera się na ukierunkowaniu i rozwoju indywidualnych umiejętności zawodników w sposób zintegrowany, w zależności od danej organizacji zbiorowej. Tak wychodzi się z ogółu, czyli zbiorowości (konteksty sytuacji rywalizacyjnych), a kończy na indywidualności - zawodniku. Innymi słowy teoria ta ukierunkowuje proces nabywania techniki zintegrowanej z dynamiką drużyny, w połączeniu z indywidualnymi możliwościami każdego gracza, który jest częścią takiego układu. W ramach tej koncepcji ruch nie jest postrzegany jako połączenie cząstkowych czynności motorycznych, ale jako niepodzielna i dynamiczna jednostka. Nauka pewnego zachowania reprezentuje całkowitą modyfikację w stosunkach czynności motorycznych i pola pojmowania, w którym każda próba osiągnięcia danego celu w grze, będzie się charakteryzowała indywidualną strukturą interwencji (podjęta akcja może być podobna, ale nie identyczna). Dlatego można wywnioskować, że kognitywne uczestnictwo w tych procesach było minimalne. Gdyby jednak tak nie było, sytuacja taka doprowadziłaby do nadmiaru informacji i wzrostu trudności pojmowania i rozwiązywania przez zawodników problemów, a także dostosowania ich do kontekstu, jaki ma miejsce dokoła nich. To uproszczenie dokonuje się poprzez bezpośrednią percepcję (Gibson, 19??), która w pełni konkretyzuje wzajemność pomiędzy zawodnikiem a danym kontekstem. Z tej perspektywy można wywnioskować, że zadania motoryczne i konteksty danej sytuacji praktycznej muszą szczegółowo odtwarzać rzeczywiste sytuacje zaistniałe podczas gry i dzieje się tak przy tworzeniu połączeń pomiędzy pojmowaniem informacji, jaką dysponujemy i odpowiadającym im działaniom (Buekers, Montagne & Laurent, 1999). W konsekwencji tego proces uczenia się jest w dużej mierze związany z umiejętnością dostrojenia dynamicznego procesu, jakim jest percepcja/ podejmowane działanie.

Rozwijając poprzednią teorię poszliśmy w kierunku idei mówiącej, że poznanie całości nie może opierać się na poznaniu jej części, które z kolei można poznać bez odnoszenia się do całości.

Taka perspektywa ustanawia dwa dodatkowe, acz fundamentalne aspekty, które charakteryzują pojęcie struktury: *zespół elementów* i *interakcja*, w której kładzie się nacisk na nowe wątki wyłaniające się w każdym momencie danej sytuacji. Dowodzi to wagi zjawisk, jakie obserwujemy oraz ich znaczenia zakładając, że powinny być one badane w świetle ich wewnętrznej struktury i wzajemnych stosunków pomiędzy ich różnymi komponentami, które utrzymują się jako niezależne. To co jest elementem strukturalnym gry, to zasady, które służą jako punkt odniesienia dla konstrukcji procesu ofensywnego bądź defensywnego. Tak więc struktura drużyny nie jest widoczna tylko w pozycjonowaniu zawodników, ale także w relacjach zaistniałych pomiędzy nimi (misje taktyczne) oraz w zależności od położenia piłki, przestrzeni i kodu gry, etc. Dlatego napastnik lub obrońca odgrywają ważną rolę w strukturze gry nie przez swoje cechy fizyczne oraz ograniczoną przestrzeń poruszania się, ale przez system stosunków, jakie pomiędzy nimi występują. Przeróżne akcje zaistniałe podczas meczu są postrzegane jako wynik intencji zawodnika oraz przeszkód, na jakie jest narażony (prześcierzeń, koledzy, przeciwnicy, strategia, bramki, etc.), dając różne stopnie swobody przy rozwiązywaniu problemów istotnych dla gry.

Samo pojęcie akcji jest istotne z tej perspektywy, gdyż zakłada wykorzystanie każdego rozwiązania podczas gry, stawiając za cel wysoko indywidualną intencyjność zawodnika w ramach zbiorowego projektu. Poza wieloma możliwymi rozwiązaniami, z których jedno są bardziej dopuszczalne, niż inne, każdy z zawodników stara się wybrać to, które zależy od przeszkód sytu-

acyjnych i zdobytego wcześniej doświadczenia i preferencji. Można więc wyciągnąć wniosek, że ważne jest konstruowanie takich ćwiczeń treningowych, które opierają się o rzeczywistość i które są czynnikiem decyzyjnym dla sukcesu procesu nauczania i rozwoju zawodników. W przypadku kiedy ćwiczenie nie będzie podobne do warunków zaistniałych podczas zawodów, wówczas podjęte w związku z tym rozwiązania, mogą pomóc w wykonaniu zadań tylko w danym momencie (czytaj: w trakcie treningu), ale nie odpowiadają obiektywnym wymogom odnoszącym się do końcowego celu, jakim jest przygotowanie zawodników i drużyny, czyli innymi słowy: *do polepszenia spełnienia się podczas gry*. Negatywne konsekwencje towarzyszące rozczłonkowaniu (braku różnorodności) środków treningowych i procesu rywalizacyjnego, nie tkwią tylko w niewystarczającym rozpatrywaniu czynników dotyczących porządku strategicznego i taktycznego, ale dotyczą także aspektów zrozumienia (decyzji) i wykonania (motorycznego), jakie są im przypisane.

Wybór pomiędzy dokonywaniem zmian, a byciem zmienianym. Podsumowując, w świecie, w którym zachodzą ciągle zmiany, pojawiają się nowe turbulencje i okoliczności, gdzie wieloznaczność może napatoczyć się w każdym momencie, kwestią, jaką stawia się przed każdym z nas jest: *dokonywać zmian czy być zmienianym*? Biologia organizmu człowieka daje nam najlepszy z przykładów, gdyż dostrzegamy zmiany zachodzące w naszym organizmie, widzimy jak się regeneruje, jak nasze komórki są zastępowane innymi o podobnych cechach, jednak z niewielkimi zmianami. Proces ten nazywamy starzeniem. Wobec tego faktu, tylko przez iluzję wierzymy, że będziemy niezmiennie kontynuować nasze życie. Jednak czy tego chcemy, czy nie, zmieniamy się. Sposób interpretacji i działania w grze został przyjęty i rozwijany w miarę, jak życie sportowe dostarczało odpowiednich doświadczeń. To doświadczenie, jeśli jest budowane na porównaniu i zastosowaniu danego pomysłu oraz wyciągnięciu wniosku z jego skutków (sukcesy i porażki), ma ogromny wpływ na naszą percepcję i na reprezentacje umysłowe, które każdy z nas podtrzymuje na temat gry.

Nikt nie ucieknie przed konsekwencjami swoich czynów. Jeśli wybierzemy stanie w miejscu lub dokonywanie zmian, negatywne lub pozytywne konsekwencje takiej decyzji, zawrócą prędzej czy później, w naszym kierunku. Jedni powiedzą, że mają 20 lat lub więcej doświadczenia w grze, jednakże w rzeczywistości może to oznaczać jeden rok pomnożony przez dwadzieścia, w trakcie których powtarzało się ciągle i sukcesywnie te same pomysły, tą samą metodologię i te same mechanizmy pracy. Nie należy jednak rozpaczać dzisiaj nad tym, co było wczoraj, gdyż wczoraj, w zależności od danych, jakie się wtedy posiadało, robiło się to co powinno się było robić. To, co robimy dzisiaj może być błędne, a dzisiaj to nie znaczy wczoraj. Wczoraj był inny dzień, dzisiaj jest inny, a jutro nie warto żałować tego, co się zrobiło dzisiaj. Przeprosiny, za zachowanie na stadionie, tak żarliwie oczekiwane przez niektórych i wypowiedane przez zawodników, trenerów, dyrektorów, etc., muszą być rozumiane, jako bezużyteczne, gdyż niczemu nie służą, ani nic nie znaczą w odniesieniu do realizacji wyznaczonych celów. To prawda, że można się czuć bardziej komfortowo z takimi przeprosinami, jednak nie pomoże to naprawić tego, czego się nie zrobiło lub tego, czego się nie wykorzystało, aby osiągnąć dane założenie. Jest to kwestia podnoszona od zarania dziejów.

Konstruowanie narzędzi operacyjnych

Wszystkie kategorie zawodowe stawiają sobie za cel doskonalenie swojego warsztatu. Dobrym przykładem są lekarze, którzy każdego dnia używają swojego bloczka z receptami. Sympozjum, książka, w której koncentruje się, uporządkowuje i klasyfikuje istniejące leki, oferuje lekarzowi szeroki wybór leków na daną chorobę. Leki cechuje podobieństwo zarówno pod względem zasięgu działania (leczenie, aspekt pozytywny), jak i efektów ubocznych (aspekt negatywny). Dzięki temu umożliwia się przepisanie leku dostosowanego do warunków pacjenta, jak i zastosowanie leków bardziej zaawansowanych, aby jak najlepiej odpowiadały potrzebom organizmu ludzkiego. Poza aspektami ekonomicznymi, jakie się z tym wiążą, prawdą jest, że uniemożliwia się, aby aktualne choroby były leczone za pomocą medykamentów używanych 10 lub 20 lat temu, nawet jeśli leki te wykazywały w przeszłości skuteczność w leczeniu danej patologii.

A. Etykiety i uprzedzenia. Etykiety, jakie przytwierdza się wymyślonym już koncepcjom szkodzą interpretacji i analizie gry piłkarskiej. Mówiąc, że piłka nożna się nie zmienia i jest ciągle taka sama oznacza to, że stoi się w miejscu. Osoby, które to mówią myślą, że wykonują ciągłe kroki na przód wychodząc z założenia, że to przedmiot poznania nie ulega zmianie, po czym utwierdzają się z przekonaniem, że nie warto angażować się w jakiegokolwiek przemyślenia, badania czy analizy, ponieważ żaden z tych elementów nie zmieni rzeczywistości w sposób znaczący. Przyznajemy, że nic na świecie nie jest całkowicie pewne, ani całkowicie błędne. Zegar, który stanął ma chociaż raz w ciągu dnia możliwość wskazywania prawidłowej godziny. Tak więc po kilku dniach, miesiącach, czy nawet latach będzie mógł pochwalić się serią takich drobnych sukcesów. Fakt ten jednak uniemożliwia poznanie pozostałych 23 godzin i 59 minut w ciągu dnia, aby móc nadać mu pewnego biegu. Niektórzy trenerzy wobec nowych możliwości nabywania umiejętności w wyniku przeprowadzonych badań zwykli przytaczać, że umiejętności te nadal dotyczą piłki nożnej, czyli nie ma nic wyjątkowego w takim odkryciu. W rzeczywistości taki zwodniczy argument, może być wykorzystany przy każdym rodzaju umiejętności nabywanych w przyszłości, gdyż każda z nich pra-

widłowo nazwana i interpretowana, będzie bazować na faktach wywodzących się z przedmiotu badań, czyli z samej gry. Jednak, aby móc nabyć nowe umiejętności, trzeba było poświęcić wiele godzin na badania, doświadczenia, etc., bez których aktualne prawdy gry nie zostałyby odkryte. Tendencja, za pomocą której wielu próbuje banalizować i ukrywać nowy rodzaj umiejętności jest objawem tych, którzy jeszcze go nie zrozumieli oraz, co najważniejsze, nie rozumieją jego skutków i wpływu na optymalizację ich codziennej pracy.

Nawet przy ciężkim trenowaniu nieprawidłowe wybory metodologiczne mogą zdestabilizować wydajność drużyny. Prawdą jest, ażeby kontekstowość sytuacyjna gry, którą trenujemy (bez względu na to czy jest ona złożona, czy przybliżona) ma tendencję do przynoszenia tych samych rezultatów. Należy wspomnieć, że cykl organizacyjny, doskonalący i rozwijający umiejętności zawodników nigdy się nie kończy, ani nie zamyka sam z siebie. Wręcz przeciwnie, cykl ten utrzymuje z nimi (zawodnicy kontra organizacja zbiorowa) stosunek o charakterze stałym i interaktywnym, odnośnie wymogów i potrzeb, które wywodzą się z codziennie ćwiczonego procesu przygotowawczego powodując, że jesteśmy w stanie wywnioskować i zrozumieć, że prawidłowe rozwiązanie bądź przebieg jednego lub kilku problemów dotyczących gry, nieuchronnie związane jest ze zdobywaniem nowego poziomu działania sportowego zawodników i organizacji drużyny, które zwykliśmy nazywać ewolucją. Jednakże problem tu się nie kończy, gdyż wiąże się z nowym poziomem doskonalenia umiejętności podejmowania interwencji w różnych sytuacjach zaistniałych podczas gry, który przejawia się poprzez utrzymywanie (czytaj: powtarzanie w pewnym okresie czasu) pojawiania się coraz to nowych i złożonych problemów, jakie musimy rozwiązywać. Dlatego jeśli podejmiemy takich czynności, będziemy musieli ponieść ryzyko związane z brakiem możliwości kontynuacji ewolucji wydajności drużyny i ustabilizowaniu jej za pomocą osiągniętych wcześniej lub pożądaných wartości. Tak więc nie jest niczym dziwnym, że nawet przy ciężkim codziennym treningu, będzie można zaobserwować obniżenie działań sportowych drużyny z powodu braku lub nieprawidłowych opcji koncepcyjnych i operacyjnych, obieranych wobec oczekiwań wywodzących się z nowych wyzwań, jakie stawia przed nami osiągnięty nowy poziom organizacyjny.

To co przypadkowe i kazuistyczne. W związku z powyższym należy oddzielić i zaznaczyć obecność przypadku, który stale pokazuje, że rozwijamy czynność z zakresu nauk społecznych i humanistycznych. Aby uzyskiwać zróżnicowane rezultaty lub utrzymywać je w pożądaných przez nas ramach dyscypliny sportowej, musimy zmieniać naszą postawę w stosunku do danego problemu oraz operacyjny sposób jej przedstawiania, obierając za punkt odniesienia poziom rozwoju (indywidualnego i zbiorowego) w danym momencie oraz cel, jaki zamierzamy osiągnąć w przyszłości.

B. Aby poddać cos odnowie, trzeba się najpierw nad tym zastanowić. Progres nie może mieć miejsca bez zaistnienia zmian. Brak nawyków refleksyjnych i badawczych oznacza odrzucenie akceptacji i zrozumienia, że istnieją nowe warunki, nowe kierunki zmian w planie badawczym, w metodologii treningu oraz różne techniki pedagogiczne, których pominięcie oznacza nic innego jak tylko marazm i ślepe odtwarzanie przeszłości. Niektórzy trenerzy, którzy przypadkowo znaleźli się w wysoko lokowanych drużynach, przez lata podtrzymują tradycyjne techniki, podlegając wpływowi tych samych ćwiczeń, jakie wykonywali przez całe swoje sportowe życie. Jak przytacza

Kovacs (1975) *“to, co robi nowoczesny trener i to, co mu pozwala oceniać różne aspekty piłki nożnej to wartość i siła jego bagażu doświadczeń, a nie to, jakim zawodnikiem był w przeszłości”*. Progres, rozwój i innowacja ponad wszystko oznaczają nową postawę mentalną wobec danego problemu, co z kolei ciągnie za sobą nową postawę praktyczną oraz wdrożenie nowej, funkcjonalnej postawy. Dlatego każdy dobry trener powinien nieść ze sobą bagaż umiejętności, na tyle wystarczających, aby umożliwiałyby mu budowę modelu gry dostosowanego do indywidualnych umiejętności zawodników stanowiących drużynę oraz przeciwności pojawiających się podczas gry, a którym trzeba stawić czoła. Ten model gry powinien być z kolei wspierany przez model systematycznego i prawidłowego przygotowania. Wychodząc z tych podstawowych założeń ważnym jest, aby mieć umysł otwarty i skłonny do działania, w zależności od danych wyciągniętych z analizy gry i treningu tak, jak i wiedzy, która może z nich wykiełkować. Kiedy nie mamy uzasadnionej odpowiedzi na dany problem związany z treningiem, czy też zawodami, wówczas świadomość, refleksja i spójność są najlepszymi argumentami. Jednakże są one najmniej przytaczane.

C. Aby dokonać przemian, trzeba interweniować. Teoria treningu sportowego ma wpływ na ćwiczenia wykorzystywane do tych samych celów, przez tych samych zawodników i w takim samym momencie. Idąc jej tropem nie byłoby możliwe ciągłe podążanie tymi samymi ścieżkami, które poprzez te same zakręty prowadziłyby nas do tych samych miejsc, zmieniając jedynie czas i okoliczności dotarcia do celu. Taka rzeczywistość nie staje się ścieżką, która prowadzi nas w prawidłowym kierunku, tylko powtarzalnym rytuałem, który bywa czasem bolesny. Idealnie pasuje tu idea, która podpira taki tok myślenia i mówi: *nie trzeba nic zmieniać, aby wszystko było inne*. Nie ma niczego bardziej mylnego. Trener musi być jak odkrywca nowych ścieżek (czytaj map), konstruując je i interpretując na podstawie różnych perspektyw zależących od nowych teorii, doświadczeń, pojęcia czasu i przestrzeni oraz okoliczności i kontekstów. Podążając takim tropem otworzą się przed nami nowe ścieżki dostępu do procesu treningowego optymalizowanego przez wydajność zawodników i dostępnych materiałów, które niepodzielnie przyczyniają się do ewolucji gry piłkarskiej. Jednakże nie wystarczy *zmienić coś, aby wszystko zostało po staremu*. Należy podkreślić, że praktyczne doświadczenie nie zastąpi w całości badania naukowego i wiedzy, która może się z niego wywodzić. Takie praktyczne doświadczenie ma zaletę, jaką jest jego rozprzestrzenianie się w różnych kierunkach, z różnymi perspektywami i zamysłami, odpowiadając także na kwestie (w sposób niepełny i tymczasowy), na które badanie naukowe nie jest jeszcze w stanie, z różnych powodów, (narzędzia, warunki analizy, etc.), odpowiedzieć. Ramy te wywodzą się z faktu, że praktyczne doświadczenie nie jest podporządkowane surowym ograniczeniom metodologicznym, jakie nieodłącznie towarzyszą badaniom naukowym. Wszyscy musimy być zgodni, że doświadczenie ma największą zdolność do adaptacji i wchodzenia w szybkie interakcje z praktyczną rzeczywistością dnia codziennego ustalając rozwiązania operacyjne, które mogą lub nie, być w danym kontekście najlepsze, jednak w danym momencie są one narzucane w oparciu o intuicję i spójność. Jak przytacza Lima (2000) *“działanie trenera opiera się na wiedzy, którą ciągle się nabywa, odnawia i przekształca”*.

D. Aby móc coś zastosować, trzeba to najpierw zbudować. Jednym z faktów służących za przykład żywotności gry piłkarskiej jest to, że nie istnieje jedna, a wiele form treningu, którego celem jest osiągnięcie określonego wyniku (pozytywnego), na podstawie wcześniej zdefiniowanych celów. Analizując pracę różnych trenerów w ich klubach, bez większych trudności zaobserwowali-

śmy obecność wielu środków nauczania/ treningu, wywodzących się z różnych koncepcji, różnych umiejętności gry i zróżnicowanych interakcji pomiędzy umiejętnościami i ich zastosowaniem. Koncepcje te odzwierciedlają wiele form dialogu z procesem rywalizacji, poprzez zastosowanie modeli gry i przygotowania (początkowych lub zaawansowanych w obydwu przypadkach), które, co oczywiste, mogą skutkować różnymi wynikami.

Każdy trener powinien wytyczać swoją ścieżkę. To proste stwierdzenie zawiera w sobie przesłanie, że nie istnieje jeden jedyny model gry, jak i nie istnieje jedna metodologia gry dla takiego modelu, co umożliwia uzyskanie wyniku zawsze spójnego z celami wytyczonymi drużynie. Chcemy przez to powiedzieć, że nawet gdyby byłyby możliwe dwa takie same modele gry, w żadnym wypadku nie mogłyby one odpowiadać dwóm takim samym modelom przygotowania i odwrotnie. Każdy model gry jest jedyny w swoim rodzaju i specyficzny, gdyż opiera się na koncepcji trenera, z jednej strony i na stosownym, spójnym i systematycznym procesie z drugiej.

Ogólny zakres możliwości. Bogactwo interpretacji i koncepcji gry piłkarskiej umożliwia zaistnienie wielu pomysłów i modelowych koncepcji gry, a także przygotowanie zawodników i całej drużyny. Jednocześnie układa się zróżnicowane formy, za pomocą których te dwa modele (gry i treningu) współdziałają ze sobą, czy to na planie teoretycznym (konceptyjnym), czy praktycznym (operacyjnym). Istnieją drużyny, które pracują skutecznie, pomimo słabego performance'u i umiejętności trenera. Są też i takie drużyny, które pomimo doskonałego trenera i performance'u, osiągają słabe wyniki. W rzeczywistości trenerzy o różnym doświadczeniu mogą uzyskiwać podobne wyniki z tą samą drużyną, używając różnych bądź podobnych metodologii, lub też mogą uzyskiwać te same wyniki z różnymi drużynami, używając podobnej metodologii. W tym zakresie możemy przedstawić w skrócie cztery podstawowe możliwości analizy problemu: (i) pierwsza: *dobrze realizuje się prawidłową opcję*. W tym zakresie istnieje spójność pomiędzy wymiarem konceptyjnym, czyli oczekiwaniami dotyczącym gry drużyny i wymiarem operacyjnym, czyli użyciem specjalnych środków, które mają wspierać i scalać to, co się rzeczywiście chce osiągnąć, (ii) druga: *dobrze realizuje się nieprawidłową opcję*. Stąd wywodzi się brak konceptyjnej możliwości przyjęcia danego modelu gry, dostosowanego bardziej do kompetencji zawodników, jednakże środki przygotowawcze są właściwe dla tego modelu, potęgując jego rozwój i pogłębiając tą "pomyłkę" konceptyjną, (iii) trzecia: *źle realizuje się prawidłową opcję*. Ponieważ środki nauczania/ treningu nie są właściwe dla formy gry, jaką chcemy osiągnąć, daje się zauważyć brak możliwości prawidłowego rozwoju operacyjnego założeń związanych z prawidłową formą gry, (iv) czwarta: *źle realizuje się nieprawidłową opcję*. W tym zakresie nie tylko obserwuje się brak możliwości konceptualizacji modelu gry dostosowanego do rzeczywistości, ale także używa się środków treningowych nie zbiegających się z tą nieprawidłową formą gry.

Wieloznaczność końcowego wyniku meczu. Związana ze złożonością istniejących możliwości, ich wymiarem konceptyjnym i operacyjnym, potęguje kwestie, których końcowy wynik (pozytywny, czy też negatywny) meczu piłkarskiego, może dostarczyć. Nierzadko mamy do czynienia z "trudnymi do wyjaśnienia rozbieżnościami" pomiędzy wynikiem meczu i poziomem działania sportowego, jakie reprezentują grające przeciwko sobie drużyny. W tym kontekście pojęcie dobrej lub złej gry, z punktu widzenia naszego pojęcia o grze i naszego pojmowania oglądanego zjawiska sportowego, może nie znajdować odbicia (stosunek przyczyny/ skutku)

w numerycznym wyniku meczu. W tym przypadku zmienne, które uważamy za istotne dla osiągnięcia pozytywnego wyniku spotkania, mogą nie być tymi, które miały największy wpływ na rozstrzygnięcie spotkania, przez co konieczne jest znalezienie wytłumaczenia w innych ramach logiczno-koncepcyjnych. Istnieje cały wachlarz możliwości i wieloznaczności, wywodzący się ze zmiennych, których nie uznaliśmy za istotne z powodu braku wiedzy na ich temat tak, jak i przeszkód i okoliczności, które zawsze pojawiają się przy stosowaniu danego programu działania, którego objaśnienie i systematyzacja mogą okazać się bardzo obszerne tak w trakcie, jak i po zawodach. Mówiąc inaczej jest wiele okazji, w których obserwuje się specyficzne schematy i sytuacje podczas gry, które nigdy wcześniej nie były ćwiczone, ani systematycznie powtarzane w trakcie procesu treningowego, a które płynnie i skutecznie rozwijają się podczas zawodów, w przeciwieństwie do tych, które są celem stałego i systematycznego powtarzania i doskonalenia, i które nie dają widocznego pozytywnego efektu w najważniejszym momencie życia drużyny, czyli podczas turnieju.

Umacnianie środków nauczania/ treningu

Konstruowanie jakiegokolwiek programu szkoleniowego, może pokazać jego założenia tylko wówczas, kiedy będzie się ono prawidłowo opierało na konkretnym modelu gry i na konkretnej logicznej jednostce (komórce) całego programu i struktury treningu, jaką jest ćwiczenie treningowe. To za pomocą tych jednostek, w ich różnych obliczach (stopień dowolności, zmienność kontekstów sytuacyjnych, etc.), i przez ich kumulację (wynikającą z jej efektów) w trakcie pewnego okresu czasu, można zmienić trwale i skutecznie możliwość sukcesu działania sportowego zawodników oraz całej drużyny, podczas rywalizacji.

A. Jednostka programowa. Ćwiczenie jest logiczną jednostką programowania procesu treningowego, stanowiącą fundamentalne narzędzie działania trenera. Refleksja na temat ćwiczenia i jego operacyjności, jest na tyle zachęcająca co wstrząsająca. Można napomknąć, że ćwiczenie jest oczywistym problemem w kontekście procesu treningowego, co może prowadzić do rozbieżności na linii: waga treningu – refleksje teoretyczno-praktyczne, jakie mogą być z tym tematem powiązane. Znaczenie tego tematu powinno przekładać się na obfitość literatury i badań naukowych na temat specjalnych ćwiczeń treningowych. Jednakże pojawiają się trudności związane z faktem, czy ćwiczenie stwarza czy też nie warunki do osiągnięcia wysokiej jakości działania sportowego i zmienności wywoływanych przez niego skutków. Taki wachlarz zmienności skutków ćwiczenia może nas zarówno ustawić we właściwym i zbieżnym z ewolucją zawodników i całej drużyny kierunku, jak i w sytuacji diametralnie przeciwnej, zwłaszcza, gdy praktyka ćwiczenia treningowego nie przekłada się na stałe skutki, zbieżne z obranym celem.

B. Ewolucja pobudzania prawidłowego nastawienia. Każde ćwiczenie, jeśli jest prawidłowo opracowane, stosowane i powtarzane, wzmacnia bogactwo techniczne zawodnika poprzez konkretyzację działań sportowych (treningu). W przypadku błędnego opracowania, stosowania i powtarzania ćwiczenia, zaszkudkuje ono prędzej czy później stagnacją lub obniżeniem jakości

takiego działania (zwanym okresem beztreningowym) podczas próby interwencji w rozwiązaniu problemu wynikającego z obranego modelu gry tak, jak i podczas turnieju, w jakim drużyna bierze udział. To obniżenie wydajności zawodnika ma swoje źródło w braku bodźców, które napędzałyby struktury funkcjonalne jego organizmu, niezbędnych przy wypełnianiu zadań wewnątrz dynamicznej organizacji drużyny. W ten sposób tworzy się deficyt bodźców napędzający te struktury, które doprowadzają do obniżenia wydajności działania sportowego zawodnika.

Trenując ... nie trenując. Należy podkreślić, że nawet kiedy zawodnik jest aktywnie zaangażowany w wykonywanie zadań związanych z procesem treningowym, może paradoksalnie znaleźć się w sytuacji okresu beztreningowego z powodu prostego faktu, jakim jest brak wymagań dotyczących struktur wspierających wydajność sportową lub ich niewystarczająca ilość. Może to dotknąć każdego zawodnika będącego częścią dynamicznej organizacji drużyny, jeśli nie będzie poddawany środkom przygotowawczym, które umacniałyby schematy lub rutynę gry, definiowane przez taktyczne funkcje, z jakimi są połączone. Powoduje to zaprzestanie wymagania od zawodnika należytego uczestniczenia w strukturach o charakterze decyzyjnym i motorycznym, rozwijanym w ramach dynamicznej organizacji drużyny, które dostarczają zasobów koniecznych i wystarczających do konkretyzacji skutecznych działań podczas zawodów.

Efekty treningu dają większy poziom możliwości. Można tu wywnioskować, że duże znaczenie ma koncepcja, stosowanie/ powtarzanie i korekcja specjalnych ćwiczeń treningowych, dostosowanych do celów, dla jakich ćwiczenia te są opracowywane i na ich podstawie zamierza się utrzymywać wysoką wydajność sportową. Ewolucyjny potencjał ćwiczenia można zauważyć w momencie stosowania serii ćwiczeń lub sesji treningowych, które powodują wielopoziomowe adaptacje w organizmach zawodników, a łącznie w dynamicznej organizacji drużyny (doskonalenie modelu gry). Efekty, które wywodzą się z prawidłowej conceptualizacji i stosowania ćwiczeń treningowych, umożliwiają zawodnikom nabywanie wysokiego poziomu umiejętności, których stopień gotowości odpowiada większemu potencjałowi zasobów pozwalających na zastosowanie w praktyce obranego modelu gry i konsekwentnie na bardziej precyzyjne wejście in dialog z potrzebami i wymaganiami procesu rywalizacji.

C. Zmienność efektów. Jednym z problematycznych aspektów ćwiczenia treningowego jest fakt, że przy jego konstruowaniu i stosowaniu myślimy, że jego efekty są zwrócone w jednym, pozytywnym kierunku, jakim jest ewolucja zawodnika lub całej drużyny, a po kilku sesjach lub tygodniach pracy okazuje się, że te skutki są dalekie od naszych oczekiwań i często obierają przeciwny kierunek niż, ten który zakładaliśmy. Potencjalne efekty specjalnego ćwiczenia treningowego mogą podlegać znaczącemu wpływowi zmiennych, które wyłaniają się w trakcie praktyki/ powtarzania ćwiczenia, mających mniejsze lub większe znaczenie. Jest to kwestia determinowana przez negatywne efekty, które mogą przekładać się na rentowność drużyny, a jej złożoność określa mnogość możliwych interakcji, które nie zostały wyłapanie przez trenera czy to poprzez brak wiedzy, czy to poprzez brak ich wpływu na całość gry.

Postawienie diagnozy ułatwia opracowanie prognozy. Jak wszyscy wiemy niektóre zdarzenia mające miejsce podczas treningu i gry nie mogą być kontrolowane. W rzeczywistości, efekty stosowanych ćwiczeń nie mogą być przewidziane w całości, ale mogą być prognozowane. To

w naszych rękach leży taka prognoza, która daje nam nadzieję zrobienia z naszej drużyny takiej, jaką chcielibyśmy, aby była. Stąd też ważne jest, aby trener stale i systematycznie definiował każdy moment, opierając się na fundamentalnych referencjach przyjętego modelu gry oraz analizie obserwowanych działań sportowych (analizie gry). Referencje te są latarnią dla analizy sytuacyjnej i dla wdrożenia programów praktycznego działania w procesie przygotowywania zawodników i całej drużyny, którego zamiarem jest utrzymanie się, rozwinięcie i wzmocnienie w ramach ustalonych w koncepcji i filozofii gry tak, jak i zastosowanie tych elementów w konkretnej rzeczywistości, wywodzącej się ze spotykania różnych przeciwników (drużyn) w ciągu zawodów.

Trenowanie to możliwość wyboru i ustalanie kompromisów. W rzeczywistości używamy specjalnych ćwiczeń treningowych, gdyż nie istnieje żaden inny sposób na polepszenie umiejętności zawodników, co wyraża się w zrozumieniu tego, co ich otacza (kontekst sytuacyjny) oraz techniki idącej w kierunku motorycznego rozwiązania każdej sytuacji, próbując jednocześnie snuć domysły na temat mającego się wydarzyć scenariusza (antycypacja). W ten sposób poszukujemy ważnej, wiarygodnej, utrzymującej się i trwałej gwarancji, za pomocą której zawodnicy odpowiedzialiby na sytuacje zaistniałe podczas gry w sposób autonomiczny, kreatywny i skuteczny, mając zawsze na uwadze ograniczenia samego procesu, w którym nie jest fizycznie ani metodologicznie możliwe przeciwiczenie wszystkich zróżnicowanych i trudnych do wychwycenia akcji i rozwiązań motorycznych mogących zaistnieć podczas gry. Stąd też przy opracowywaniu i stosowaniu zestawu ćwiczeń treningowych podczas sesji, należy dokonywać wyboru spośród szerokiego wachlarza możliwości oraz ustalać kompromisy pomiędzy różnymi aspektami przygotowania drużyny, za pomocą których trener stara się polepszyć fizyczne warunki do podejmowania interwencji podczas zawodów.

Rozdział 2

PIŁKA NOŻNA. GRA ZŁOŻONA

1. Gra otwarta, dynamiczna i złożona
2. Logika w grze
3. Gra decyzji/ akcji
4. Gra różnych osobowości i inteligencji
5. Zmiany zachodzące w grze

Piłka nożna. Gra złożona

Piłka nożna to gra, którą łatwo zrozumieć, zwłaszcza w zakresie jej celów, różnych form przejmowania kontroli nad piłką, podstawowych stosunków pomiędzy zawodnikami i ich przeciwnikami tak w fazie ofensywy, jak i defensywy. Ta pozorna prostota kryje zjawisko opierające się na złożonej logice kontekstu dotyczącego zawodników, przeciwników i piłki, a także każdego momentu gry, który jest owocem niezliczonych źródeł niepewności. Z tych źródeł niepewności zakorzenionych w świecie możliwości podejmowania interwencji o charakterze strategicznym, taktycznym i technicznym, wywodzi się cała ta przypadkowość, nieprzewidywalność i przechodzenie z jednej sytuacji do drugiej, co z kolei prowadzi do podejmowania licznych właściwych decyzji, akcji i interakcji, wszystkich w ramach dynamicznej organizacji drużyny.

Niezależnie od paradygmatów, idei, przekonań i koncepcji, jakże istotnych dla każdego z nas, w jakże różnych formach zaangażowania w grę (kibic, dziennikarz, trener, dyrektor klubu, zawodnik, etc.), prawda jest taka, że na przestrzeni lat uczestniczyliśmy w ciągłej ewolucji gry piłkarskiej. Ta ewolucja została naznaczona przez lepsze wykształcenie i przygotowanie młodych zawodników, wytyczane przez kwestie, które pochodzą z wewnętrznej logiki gry, ale także przez zrozumienie danych odnoszących się do obserwacji i analizy wysokiej jakości działań sportowych jakie są wykonywane przez reprezentacje kraju podczas międzynarodowych zawodów i które są celem praktycznego zastosowania umiejętności w starciu z przygotowaniem i ukierunkowaniem innych drużyn. Pomimo tej wolnej, ale utrzymującej się ewolucji, gra piłkarska była rozkładana na części pierwsze w celu przeprowadzenia analizy, skupiając uwagę na niektórych dziedzinach naukowych, jednocześnie zaniedbując inne, trudniejsze do skonkretyzowania. Przy przeprowadzaniu analizy wykorzystywano także zmienne, trudne do dopasowania do rzeczywistości czyli takie, które tłumaczą i obnażają złożoność fenomenu jakim jest piłka nożna. Ten „błąd” w studium na temat futbolu jest właściwy dla każdego procesu ewolucyjnego, który poprzez mnogość aspektów poszukuje prawidłowego kierunku tego co jest i zarazem tego co nie jest fundamentem gry.

W bardziej lub mniej znaczącej formie ma to wpływ na grę uzasadniając i podpierając mnogość sposobów interpretacji o charakterze koncepcyjnym, metodologicznym i operacyjnym procesu treningowego, odzwierciedlając ogromną żywotność złożonego dialogu z fenomenem piłki nożnej.

A. Paradygmat fizyczny i warunkowy. Rozwijając tą myśl, pomimo ewolucji futbolu, podtrzymujemy opinię, że badania nad grą rozpoczęły się od czegoś, co naszym zdaniem jest najprostszym elementem, podpieranym pewnością danych statystycznych dla uzasadnienia relacji pomiędzy danym *faktem*, a jego *przyczyną*. Dlatego początek badań nad futbolem przez wiele lat opierał się na paradygmatach biologicznych, czyli wydolności i warunkach fizycznych zawodników, tworząc w tym celu wiele modeli, których zamiarem było między innymi poznanie takich aspektów jak: (i) *przebyte* odległości i ich intensywność w zależności od misji taktycznych zawodników w ramach dynamicznej organizacji drużyny, (ii) maksymalna *zdolność* absorpcji tlenu i podejmowania impulsów w zależności od różnych progów intensywności wykonywanego wysiłku, (iii) *wykonywanie* pracy w warunkach zmęczenia i sposoby odzyskiwania włożonego wysiłku, (iv) *możliwość* rozłożenia na części różnych czynników składających się na przygotowanie zawodników. Poznanie tych faktów dotyczących gry polepszyło z jednej strony operacyjnie jedną część systemu działania zawodników, odbijając się w pewnym stopniu pozytywnie na pozostałych częściach, które także uczestniczą w procesie działania sportowego, jednak z drugiej strony ograniczyło kompromis towarzyszący poszerzeniu podstawowego schematu gry, czyli jej strategicznej/ taktycznej dynamiki.

1. Przejście od działań indywidualnych do zbiorowych. Większość centralnych kryteriów wspomnianych modeli biologicznych analizy gry piłkarskiej jest charakterystyczna dla sportów indywidualnych (np. lekkoatletyka, pływanie), w których zawodnicy w trakcie wykonywania swoich zadań nie podlegają znaczącemu wpływowi kontekstu sytuacyjnego, jaki ich otacza. Sytuacja piłkarzy jest zupełnie odwrotna, gdyż podczas zawodów muszą zmierzyć się z przypadkowymi i nieprzewidywanymi sytuacjami, wywodzącymi się z wielu wzajemnych zależności i relacji: współpracy (koledzy z drużyny), opozycji (przeciwnicy), zachowania piłki (o której posiadanie toczy się permanentna walka), położenia bramek (w kierunku których zmierza większość akcji wszystkich zawodników), etc. Biologiczny pryzmat badań, w pewnym stopniu pewny dzięki wiarygodności instrumentów analizy, jakich używa, nie biorąc pod uwagę jego powiązania z innymi aspektami, powoduje odwrócenie uwagi z centrum zainteresowania i analizy mnogości zmiennych związanych z istotą gry, na ramy dynamiki strategiczno-taktycznej.

Poza tym analiza, której natura nie odpowiada istocie futbolu bez względu na to, jak dużej ilości instrumentów by nie użyto i jak bardzo jej fachowość nie przekładałaby się na statystyczne liczby, relacje i korelacje przedstawione w wąskich ramach analizy tego fenomenu, może obalać wszelkie konkluzje właściwe dla konstruowania zaawansowanej metodologii treningu, która z założenia ma zależeć od rzeczywistości lub specyficznej formy gry.

2. Od działań motorycznych do kontekstów w grze. Sposoby interpretacji gry były, w większości przypadków, mało dostosowane do rzeczywistości lub zbyt cząstkowe co dowodzi, że zapomniano o objaśnianiu całości i złożoności analizowanego zjawiska. Nawet prace skupiające się na zakresie działań taktyczno-technicznych gry opierają się, w większości przypadków, na częstotliwości zdarzeń, których ilość może przyczynić się do ograniczenia dowolności podejmowa-

nych akcji. Oczywiście prace te i badania zostały wykonane w danym czasie i momencie i były ważne dla danego poziomu wiedzy o grze. Jednakże doświadczenie zdobyte na przestrzeni lat oraz aktualne wymogi, jakie stawia gra nie są kompatybilne z analizą opartą na częstotliwości zdarzeń, ale pomagają w lepszym zrozumieniu warunków i kontekstów gry, które umożliwiają tworzenie funkcjonalnych jednostek strukturalnych, które wyłaniają się, koordynują, utrzymują się i przemieszczają w trakcie przeprowadzania ofensywy i defensywy podczas meczu. Idąc tym tropem, z jakiej perspektywy dotyczącej zrozumienia gry by nie patrzeć (biologicznej, biomechanicznej, technicznej, etc.), będzie ona zawsze zależna od jednego komponentu: decyzji/ akcji i będzie podlegała wpływowi różnych rodzajów interakcji zaistniałych z kolegami z drużyny i przeciwnikami oraz od taktycznych ustawień, które mogą z tych interakcji wynikać, a które tworzą każdy moment defensywy czy ofensywy. W miarę jak każda z faz gry ewoluuje w czasie, akcje stają się mniej lub bardziej złożone, poprzez zdolność drużyny do przejmowania kontroli nad piłką, omijania przeszkód stawianych przez przeciwną drużynę, przeciwstawiania się akcjom podejmowanym przez atak przeciwników (ograniczając ich stopień swobody) poprzez ustanawianie odpowiednich relacji i struktur interpersonalnych. Podsumowując, gra w piłkę nożną powinna być badana i stosowana biorąc pod uwagę jej dynamikę i złożoność, która wynika z licznych koneksji, zależności i ciągłych zmian, które ciężko przewidzieć. Jeśli istnieje coś, co może scharakteryzować piłkę nożną na przestrzeni lat, to jest to z pewnością jej żywotność, która wywodzi się ze złożoności podlegającej ciągłej transformacji, będącej wynikiem pracy różnych osób zamieszanych i w to zjawisko i uczestniczących w nim i za które największa odpowiedzialność spada na trenerów i zawodników.

B. Paradygmat strategiczny i taktyczny. W futbolu założenia organizacyjne spotkania przewidują podział zawodników na dwie drużyny grające przeciwko sobie, co nazywa się rywalizacją sportową. Głównym celem obydwu drużyn jest walka o posiadanie piłki, której zamiarem jest wprowadzenie jej jak największą liczbę razy do bramki przeciwnika (nie wprowadzając jej oczywiście do swojej bramki), w celu osiągnięcia zwycięstwa. W trakcie takiej konfrontacji zawodnicy stają na przeciwko sobie w sposób bezpośredni, ale i rozważny, starając się, aby ich akcje i interakcje szkodziły w każdym momencie gry przeciwnikom, ale nie szkodziły samym zawodnikom. Z tej perspektywy najważniejsze przybliżenie dotyczące pojęcia logiki gry wywodzi się z analizy aspektów nieodłącznych różnym kontekstom sytuacyjnym, które w każdym momencie gry się pojawiają. Obserwowana stała zmiana sytuacji ma swoje źródło w decyzjach i działaniach motorycznych podejmowanych w trakcie dynamicznej gry o charakterze strategiczno-taktycznym, która zmienia się także według wypełniania, lub też nie, planu przygotowanego wcześniej dla tej gry i w zależności od pojedynczych i tymczasowych przeciwności mających miejsce w trakcie meczu. Tylko w taki sposób można skonkretyzować głębsze i dokładniejsze poznanie logiki gry, które jest jednocześnie bardziej zróżnicowane z powodu bogactwa strategiczno-taktycznego gry piłkarskiej, które to bogactwo służy jako podstawa dla nowych i odnowionych propozycji pracy (na planie dydaktycznym i metodologicznym), które konfigurują grę (kontekstowość) i jej zależność od zawodników (decyzja/ akcja). W ten sposób można lepiej zrozumieć zarysy wymogów, jakie stawiają przed nami działania rywalizacyjne tej dyscypliny, a także opracować i wdrożyć środki nauczania/ treningu, dzięki którym łatwiej można dostosować się w podejmowanym działaniu do tych wymogów. Spoglądając z takiej perspektywy pierwszym problemem, jaki trzeba będzie rozwiązać będzie kwestia natury percepcyjnej (informacja) o charakterze: (i) *strategicznym*, w zakresie

dotyczącym założeń i ogólnych celów drużyny, jako ciała zbiorowego w danych zawodach (ii) *taktycznym*, domagając się podejmowania natychmiastowych i nagłych interwencji w każdej chwili spotkania, podczas których pojawia się potrzeba nowych dynamicznych konfiguracji. Innymi słowy, każdy zawodnik musi wiedzieć w każdym momencie gry i w każdej okoliczności, w zależności od celów drużyny obranych dla danej konfrontacji, *co robić*, aby rozwiązać problem, na jaki trafia podczas rozwoju akcji na boisku w ramach wcześniej ustalonego planu oraz *jak to robić* (zdolność do podejmowania decyzji), aby rozwiązać zaistniały problem w sposób odpowiedni z punktu widzenia motorycznego (podjęcie właściwej akcji). Takie działanie sportowe wymaga, dla właściwej jego realizacji, nadania nowego wymiaru strategicznego, który dostosowywałby rywalizacyjne założenia drużyny oraz użycia taktycznej inteligencji opierającej się na stałym i bezpośrednim (on-line) pojmowaniu informacji właściwych dla kontekstu gry, w której bierze się udział, a w konsekwencji takiej taktycznej interpretacji prowadzonego działania motorycznego (techniki), które chce się dostosować do okoliczności każdej sytuacji w grze, wywiera się znaczący wpływ na warunki rodzące się z nowej konfiguracji taktycznej, jaka ma pojawić się w następnej kolejności (przewidywanie stanu układu). Mamy tu do czynienia z grą sytuacyjną o charakterze otwartym, gdyż od początku nie jesteśmy w stanie precyzyjnie przewidzieć, jaki będzie rozwój sytuacji, a także jakie będą jego konsekwencje.

1. Dwa wymiary jednego celu. Drużyny znajdujące się w bezpośredniej konfrontacji, tworzą dwie zbiorowe jednostki, które mnożą, planują i koordynują swoje działania kierowane wobec przeciwnej drużyny, której zachowania podlegają wpływowi antagonicznych stosunków ataku/obrony. Dlatego współpraca w ramach jednej drużyny musi odbywać się na zasadzie opozycji, mając na celu dezorganizację współpracy przeciwnika. Gra rozwija się za pomocą problematycznych sytuacji zależnych od kontekstu, w których role spełniane przez zawodników są wąsko związane z ich umiejętnościami dotyczącymi: (i) skutecznego *odpowiadania* na ciągle zmiany wynikające tak z regularności, jak i wieloznaczności sytuacji, jakie mają miejsce wokół nich, (ii) *organizacji* ukierunkowanej na osiągnięcie celów, które w innych warunkach byłyby niemożliwe do osiągnięcia. Skuteczna organizacja w drużynie ma dużo większy, wręcz nieskończony potencjał, niż miałby zawodnik działający w pojedynkę. Aby dojść do celu, czyli osiągnąć zwycięstwo, należy skupić się na dwóch wymiarach gry: strategicznym i taktycznym.

Od strony koncepcji - strategia. Cały proces planowania strategicznego składa się z zespołu zintegrowanych logicznych operacji, które pozwalają stworzyć dynamicznej organizacji drużyny jak najlepsze warunki do osiągnięcia celów rywalizacyjnych. Idąc tym tropem, strategiczne przygotowanie drużyny do zawodów, bardziej niż na wprowadzaniu tymczasowych i pojedynczych zmian w swojej funkcjonalności (czytaj: sposobu gry) w zależności od znajomości przeciwnej drużyny, powinno skupiać się na treści treningu, który stwarzałby specyficzne i różnorodne warunki, jakie mogłyby mieć miejsce podczas meczu. W ten sposób trenerzy starają się stworzyć symulację sytuacji zawierającej właściwe informacje, które pobudzały zawodników do podejmowania decyzji i akcji techniczno-strategicznym, skutecznym podczas rozwiązywania problemów zaistniałych podczas meczu.

Podczas zawodów nie wszystko zależy od naszej drużyny. W trakcie rywalizacyjnej walki zawsze istnieją sytuacje o charakterze strukturalnym i funkcjonalnym, przez które nie jest

możliwe kontrolowanie wszystkich kontekstów sytuacyjnych. Mówiąc inaczej, wiele sytuacji w trakcie gry nie zależy wyłącznie od nas samych (czytaj: od naszej drużyny) i w takich okolicznościach fundamentalną rzeczą jest umiejętność zarządzania i podejmowania dialogu, minimalizując skutki takich sytuacji i jednocześnie ograniczając lub odwracając kierunek inicjatywy gry, czy to na polu ofensywnym, czy też defensywnym.

Spójrzmy na konkretny przykład z gry: podczas rzutu różnego na korzyść przeciwnej drużyny, wystawia ona dwóch zawodników w strefie słupka bramki. Fakt ten musi spowodować szereg zmian w organizacji drugiej drużyny (w fazie defensywy) w taki sposób, aby umożliwić dostosowanie się do specyfiki tego kontekstu sytuacyjnego, gdyż inicjatywa sytuacji leży po stronie przeciwnika i w związku z tym faktem niewiele da się zrobić, jeśli nie tylko dokonać kilku operacji taktycznych dostosowujących zawodników do danej sytuacji: operacji charakterze (i) defensywnym, stosując metodę krycia przeciwników i ustawiania się w strefie zagrożenia, (ii) ofensywnym, za pomocą ustawienia zawodników w strefie zagrożenia, w celu ułatwienia wyjścia dla kontrataku i szybkiego ataku, tuż po odzyskaniu kontroli nad piłką.

Podczas zawodów operacjonalizuje się tożsamość każdej drużyny. Strategia gry powinna być rozumiana jako pojedyncze i czasowe zmiany działania drużyny związane z sytuacjami, które pojawiają się z inicjatywy przeciwnika. Dlatego należy:

- (i) Zwrócić uwagę zawodników na cechy działania ich bezpośrednich przeciwników. W ten sposób zawodnicy będą obserwowali pewne szczegóły informacyjne wpływające z ciała przeciwnika (teatralizacja ciała), co z kolei ma ich doprowadzić do przewidzenia następnego kroku przeciwnika i podjęcia w związku z tym prawidłowego działania (czytaj: skutecznego) w pojedynkach indywidualnych (sytuacja 1x1).
- (ii) Budować scenariusze i opracowywać środki treningowe, które prawdopodobnie mogą wystąpić podczas zawodów. Dlatego ustala się taktyczne pozycje i schematy interwencji w zależności od sytuacji w grze zbliżonych do tych, jakie podjęliby przeciwnicy.
- (iii) Rozwijać sposoby działania i podejmowania interwencji dostosowanych do symulowanych kontekstowości gry. Za pomocą takich kontekstów zawodnicy rozwijają w swój własny sposób percepcyjne i motoryczne mechanizmy wsparcia "wymuszając" podejmowanie spontanicznych i jedynych w swoim rodzaju interwencji, które wynikają z dostosowania się do rzeczywistości gry, w zależności od okoliczności.

Inaczej mówiąc, strategiczne przygotowanie dwóch drużyn do zawodów, jak bardzo paradoksalne by ono nie było, zbliża dwie różne koncepcje gry, w celu jak najlepszego dostosowania się do konkretnej formy gry przeciwnika, zachowując jednocześnie integralność i tożsamość modelu gry obranego dla swojej drużyny tworząc warunki, które uwypuklą niedoskonałości w przygotowaniu na różnych płaszczyznach (fizycznym, technicznym, taktycznym, etc.), minimalizując lub likwidując najbardziej skuteczne aspekty organizacji drużyny przeciwnika.

Od strony wykonania - taktyka. Zakłada istnienie jedynej w swoim rodzaju koncepcji gry w celu umożliwienia jej skutecznego przebiegu podczas zawodów, za pomocą swoistego sposobu gry. W tym zakresie prędkość i spójność działania wszystkich zawodników mają kierunek,

znaczenie i rytm wyznaczone przez odpowiedni model gry. Wobec tego, działania podejmowane w celu rozwiązania danego problemu pojawiającego się podczas meczu, są równolegle dopasowywane do interwencji (akcji) przeciwników w sposób sekwencyjny w celu narzucenia jak najwłaściwszej inicjatywy gry oraz zmiennego zarządzania nią w sposób: (i) *czasowy*, zwiększając lub zmniejszając tempo przeprowadzania akcji indywidualnych i zbiorowych (w danych momentach), (ii) *przestrzenny*, różnie wykorzystując procedury taktyczne/ techniczne w zależności od przestrzeni gry (zwłaszcza w strefie zagrożenia piłki), (iii) *numeryczny*, za pomocą stworzenia sytuacji, w których wystąpi przewaga liczebna w funkcjonalnych jednostkach strukturalnych (zwanym także centrum działań).

Modelowanie taktyczne. Taktyka właściwa dla działań podejmowanych przez różnych zawodników jest bezpośrednio przepełniona ich potrzebami, w każdym momencie gry, w każdym elemencie strukturalnym ataku lub obrony, w każdej sytuacji, jaką będzie można przewidzieć przy danym kontekście. Dlatego w ciągu minimalnej ramy czasowej będzie można osiągnąć skuteczne rozwiązanie w ramach strategicznych celów drużyny (plan gry) tak, jak i spełnić chwilowe potrzeby taktyczne, podyktowane warunkami istniejącymi w danej chwili gry. Dlatego wykorzystuje się spontaniczne schematy gry, wytaczone przez model gry, jaki stosuje drużyna. Oznacza to, że spontaniczność schematów gry wynika nie z czegoś, co jest niezależne od warunków zewnętrznych (otoczenia), ale od nagłej, nieplanowanej potrzeby, kielkującej i rozwijającej się w sposób naturalny i dostosowany do każdej sytuacji, będąc jednocześnie uwarunkowaną przez wyższą konieczność, jaką jest sposób gry drużyny (model), trenowany, zgłębiany i doskonalony w trakcie procesu treningowego.

Operalizacja taktyczna. Poza aspektami nieodłącznie związanymi z taktyczną grą zawodników, trener może także, w operacyjnych ramach taktyki (czyli w czasie rozwoju gry), włączyć się do gry, aby udoskonalić organizację drużyny. Zależy to jednak od kilku czynników: (i) zmian związanych z *pogodą* (deszcz, wiatr), (ii) ukształtowania *terenu* gry (regularne lub nieregularne), (iii) wyniku *numerycznego* meczu w danym momencie (korzystnego lub nie w stosunku do celów wyznaczonych drużynie), (iv) *czasu* gry (bliższości końca spotkania) i (v) *pojedynczych* modyfikacji w taktyce drużyny przeciwników (wymiany zawodników, zmiany ich funkcji taktycznych, etc.). Wszystko to ma na celu podjęcie pewnych specjalnych środków takich, jak: (a) wymiana zawodników, (b) zmiany ich funkcji taktycznych, w zależności od potrzeb drużyny, w stosunku do ich pozycji wyjściowych, (c) zmiany w strukturze drużyny (d) zmiany w planie taktycznym danego spotkania.

2. **Dwa wymiary tej samej interwencji motorycznej.** Interwencje podejmowane w odpowiedzi na sytuacje zaistniałe podczas gry są oparte na indywidualnych akcjach wytyczanych w zbiorowym projekcie i na okolicznościach nieuchwytnych gołym okiem, które wywodzą się z przypadkowości, nieprzewidywalności i przejściowości gry. Podejmowanie decyzji uzależnione jest od celów, jakie postawiła sobie drużyna w danych zawodach, mając szczególnie na uwadze zdarzenia mające miejsce podczas gry i ich konsekwencje. Oznacza to, że zmiany, jakie mogą z tego wynikać (bardziej lub mniej zbliżone do planu gry i celów obranych dla danego spotkania), mają wpływ na postawy, decyzje i zachowania jakie będą miały miejsce przy rozwiązywaniu różnych problemów zaistniałych na boisku. Aspekty takie, jak czas gry, przestrzeń, wynik numeryczny,

przeciwności i okoliczności o charakterze pozytywnym lub negatywnym (np. poważne kontuzje, decyzje dyscyplinarne, zdobycie bramki w niezwykłych okolicznościach, zachowanie arbitra) mają znaczący wpływ na strategiczną postawę każdego zawodnika oraz całej drużyny w każdym momencie/ chwili meczu. Postawa i zachowania zawodników są uwarunkowane działaniem podejmowanym przez zawodników drużyny *przeciwnej* (np. zdobywaniem bramek ograniczając tym samym wachlarz opcji do rozwiązania danej sytuacji, etc.), działaniem podejmowanym przez kolegów ze *swojej* drużyny (np. wspieranie kolegów lub zmylanie przeciwnika zwiększając stopień swobody w rozwiązywaniu danej sytuacji, etc.) oraz umiejętnościami *technicznymi* napastnika, na którym spoczywa podjęcie decyzji (np. nie powinien decydować się na wykonanie akcji, której nie ma możliwości wykonania, między innymi). Z tej perspektywy wykonane działania motoryczne zyskują relatywne znaczenie, czyli inaczej mówiąc nie one są celem zawodnika samym w sobie tylko środkiem, za pomocą którego zawodnicy i cała drużyna materializują obrane przez siebie cele, poprzez taktyczne i strategiczne działanie, które ma ich doprowadzić do wspólnej mety. Podejmowanie działań motorycznych przy rozwiązywaniu problemów zaistniałych podczas gry ma następującą charakterystykę: (i) *jest natychmiastowe*, dlatego też podjęcie decyzji jest najważniejszym elementem. Bez tego nie jest możliwe podjęcie działania, w określonym przedziale czasowym, dotyczącego problemu zaistniałego podczas gry i co zmusza zawodników do podejmowania dobrych decyzji w krótkim czasie; (ii) *jest pojedyncze*, gdyż chodzi o działanie tylko dla konkretnej sytuacji, po której działania motoryczne zawodników dostosowują się do kontekstu, który z tej sytuacji może się narodzić i która może się powtórzyć, ale w której nie można powtarzać tego samego zachowania, podejmując zawsze nową akcję; (iii) *jest ograniczone w czasie*, z powodu szybkiego przechodzenia gry z jednego punktu do drugiego, zmuszając zawodników do podejmowania dobrych decyzji w krótkim przedziale czasu; (iv) *jest prospekcyjne*, przy czym należy wziąć pod uwagę możliwość znaczącego wpłynięcia na następną konfigurację taktyczną, której kontekstowość posiada korzystne warunki do rozwinięcia intencji tego, kto je zaczął. Ten aspekt decyzji/ akcji jest jednym z elementów i momentów taktycznych najbardziej wzbogacających działanie zawodników podczas gry, gdyż poza celem jakim jest skuteczne, natychmiastowe i nagłe rozwiązanie każdej sytuacji gry, konsekwencja takiego działania powinna przedłużać się ułatwiając rozwiązanie następnego kontekstu sytuacyjnego. W ten sposób zawodnicy będą mieli dodatkową korzyść wywodzącą się z przewidzenia i rozpoznania sytuacji w grze, która ma nastąpić i które ją w pewnym stopniu warunkują, pozwalając zawodnikom na bycie przygotowanym na podejmowanie konkretnych decyzji, zaspokajając jednocześnie potrzebę restrukturyzacji danej akcji w taki sposób, aby nawiązać dialog z nieuchwytnymi dla oka okolicznościami, jakie w każdej sytuacji mogą się pojawić, w zależności od licznych i niekontrolowanych czynników.

Gra otwarta, dynamiczna i złożona

Gra futbolowa jest wszystkim tym, co nie ogranicza się do bycia sumą jej części. Zakłada się, że owe "to" ma zalety, których każdy z nas sam w sobie nie posiada. Z tej perspektywy wynika, że piłka nożna rozwija się podlegając koncepcji układu definowanego jako zespół elementów (części) i ich dynamicznej interakcji, która wynika z zestawiania tych elementów w celu osiągnięcia określonego celu.

A. Początek i koniec układu. Gra w piłkę nożną rozwija się w ramach serii przerywanych zachowań, w oparciu o stałe zmiany sytuacyjne i ich krótką, ale złożoną przejściowość zależną od licznych czynników, tworzących interakcje samodzielnie i łącznie, dostosowując za każdym razem intencje, decyzje/ akcje zawodnika do intencji i zachowań pozostałych graczy (kolegów z drużyny i przeciwników) w zależności od celów strategicznych/ taktycznych obieranych wcześniej dla konkretnej walki rywalizacyjnej. Z tego braku ciągłości, złożoności i adaptacyjności zachowania można wywnioskować, że gra piłkarska wiąże się nieodzownie z dynamiką stosowanego środka, czyli inaczej mówiąc dokonuje wymiany informacji z tym, co istnieje dokoła. Takie wymiany informacji zmieniają się z czasem zwłaszcza, gdy zawodnicy mają zdolność do nauki i pojmowania sygnałów właściwych dla każdej sytuacji. Dlatego z jednej strony podejmują oni interwencje bardziej dostosowane do kontekstów, z których takie sygnały się wywodzą, idąc w kierunku obranego wcześniej celu (plan gry), który nie zawsze udaje się osiągnąć, zaś z drugiej strony podejmują działania na podstawie sytuacji, których nie da się przewidzieć, przeciwności i przypadków, które w czasie gry mogą zaistnieć, lub mówiąc inaczej na podstawie działań podejmowanych przez kolegów z drużyny, ich interpretacji danej sytuacji i podejmowanych decyzji, a także na podstawie działań podejmowanych przez rywali.

1. Każdy moment gry przechodzi z jednego stanu organizacyjnego do drugiego. Gra piłkarska rozwija się za pomocą grupy zakłóceń pomiędzy różnymi stanami organizacyjnymi (czy będą one tymczasowe czy długotrwałe), które pojawiają się i zmieniają z powodu przeciwności, jakie

naciskają na układ w danym momencie. Takie stwierdzenie wywodzi się z faktu, że działania realizowane przez poszczególnych zawodników drużyny mają na celu osiągnięcie, zawsze kiedy będzie to możliwe, dwóch celów na raz: (i) dynamicznie *utrzymywanie* stabilizacji organizacyjnej, w celu wzmocnienia wysokiego poziomu skuteczności, pomimo stałych mutacji kontekstowych, jakie wymuszają sytuacje powstałe podczas gry; (ii) *zakłócenie* organizacji drużyny rywala, zaburzając równowagę w ich wzajemnych relacjach poprzez wykonywanie określonych działań motorycznych zmieniających się w zależności od przestrzeni, prędkości i ich dystrybucji w czasie (rytmu). W ten sposób podnosi się trudność rozumienia informacji wywodzących się z danych sytuacji jak i z przewidzianych ich przyszłych konfiguracji w ramach możliwych do zaistnienia (z punktu widzenia drużyny przeciwników). Patrząc z tej perspektywy widać, że działanie zawodników każdej z drużyn jest źródłem wzajemnych perturbacji, które można opisać jako „*sukcesywne zmiany stanów porządku i chaosu, stabilności i niestabilności, jednolitości i różnorodności*” (Garganta, 2001). Jedna drużyna piłkarska określana mianem dynamicznego układu, działa z zasady w dwóch trybach: preferencyjnym i przejściowym.

Tryb preferencyjny. Stan preferencyjny aktywności drużyny charakteryzuje się wykonaniem schematów (zwanych także działaniem rutynowym) gry, przygotowywanych w trakcie procesu treningowego (wewnętrznie połączonych z przyjętym modelem gry). Schematy te są wdrażane w trakcie meczu i powtarzane (nigdy jednak nie są identyczne) z określoną częstotliwością i w określonym porządku, dostosowując się spontanicznie do potrzeb i trudności danej sytuacji. Taki zespół, bardziej lub mniej restrykcyjny, schematów gry charakteryzuje się wysokim stopniem prawdopodobieństwa wystąpienia w stosunku do innych mniej lub bardziej prawdopodobnych, w celu zachowania trenowanej, testowanej i doskonalonej organizacji, dążącej do skutecznego osiągnięcia obranych celów, uniemożliwiając jednocześnie przeciwnej drużynie możliwość zastosowania swoich własnych schematów gry (czy to na planie defensywnym, czy też ofensywnym).

Gra w piłkę nożną charakteryzuje się swoją własną dynamiką. Wspomniane schematy gry są „łatwiej widoczne” w trakcie ofensywy, co spowodowane jest inicjatywą zawodnika, który w danym momencie rozgrywa piłkę. Jednakże są one także widoczne w trakcie defensywy i za pomocą tych schematów zawodnik stara się ograniczyć inicjatywę przeciwnika, doprowadzając go do podjęcia decyzji, które mają stworzyć korzystne warunki do odzyskania piłki i do przeprowadzenia natychmiastowego ataku na bramkę przeciwnika. Idąc tym tokiem rozumowania, niestabilność spowodowana skutecznym zastosowaniem wspomnianych schematów defensywy i ofensywy, osłabia warunki zaprezentowania swoich umiejętności przez przeciwnika, zmuszając go tym samym do wykorzystania innych schematów, mniej skutecznych, które to prowadzą do dezorganizacji, rozbicia i dezorientacji jego drużyny. Dlatego ważne jest, aby każda drużyna miała swoją własną dynamikę gry, niepodzielną i nieprzechodnią i właściwą tylko dla niej samej.

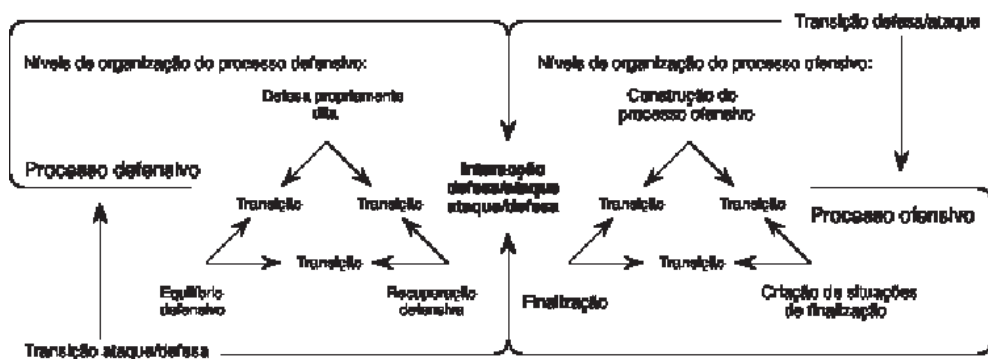
Gra futbolowa opiera się na specjalnych środkach przygotowawczych. Narzucenie zbiorowej dynamiki w trakcie zawodów możliwe jest tylko wtedy, kiedy istnieje proces systematycznego i starannego trenowania modelu gry, czyli sposobu gry opartego na koncepcji opracowanej przez trenera, mając na uwadze indywidualne i zbiorowe kompetencje za-

wodników wchodzących w skład drużyny. Równoległe z takim modelem gry ważne jest, aby skonstruować środki nauczania/ treningu, które zawierałyby w swojej istocie (czytaj: w *logice praktyki*) wystarczającą liczbę informacji koniecznych do tego, aby mechanizmy percepcji przyczyniły się do natychmiastowych decyzji i działań motorycznych podejmowanych w celu rozwiązania sytuacji w grze. Tak więc na przykład, kiedy zawodnik otrzymuje piłkę, powinien natychmiast wiedzieć jakie fragmenty informacji musi wykorzystać, skupiając swoją uwagę na tym, aby nadać ciągłość ofensywie w każdym jej momencie. Następnie, w oparciu o fakt, że w niektórych okolicznościach gry nie istnieją wszystkie warunki umożliwiające rozwiązanie zaistniałego problemu, tworzy się spontaniczne schematy, które dostosowują się do danych kontekstów sytuacyjnych, wywoływanych akcjami charakteryzującymi się brakiem równowagi, co z kolei daje wysoki poziom różnorodności decyzji/ akcji motorycznych przy rozwiązywaniu każdej sytuacji zaistniałej podczas gry.

Tryb przejściowy. Gra rozwija się na granicy braku równowagi (chaosu) i równowagi (porządku), podsycanej różnymi decyzjami i akcjami podejmowanymi przez zawodników oraz wyniku, wywodzącego się z interakcji zaistniałych pomiędzy nimi. Te akcje i interakcje skupiają się wokół jednego konkretnego celu, czyli obranego planu gry, lub rozbiegają się pojedynczo lub chwilowo w zależności od przeciwności sytuacyjnych zaistniałych podczas gry, tworzonych przez kolegów z drużyny lub przeciwników. Jednakże to brak równowagi stale zasila system, który widocznie chce się utrzymać w stanie równowagi. Mówiąc inaczej, piłka nożna to gra pozbawiona równowagi, gdzie dominuje ze swoją ustabilizowaną dynamiką raz jedna, raz druga drużyna, będąc systemem, w którym powtarzają się jego elementy, ale nigdy nie robią tego w identyczny sposób. Dlatego w praktyce nie istnieją dwie absolutnie identyczne sytuacje (mogą być tylko podobne), pod względem przestrzeni, ogólnego poruszania się zawodników, ich interwencji motorycznych, trajektorii piłki, tempa gry, etc.

Atak przeprowadza się przygotowując obronę, zaś obronę przeprowadza się przygotowując atak. W każdym momencie gry drużyna, niezależnie od tego czy jest w posiadaniu piłki, czy też nie, powinna jednocześnie przeprowadzać atak, jak i obronę, lub też rozgrywając piłkę zawodnicy powinni być w stanie przeprowadzić atak, będąc rozmieszczonymi, ukierunkowanymi i taktycznie gotowymi, w przypadku przewidzianej lub nie utraty piłki, na skonkretyzowanie skutecznego przeprowadzenia defensywy, czyli na zapobieżenie kontratakowi przeciwnika, zajęcie pozycji ataku i obrony bramki. W odwrotnej sytuacji, kiedy drużyna nie rozgrywa piłki musi się bronić, ale także być dobrze rozmieszczona, ukierunkowana i taktycznie przygotowana, w przypadku przewidzianego lub nie odzyskania piłki, na skuteczne przeprowadzenie założeń fazy ofensywnej, czyli na szybki atak na strefy zagrożone progresją piłki i kulminacją ataku, uniemożliwiając jednocześnie efektywną reorganizację drużyny przeciwnika, z punktu widzenia defensywy. Podejmowanie decyzji i okazywanie konkretnego zachowania przez zawodników tworzących drużyny będące z sobą w bezpośrednie konfrontacji, czy to indywidualnej, czy zbiorowej, wcielając preferencyjne modele swojego sposobu gry (modele gry), zobowiązuje ich do przechodzenia z poziomu strukturalnego i funkcjonalnego na inne, bardziej lub mniej trwałe, dostosowując się do zmian zachodzących w taktycznej konfiguracji, w każdej sytuacji, jaka ma miejsce podczas gry. Takie zmiany organizacyjne, bardziej lub mniej trwałe, mogą zachodzić w każdej fazie

gry, w której mają miejsce przejścia z ataku do obrony i z obrony do ataku, w zależności od rozgrywania piłki przez drużynę. Zachodzą one także wewnątrz każdej fazy gry, w której ma miejsce przejście z jednej pozycji na drugą, biorąc za przykład różne stany organizacyjne drużyny, która rozgrywa lub nie, piłkę tak, jak i możliwości przejścia z jednego stanu do drugiego, na przykład z etapu budowy procesu ofensywnego do tworzenia sytuacji podbramkowej lub z etapu tworzenia sytuacji podbramkowej do samej sytuacji podbramkowej lub też jakiegokolwiek innej z przytaczanych (schemat 1).

Schemat 1. Różne stany organizacyjne drużyny będącej w posiadaniu i piłki i nie będącej w posiadaniu piłki oraz możliwości przechodzenia z jednego stanu do drugiego

Przechodzi się z jednego do drugiego stanu organizacyjnego. Taki stan rzeczy ma miejsce wtedy, kiedy drużyny jednocześnie przeprowadzają atak i przygotowują się do obrony i odwrotnie, czyli kiedy bronią i przygotowują się do ataku. Futbol powinien być utożsamiany jako gra z użyciem trwałych sposobów preferencyjnych i tymczasowych, które przechodzą z jednego stanu organizacyjnego do drugiego w celu osiągnięcia najbardziej korzystnego etapu związanego z celem gry, czyli zdobycia bramki lub kontroli nad piłką, bez konieczności wystąpienia linearności pomiędzy tymi stanami. W trakcie ofensywy stworzenie warunków korzystnych do zdobycia jakiegoś celu, wcale nie musi tak się skończyć. Może wystąpić nowa faza konstrukcji ataku, sytuacja korzystna dla zdobycia bramki, ale także może zaistnieć możliwość utraty piłki. Z tej perspektywy wystąpienie warunków sprzyjających przejściu z jednego stanu organizacyjnego drużyny do innego, korzystniejszego z punktu widzenia skuteczności gry (czytaj: w kierunku konkretyzacji obranego celu – zdobycia bramki) może także skończyć się przejściem w stan mniej korzystny, prowadząc nas w innym kierunku narzucając rozpoczęcie akcji od nowa, na przykład przechodząc do fazy defensywnej. Dlatego, możemy tu przytoczyć, że przyszłe rozplanowanie taktyczne gry naznaczone jest poprzedzającą go sytuacją i nieprzewidywanymi wydarzeniami, które wyznaczają następną fazę dynamicznego układu gry, w której poziom strukturalny i funkcjonalny drużyny, bardziej lub mniej trwałe, nie może być mylony z etapem, w którym występują najkorzystniejsze warunki do konkretyzacji obranego celu. Konkludując, gra w piłkę nożną rozwija się przy dominacji następujących stanów: (i) przejściowych, z jednej do drugiej fazy gry (atak kontra obrona) oraz z jednego etapu do drugiego wewnątrz każdej fazy oraz relatywnie (ii)

stabilności dynamicznej, regularności i przewidywalności (porządek), które mogą być zakłócone nieprzewidywanymi zdarzeniami, powodującymi zaburzenie równowagi i bałagan organizacyjny.

2. W każdym momencie gry rozwijają się swoiste zdarzenia. Podjęcie się wykonania akcji oznacza chwilowe zaburzenie równowagi w grze. Jeśli drużyna nie ma odwagi na podjęcie danej akcji, nie ma szans na wygranie. W każdym momencie, w którym równowaga została zaburzona, układ ucieka się do spontanicznych procesów reorganizacyjnych (zwanym samoregulacją), ustanawiając nowe schematy strukturalne i zachowawcze. Jakikolwiek zaburzenie jednego z elementów, które składają się na układ, może naruszyć jego ogólne funkcjonowanie, przy czym należy wspomnieć, że najmniej stabilny element ma tendencję do dominacji, czyli do wywierania znaczącego wpływu na zmiany w układzie. Dlatego prawidłowa organizacja zbiorowa przy defensywie może drastycznie ograniczyć jej skuteczność w przypadku, kiedy na napastniku rozgrywającym piłkę nie będzie wywierana odpowiednia presja, ograniczając liczbę jego taktycznych opcji przy rozwiązywaniu danej sytuacji w grze. Tak więc niestabilność spowodowana nie realizowaniem jednego z założeń gry (w tym przypadku starcia) może uczynić prawidłowe pozycjonowanie drużyny na boisku nieskutecznym.

Małe zdarzenie może powodować duże konsekwencje. Piłka nożna charakteryzuje się występowaniem otwartych układów, w których każdy moment składa się z nowych zdarzeń, które z kolei wyznaczane są (nie mylić z określane) przez zdarzenia mające miejsce w przeszłości. Każdy moment teraźniejszości wywiera wpływ na przyszłość, ale stwarza jednocześnie możliwość wydarzenia się innych swoistych zdarzeń, które mogą nie wywodzić się bezpośrednio z niego, tworząc coś co możemy nazwać „*autonomią sekwencyjną*”. Innymi słowy, swoiste zdarzenia, które zaburzają daną sytuację znajdują swój początek w charakterystykach poprzedniego kontekstu, ale nie posiadają właściwości sytuacji, z której się wywodzą z powodu licznych i nieocenionych czynników, jakie na nią wpływają i przekształcają, wyznaczając kierunek całkowicie przeciwny do tego, którego oczekiwano. Idąc tym tokiem rozumowania można stwierdzić, że piłka nożna tworzy specyficzną i wielowymiarową złożoność. W grze *“przypadkowe zdarzenie może zmienić jej kierunek, wypuszczając ją na całkiem przeciwnie wody”* (Garganta e Cunha e Silva, 2000).

W rzeczywistości wspólnie z teorią chaosu i układów dynamicznych, w pewnych fazach ewolucji układu o charakterze otwartym, jest on szczególnie wrażliwy na zmiany. Nawet najmniejsza zmiana, która wystąpi w którejś z tych faz może pociągnąć za sobą, w bardziej lub mniej odległej przyszłości, poważne konsekwencje. Chodzi o to, że często wpada się na pomysł, aby przy występowaniu odpowiednich warunków dokonać niewielkiego odstępstwa przy określaniu funkcji zawodników w drużynie, co może doprowadzić do globalnej zmiany całego układu. Jednak to nie rozmiar zmian jest najważniejszy, a okoliczności występujące w układzie, które mogą go zarówno rozszerzać, jak i ograniczać.

Rozszerzenie metod nie spełnia wszystkich wymogów gry. Jest to podstawowa kwestia związana z działalnością trenerską tak przy przygotowywaniu drużyny, jak i prowadzeniu jej podczas zawodów. Upierając się przy obserwacji gry od strony, która początkowo wydaje nam się najbardziej istotna, nie nastawiamy się na zrozumienie innych zmiennych, które uważa-

my za mniej istotne (czytaj: mające mniejszy wpływ na rozwój gry). Musimy zrozumieć, że fakt, iż pewne wskaźniki sytuacji gry nie dają się wyraźnie dostrzec, przez co nie nadajemy im należytej wagi w związku z ich wpływem na transformację sytuacji na boisku, prowadzi do ograniczenia wpływu tych wskaźników na rozwój sytuacji w grze. W rzeczywistości, jeśli jakiś fakt różni się od naszego pojęcia lub punktu widzenia, mamy tendencję do wybierania wyjaśnienia najbardziej zbliżonego do naszych zamysłów, niż do wyszukania takiego, które wynikałoby z rzeczywistości i jej prawdziwych konsekwencji. Mając na względzie te aspekty przy opracowywaniu metodologii treningu, specjalne metody treningowe, które się z niej wywodzą z jednej strony będą formowane w taki sposób, aby rozszerzyć metody o znaczącej funkcjonalności (tworząc schematy lub wzorce gry) i z drugiej strony będą wprowadzały dynamiczne czynniki, które z kolei będą implikowały konieczność odwoływania się do stałego dostosowywania gry do ciągle zmieniającego się i nieprzewidywalnego kontekstu sytuacyjnego, którego rozwiązania są wyznaczone przez model gry. W ten sposób tak zawodnik każdy z osobna, jak i cała drużyna dostosowują swoje decyzje i działania motoryczne, opierając się na warunkach początkowych i działając intencyjnie w poszukiwaniu preferencyjnych sytuacji przejścia z jednego stanu do drugiego, jakie będą dla nich najbardziej korzystne z punktu widzenia strategicznego i taktycznego, w ramach opracowanego wcześniej planu gry.

3. Każdy moment gry jest skutkiem jednej lub wielu przyczyn. Obrany cel meczu wymaga zastosowania przez zawodników i całe drużyny, szerokiego i złożonego wachlarza zmiennych technicznych, taktycznych, fizycznych, etc., które wzajemnie się przenikają i warunkują. Złożoność ta wzrasta wraz z mieszaniem się i krzyżowaniem opracowanych wcześniej koncepcji strategicznych lub poprzez operacyjne zastosowanie specjalnych środków technicznych, będących owocem przewidzianych lub nie modyfikacji, które mają miejsce podczas meczu i których źródło mieści się w naturze przeszkód, jakie podczas gry mogą się pojawić. Przeanalizujemy więc liniarną i wsteczną przypadkowość gry piłkarskiej.

Przypadkowość linearna. Każda drużyna piłkarska, wobec konieczności zwyciężenia swojego przeciwnika podczas zawodów, ustala specjalny i złożony model swojej organizacji. Prawidłowe wdrożenie, lub też jego brak, pewnych fundamentów strategiczno-taktycznych (przyczyn) generuje zespół reakcji łańcuchowych o charakterze pozytywnym lub negatywnym odnośnie obranych celów ("*przypadkowość linearna*"). W rzeczywistości drużyna, która na przykład ma problemy z szybkim rozgrywaniem piłki przez swoich zawodników, jako negatywny skutek swoich działań będzie miała brak możliwości korzystania z zalet związanych z szybkim przechodzeniem z obrony do ataku lub szybkim przechodzeniem do stref podbramkowych, nie wykluczając szybkiej i skutecznej organizacji defensywnej przeciwnika. Dodać należy, że na skutek takiego stanu rzeczy, będzie bardzo trudno zaburzyć równowagę defensywną takiej dobrze zorganizowanej drużyny za pomocą procesu ofensywnego o ograniczonym tempie cyrkulacji piłki oraz o niewielkich zmianach w kącie natarcia. Spójrzmy na inny fundament, który powoduje różne skutki. Drużyna, której w trakcie meczu nie uda się zbliżyć do siebie różnych sektorów gry i utrzymać je tak, aby do siebie ściśle przylegały, będzie miała poważne trudności, aby zapobiec wykorzystaniu przez przeciwników przestrzeni istniejących pomiędzy liniami gry. Umożliwia to przeciwnikowi cyrkulację na boisku i bezpieczne przesuwanie się w kierunku naszej bramki oraz tworzy warunki do odzyskania piłki. To odzyskanie kontroli

nad piłką przez przeciwnika może mieć miejsce na przestrzeniach znajdujących się z poblizu naszej bramki, tworząc tym samym ryzyko utraty gola. W takim wypadku to warunki samej gry tworzą niewielką przestrzeń pomiędzy zawodnikami ustawionymi w pozycji defensywnej w poblizu linii końcowej. Jasnym jest, że nie wzięcie pod uwagę pewnych parametrów związanych z ustawieniem i kontrolą strategiczno-taktyczną generuje wiele skutków, niekoniecznie pozytywnych, zmuszając drużynę do sięgnięcia po elementy regulacyjne, w celu utrzymania organizacji drużyny w oparciu o pewne ograniczenia.

Przypadkowość retroaktywna. Inną istotną kwestią wywodzącą się z dynamicznej organizacji drużyny jest operacjonalizacja elementów regulacyjnych, które wywodzą się z braku możliwości zastosowania określonego fundamentu strategiczno-taktycznego gry. Te elementy regulacyjne mogą stymulować, bądź nie, działanie kolektywne drużyny w sposób negatywny lub pozytywny (*"przypadkowość retroaktywna"*). Dlatego każdy z nas musi sobie zdawać sprawę, w jaki sposób prawidłowe działanie indywidualne zawodnika może być zakłócone złym działaniem podejmowanym podczas gry przez całą drużynę, i na odwrót zważywszy, że te procesy wzajemnie na siebie oddziałują. Przeanalizujmy więc powtarzającą się sytuację, która ilustruje tą przypadkowość retroaktywną. Spójrzmy na sytuację podczas gry wspierającą współpracę pomiędzy środkowym pomocnikiem i zewnętrznym napastnikiem, która rozwija się w zależności od początkowych warunków: ustawienia bocznej obrony po ich stronie. Kiedy środkowy pomocnik rozgrywa piłkę, zaś zewnętrzny napastnik znajduje się blisko linii bocznej boiska, boczny obrońca może wybrać jedno z dwóch rozwiązań taktycznych: (i) przemieszcza się w kierunku osi centralnej boiska z zamiarem zwiększenia koncentracji defensywnej w strefie zagrożenia, ograniczając poziom nacisku na zewnętrznego napastnika znajdującego się po jego stronie lub (ii) przemieszcza się w kierunku zewnętrznego napastnika zwiększając nacisk defensywny na niego, zapobiegając przejęciu przez tego napastnika piłki kierowanej od środkowego pomocnika. W pierwszym przypadku środkowy pomocnik może zagrać piłkę do zewnętrznego atakującego znajdującego się w strefie jego działań, zmuszając obrońcę do przemieszczenia się w celu wywarcia nacisku na zewnętrznego napastnika i tym samym wykorzystania (przez siebie, czyli środkowego pomocnika) danego momentu gry, poruszając się pomiędzy obrońcą środkowym i bocznym. W drugim przypadku, kiedy zewnętrzny napastnik jest kryty przez obrońcę, musi przemieścić się po przekątnej, aby wykorzystać przestrzeń istniejącą pomiędzy bocznym i środkowym obrońcą i po otrzymaniu piłki móc skierować ją do bramki przeciwnika. Taki schemat funkcjonalny pomocnik/zewnętrzny napastnik będzie skuteczny tylko, jeśli podjęta wówczas decyzja będzie pokrywać się z podjętą akcją, czyli podczas ataku na przestrzeń za plecami obrony lub w przestrzeni jego działań, powodując przybliżenie do obrony. Jednakże kiedy zewnętrzny napastnik przemieszcza się w oczekiwaniu na podanie piłki, które nie jest realizowane lub kiedy pozostaje na swojej przestrzeni, a podanie jest realizowane na plecy obrony, zewnętrzny napastnik może nie wiedzieć, którą z decyzji ma podjąć. Wówczas konieczne jest, aby dwaj napastnicy wyklarowali swoje decyzje/ akcje, ponieważ to, co jest niewłaściwie realizowane ma negatywny wpływ na to, co jest dobrze zaprogramowane na planie taktycznym. Ponadto negatywny wynik numeryczny meczu, pomiędzy wieloma innymi faktami, wywodzący się z przyczyn o charakterze strategiczno-taktycznym, na które zawodnicy nie mają wpływu, może negatywnie oddziaływać na indywidualne i kolektywne działania zawodników, prowadząc ich do podjęcia działań w zakresie: (i) *strategicznym*, opra-

cowanym w okresie przygotowań drużyny, poprzedzającym zawody, opartym na symulacji i stymulacji możliwych do zrealizowania scenariuszy w zależności od poznania umiejętności strategiczno-taktycznych przeciwnej drużyny i (ii) *taktycznym*, w którym tworzy się stały balans pomiędzy elementami warunkującymi interwencję w obliczu chwilowych kontekstów sytuacyjnych w grze (wynik i czas gry, stosunek sił pomiędzy kolegami z drużyny i przeciwnikami, tempo gry, etc.) i strategią obroną dla tego spotkania. Jednakże musimy pamiętać, że w trakcie gry nic nie jest ostateczne i nic nie jest ustanawiane na zawsze. Konsekwencje określonej sytuacji w grze, czy będzie to utrata piłki, czy przejęcie podania, czy też zdobycie bramki i jej pozytywne i negatywne skutki, przekładają się na określony okres czasu, kiedy to mogą być "naprawione" podczas następnej akcji ofensywnej czy defensywnej. Taki stan rzeczy powoduje poczucie niepewności i co za tym idzie stałą obserwację przez zawodników, którzy są źródłem ciągłej troski, ale też ciągłego napięcia, które kończy się dopiero (w zakresie operacyjnym) po gwizdku sędziego oznaczającego koniec spotkania, w którym wynik numeryczny stanowi jego nieodłączną część.

B. Dynamika i samoregulacja układu. Gra w piłkę nożną jest zjawiskiem planowanym w oparciu o szereg preferencyjnych i przejściowych sytuacji, mogących charakteryzować się uporządkowaną lub nieuporządkowaną strukturą, stabilnością lub niestabilnością, równowagą lub jej brakiem, jednolitością lub zmiennością, czy przewidywalnością lub nieprzewidywalnością. Ciągłe zmieniające się konteksty gry przypadkowo utwierdzają jej zachwyty i spektakularność w oparciu o niepewność związaną z wynikiem podejmowanych działań motorycznych i ich wieloznacznością. Zróżnicowane źródła informacji dotyczące każdej sytuacji zaistniałej podczas meczu zmuszają zawodników do stałego i bezpośredniego wybierania tych najważniejszych i komunikowania się z najbliższym otoczeniem (kolegami z drużyny lub przeciwnikami), za pomocą postaw i zachowań charakteryzujących się specyficznym (czytaj: jedynym w swoim rodzaju) ukierunkowaniem, prędkością i tempem. Kontekst w jakim znajduje się w danym momencie gra, nadaje jej charakterystyczną logikę wewnętrzną, stając się produktem interpretacji danej metody, która prowadzi do podjęcia specyficznych działań motorycznych w grze pełnej licznych i niestałych wzajemnych relacji oraz rozwiązań operacyjnych o charakterze strategicznym i taktycznym, opartych na działaniach motorycznych, będących fizyczną i psychiczną odpowiedzią na daną sytuację w grze. To właśnie takie nurty wyróżniają różne dyscypliny sportów drużynowych w ramach rozwiązywania każdego kontekstu sytuacyjnego pojawiającego się podczas meczu. Dynamika samoregulacji drużyny pojmowana jako układ otwarty powinna być analizowana w zależności od wariantów swoich poziomów organizacyjnych, które tendencyjnie utrzymują się w pewnych granicach i od indywidualnych i zbiorowych reakcji podejmowanych przez zawodników w warunkach braku równowagi.

1. Warianty organizacji drużyny w ramach pewnych limitów. Każda drużyna funkcjonuje jako układ otwarty, który stara się wdrożyć pewną kolejność działań lub pewną spontaniczność, w zależności od specyfiki obranego modelu gry, narzucając ją przeciwnikowi i przejmując pewną formę inicjatywy, kontroli i zarządzania grą, charakterystycznymi dla obranej formy. Takiej próbie dominacji gry drużyna przeciwników przeciwstawia swój model gry stanowiący przez opracowaną w tym celu strukturę, metody i zasady, które rządzą decyzjami i akcjami motorycznymi podejmowanymi przy rozwiązywaniu problemów sytuacyjnych zaistniałych podczas gry. Wewnątrz takiego porządku sprzecznych sygnałów tworzy się "*kontrolowany chaos*", który poza pewnymi

parametrami może determinować zaburzenie organizacyjne jednej z drużyn. Tak, jak podczas podążania w obranym kierunku, musimy przy każdym kroku zaburzyć pewien system, wracając następnie do równowagi przed postawieniem kolejnego kroku, tak i analogicznie podczas gry drużyna musi kolejno zaburzać swoją równowagę i powracać do niej.

Cele samoregulacji drużyny. Każdy model gry powinien zawierać, dla swojej skutecznej realizacji, kierunki przemieszczania się zawodników. Przemieszczanie to powinno odbywać się w kierunku określonych, specyficznych przestrzeni, niezależnie od tego, czy drużyna jest w posiadaniu piłki czy też nie. Idąc dalej, niektórzy opuszczają chwilowo swoje wyjściowe pozycje i funkcje taktyczne, aby wypełnić inne zadania, bardziej właściwe dla potrzeb strategiczno-taktycznych drużyny. Tym zmianom o charakterze funkcjonalnym konsekwentnie odpowiadać będą ruchy mające na celu dostosowanie swojej pozycji do aktualnej sytuacji w grze, realizowane przez pozostałych kolegów z drużyny, czyli mówiąc inaczej zmiany pozycji taktycznych. Z kolei te kolektywne działania, w których uczestniczy znaczna liczba zawodników, mają na celu następujące podstawowe aspekty: (i) *Racjonalne zajmowanie przestrzeni gry*, biorąc pod uwagę okoliczności oraz związane z nimi ustawienie taktyczne zawodników, jakie zaistnieją w danym momencie i mogą zaistnieć (wydarzyć się) w przyszłości. Idąc dalej, poza racjonalizacją przestrzeni gry dąży się do skutecznej obserwacji lub krycia przeciwników, którzy w konkretnym momencie gry nie są bezpośrednio zamieszani w działania drużyny, (ii) *Przygotowanie drużyny na chwilową lub całkowitą utratę bądź zdobycie piłki*, w celu ułatwienia wykonania następnych akcji obrony lub ataku. Oznacza to, że im lepsze będą warunki kontekstowe odzyskania piłki, zaistnieje większe prawdopodobieństwo sukcesu następnej akcji. Z punktu widzenia ofensywy po utracie piłki powinny nastąpić działania, mające na celu zapobieżenie szybkim działaniom ataku przeciwnika, opóźniając je w taki sposób, aby wszyscy zawodnicy obrony mogli ustawić się na pozycjach zgodnych ze schematem organizacyjnym skutecznie odpowiadającym sytuacji w grze. (iii) *Umacnianie stabilności dynamiki organizacyjnej drużyny*, a w szczególności w momentach przechodzenia z ataku do obrony i z obrony do ataku, w celu kontrolowanego przejścia do fazy defensywnej gry lub przejścia do ataku w taki sposób, aby utrzymać równowagę w swojej drużynie, bądź zakłócić równowagę drużyny przeciwnika. Podążając tym tropem, dąży się do prawidłowego odczytu sytuacji gry, maksymalizacji akcji taktyczno-technicznych wsparcia reakcji indywidualnej i kolektywnej na sytuację w grze w taki sposób, aby zwiększyć liczbę opcji taktycznych dla jej rozwiązania.

Działania taktyczne w ramach samoregulacji drużyny. Akcje związane ze zmianą pozycji taktycznych, to zachowania o charakterze strategicznym/ taktycznym, które umożliwiają samoregulację drużyny, sprzyjając stabilizacji jej dynamiki organizacyjnej, utrzymując założenia kolejności taktycznej zagrań w zależności od możliwości zrealizowania się niektórych scenariuszy w niedalekiej przyszłości. Kiedy brak równowagi, chaos lub zmienność utrzymują się na w miarę dopuszczalnym poziomie w ramach dynamicznej organizacji drużyny, samoregulacja ma za zadanie przywrócić potencjalne ramy rozwoju sytuacji w grze (atak lub obrona), wykorzystując indywidualne lub zbiorowe schematy interwencji zgodnie z założeniami przyjętego modelu gry. W przypadku przekroczenia poziomu zmienności dotyczącego porządku/ chaosu, opartego na użyciu środków taktycznych regulacji, nieodłącznych organizacji drużyny, pojawia się tendencja do rozdzielenia lub dezorganizacji drużyny, które jeśli nie zostaną szyb-

ko rozwiązane, mogą zakończyć się zdobyciem bramki przez przeciwnika, czyli zaburzeniem równowagi bez możliwości naprawy. W rzeczywistości nie wszystkie gole są skutkiem braku równowagi defensywnej tak, jak to możemy obserwować w sytuacji rzutu wolnego blisko pola karnego. Jednak chwilowy brak równowagi przy organizacji defensywnej jest w większości przypadków rdzeniem, który sprzyja zdobyciu bramki, czyli osiągnięciu celu, do jakiego wszyscy zawodnicy w fazie ofensywnej chcą się przyczynić. Konkludując, *„istota ludzka nie jest wyposażona w narzędzia mentalne, pozwalające jej radzić sobie z sytuacją całkowitego chaosu lub z przypadkowymi zdarzeniami na wszystkich poziomach”* (Garganta 2001). Tak więc, *„zarówno zawodnik, jak i cała drużyna mają zdolność do samoorganizacji, samoregulacji i samotransformacji, wyznaczając kierunek danej strukturze w oparciu o przypadkowość sytuacji”* (Garganta i Cunha e Silva, 2000). Dlatego tak zawodnicy, jak i drużyna stanowią zespół wzajemnie ze sobą połączonych i wzajemnie od siebie zależnych elementów, które tworzą mechanizmy mające na celu modyfikowanie swojego własnego zachowania, dopuszczając możliwość zaistnienia pewnych zmian w organizacji drużyny, w ramach pewnych limitów definiowanych przez cele, jakie chce się osiągnąć. Tak więc, według rodzaju zaburzeń, jakie dotyczą układu czyniąc go niestabilnym *„pojawia się inny rodzaj organizacji, wynikający z reakcji, jakie zachodzą w warunkach braku równowagi”* (Garganta, 1997).

2. Reakcje drużyny w warunkach zaburzenia równowagi. Wiele jest momentów podczas meczu, w których obserwuje się widoczny nieporządek organizacyjny w drużynie i we wzajemnych stosunkach, jakie panują pomiędzy zawodnikami. Ten nieporządek tłumaczy się zmiennością, niestabilnością i przejściowością różnych działań, jakich można podjąć w kontekstowo różnych sytuacjach zaistniałych podczas gry. Jednakże przejawiają one jednocześnie stałą tendencję do przywracania porządku za pomocą wykorzystania systematycznych procesów taktycznych samoregulacji (zmiany pozycji taktycznych).

Stale sytuacje w grze. Jednym z przykładów najlepiej ilustrujących to, o czym była mowa wcześniej można zaobserwować w trenowanych uprzednio stałych fragmentach gry. Podczas wykonywania rzutu różnego obydwie drużyny (przeprowadzająca atak i przeprowadzająca obronę) zajmują pozycje w takim miejscu na boisku, w którym większość zawodników jest poza zajmowanymi przez siebie wyjściowymi pozycjami taktycznymi, w celu wykorzystania swoich indywidualnych umiejętności (np. strzelanie głową, wykonanie techniczne rzutu różnego, specyficzne warunki krycia, etc.), aby skutecznie wykorzystać sytuacje zaistniałe podczas gry. Jednakże jednocześnie zachodzi możliwość wykorzystania środków taktycznych regulacji całego ustalonego narzędzia gry, które jest w stanie przewidzieć i zapobiec ewentualnym scenariuszom całkowitej lub chwilowej utraty piłki (przez drużynę przeprowadzającą atak) i przejść z obrony do ataku (przez drużynę przeprowadzającą obronę).

Rola sytuacji zaistniałych w grze kontra ograniczenie działania zbiorowego. Wychodząc z założenia przedstawionego w powyższym przykładzie i mimo to, że może się on wydawać paradoksalny, gdyż nadaje poważnego znaczenia analizowanej sytuacji (stałe fragmenty gry) i potęguje ją, identycznie rozumie się, że każda drużyna poddawana jest agresywnym działaniom przeciwnika (tym w ataku i tym w obronie) zwłaszcza, że większość zawodników jest poza swoimi pozycjami i wyjściowymi misjami taktycznymi. Tworzy się w ten sposób,

w zależności od aktualnej specyfiki sytuacji, zmiana będąca w pewien sposób radykalna, acz świadoma i wcześniej zaprogramowana, dotycząca struktury i funkcjonalności drużyny. Z powodu właśnie tej głębokiej zmiany, drużyny dysponują mniejszą zdolnością do indywidualnego i zbiorowego odpowiadania na inicjatywę przeciwników, w momencie, w którym będzie wymagał tego chwilowy kontekst. Stąd właśnie potrzeba badania i stosowania sukcesywnie powtarzanych procesów treningowych, które parametryzują decyzje i akcje różnych zawodników, czyli kolejno wchodzenie do akcji przez napastników i podejmowanie reakcji przez obronę, ostrzegając ich możliwości zaistnienia wielu scenariuszy tak dla tworzenia najlepszych warunków dla ukończenia procesu ofensywy, jak i skutecznego przechodzenia z obrony do ataku, nie dając czasu przeciwnikowi na zorganizowane odpowiedniej obrony. Tak więc każda drużyna podczas bezpośredniej konfrontacji (zawodów), której cele są całkowicie przeciwne (antagoniczne) dla stawających naprzeciw siebie drużyn, wyznacza sobie celowy łańcuch działań uporządkowanych i nieuporządkowanych, zrównoważonych i niezrównoważonych, przewidywalnych i nieprzewidywalnych, które zależą od okoliczności danej sytuacji w grze i od obranych celów strategiczno-taktycznych (plan gry). Idąc tym tokiem rozumowania można stwierdzić, że każda drużyna ma na celu wdrożenie swojego modelu gry, który w zależności od sposobu gry przeciwnika może stworzyć warunki do osiągnięcia nad nim przewagi.

C. Złożoność i wielokrotność wyboru w ramach jednego układu. Gra piłkarska przejawia swoją złożoną naturę poprzez zespół czynników, które na nią wpływają tak pojedynczo jak i łącznie. Przeanalizujmy więc czynniki, które uważamy za najważniejsze.

1. Duża liczba zawodników. Piłka nożna, jako gra rywalizacyjna wymaga udziału dużej liczby zawodników, którym przydzielono odpowiednie funkcje, w celu rozwiązywania sytuacji zaistniałych na boisku. W rzeczywistości każdy z zawodników konkretyzuje swoją linię siły prowadzącą w różnych kierunkach (odnośnie piłki, bramek, kolegów i przeciwników). W ten sposób drużyna jawi się jako układ sił oparty na geostrategicznej strukturze na boisku oraz jako funkcjonalny układ bazujący na specjalnych taktykach opracowanych dla każdego zawodnika oraz poszczególnych sektorów gry. Rozmieszczenie zawodników na różnych pozycjach tłumaczy się jako stosunek sił, zaś zmiany pozycji odpowiadają zmianom struktury drużyny. Z tej perspektywy dostrzec można dużą liczbę interakcji zachodzących pomiędzy wieloma elementami składającymi się na taki układ, rozwijając w ten sposób różne poziomy współpracy i opozycji, które z kolei pociągają za sobą różne poziomy organizacji i samoregulacji, przez co nie jest możliwe przewidzenie zachowania takiej organizacji w oparciu o cechy jej części składowych. Zgodnie z tym, co zostało już powiedziane, każda sytuacja w grze posiada swoją własną złożoność, który wywodzi się ze zdolności każdego zawodnika do pojmowania różnych informacji, które napływają do niego z zewnątrz oraz z liczby opcji taktycznego rozwiązania sytuacji, jakie stwarzają koledzy z drużyny w odpowiedzi na działania podejmowane przez przeciwników.

2. Rozumienie informacji płynących ze środka gry. Duża dynamika gry, oparta na przejściowości i nieprzewidywalności różnych kontekstów sytuacyjnych powoduje wysoki poziom niepewności w zachowaniu zawodników. Dlatego ciągle zmieniające się konteksty gry są zjawiskowym źródłem prawdziwych fascynacji w związku z niepewnością, którą powoduje skutek podjętych

działań motorycznych, a także w związku ze swoją wieloznacznością. Poziom złożoności danej sytuacji w grze jest zależny od zdolności percepcyjnej zawodnika, który w zderzeniu z rzeczywistością musi umieć wybrać najważniejsze informacje, aby podjąć decyzję. Jest czymś naturalnym, że poszerzenie wachlarza opcji taktycznych przygotowanego przez kolegów przyczynia się do wzrostu stopnia swobody w grze, co z kolei może doprowadzić do zmniejszenia, lub też nie, niepewności zawodnika co do kierunku, jaki musi obrać. Idąc dalej, niezależnie od istnienia takiego wachlarza opcji taktycznych obranego przez kolegów lub od przeszkód stawianych przez przeciwników, zdolność percepcyjna każdego zawodnika odnośnie wybierania istotnych informacji dotyczących każdej sytuacji, jest kluczem do jej rozwiązania. Tak więc nawet wobec sytuacji o wysokim stopniu zmienności lub niestabilności (czytaj: niepewności), charakteryzującej się dużą liczbą posunięć wykonywanych przez kolegów (w celu poszerzenia wachlarza opcji dla taktycznego rozwiązania danej sytuacji) oraz przeciwników (ukierunkowanych na zmniejszenie liczby tych opcji), to zawsze zdolność percepcyjna zawodnika objaśni mu, gdzie znajduje się informacja, która doprowadzi go do podjęcia skutecznego i dostosowanego do sytuacji rozwiązania. Idąc dalej, nawet w trudnych warunkach o dużej liczbie przeszkód, chyba, że będzie wiedział, jaką informację ma wziąć pod uwagę, zawodnik podejmie interwencje (znajdzie rozwiązanie) o charakterze strategicznym/ taktycznym dla sytuacji, jaką napotka. Jeśli istnieje jakiś kontekst, który określa możliwość identyfikacji i porównania walorów strategiczno-taktycznych różnych zawodników, to jest nim subtelna forma z jaką pojmują oni właściwe dla siebie fragmenty informacji, które prowadzą ich do podejmowania decyzji i ciągłego i przeprowadzania skutecznego działania wobec przeszkód stawianych przez różne sytuacje pojawiające się w grze.

3. Liczba i różnorodność taktycznych możliwości rozwiązania sytuacji zaistniałej podczas gry. Każda sytuacja zaistniała podczas gry, charakteryzuje się pewnym poziomem złożoności, który związany jest z jednej strony ze stopniem dowolności, jaki charakteryzuje działanie kolegów z drużyny ukierunkowane na poszerzenie wachlarza opcji taktycznych rozwiązań w celu rozwiązania danej sytuacji zaistniałej podczas gry, zaś z drugiej strony z przeszkodami stawianymi przez przeciwników, w celu zredukowania tego wachlarza. Z tego faktu wynika, że podejmując decyzję na boisku, zawodnicy stoją przed mnogością wyborów. Wszystko to sprawia, że gra w piłkę nożną powinna być rozumiana jako dobrze widoczna przestrzeń do wyrażania umiejętności decyzyjnych i podejmowania działań motorycznych, co oznacza, że istnieje wiele możliwości przeprowadzania interwencji w obliczu różnych kontekstów sytuacyjnych w grze. W tym kontekście działania motoryczne są zawsze warunkowane przez przeszkody sytuacyjne, które powodują różne konfiguracje gry. W ten sposób każdy z zawodników decyduje jaki rodzaj interwencji ma przeprowadzić w danej sytuacji w oparciu o: (i) mniej lub bardziej szeroki wachlarz opcji, który udostępniany jest zawodnikowi przez jego własne umiejętności percepcyjne oraz strategiczne, taktyczne i techniczne, (ii) *możliwości* rozwiązania danej sytuacji dostarczane przez kolegów z drużyny, poszerzając tym samym wachlarz opcji strategiczno-technicznych, (iii) *przeszkody*, jakimi są akcje podejmowane przez przeciwników, którzy przygotowują przyszły kontekst gry na swoją korzyść, (iv) *parametry* ustalone w przyjętym przez drużynę modelu gry, za pomocą którego koncentruje się ona na najbardziej skutecznych działaniach (wariant organizacyjny w ramach pewnych ograniczeń) i, (v) opracowany wcześniej dla danych zawodów *plan* gry tak, jak i jego zmianę według okoliczności występujących podczas meczu.

4. Zastosowanie różnych wymiarów strategiczno-taktycznych. Ogólnie mówiąc, koncepcja dynamicznej organizacji drużyny skierowana jest na jeden cel, który jest wartością fundamentalną tworzącą oś łączącą świadomą i rozważną współpracę w celu stawienia czoła świadomym i rozważnym działaniom podejmowanym przez drużynę przeciwników. W tej perspektywie efektywny czas gry wynosi od zera do dziewięćdziesięciu minut i stwarza warunki do zastosowania różnych kombinacji o charakterze strategicznym i taktycznym. Operacyjność tych dwóch kombinacji zmienia się w zależności od zdarzeń, jakie będą miały miejsce. Zdarzenia te są istotnie związane z momentem, okolicznościami i konsekwencjami strzelonych goli, wpływając znacząco na indywidualną i zbiorową wydajność drużyny, której celem jest zdobycie bramki jak największą ilość razy, a przynajmniej więcej razy, niż przeciwnik, czyli zdobycie zwycięstwa. Prawda jest taka, że istnieją różne sytuacje, nawet przed samym rozpoczęciem konfrontacji (wymiar strategiczny), jak i w wielu innych momentach gry (wymiar taktyczny), w których cel jednej lub obydwu drużyn nie zbiegają się z celem samej gry. Oznacza to istnienie szerokich możliwości zastosowania koncepcji natury strategicznej i taktycznej, które zmieniają się w zależności od opracowanego planu gry i okoliczności, które dotyczą bezpośrednio rozwoju gry na boisku.

5. Niski wynik. Praktycznie rzecz biorąc wynik końcowy meczu piłkarskiego jest kulminacją następstwa indywidualnych decyzji/ akcji i zbiorowych interakcji, opartych na substracie, jakim jest koncepcja gry opracowana dla danej drużyny. Inaczej mówiąc wynik meczu opiera się na złożonej logice zdarzeń bardziej lub mniej przewidywalnych, których późniejsze uzasadnienie jest bardzo trudne do zrealizowania. Dlatego jeśli mówimy o drużynie, która na przykład przejawiała więcej inicjatywy, kontroli nad piłką i miała więcej możliwości zrealizowania celów gry, uważa się, że wynik takiego meczu odzwierciedla logiczną sekwencję wdrażania tych czynników. Jednakże wiele wyników nie wywodzi się bezpośrednio z tych czynników, gdyż nie istnieje linearna relacja pomiędzy przyczyną i skutkiem. Oznacza to, że wyniki nie opierają się na tak oczywistych aspektach, jak jest to wskazywane. Idąc dalej próbuje się uzasadnić dany wynik w oparciu o mylną opinię, że w wyniku meczu nie ma logiki. Jest oczywiste, że pewne wyniki mogą znajdować swoje uzasadnienie w aspektach wywodzących się z inicjatywy, kontroli, liczby ataków, czasu posiadania piłki, zbić piłki do bramki, etc. W tym samym wymiarze inne wyniki są uzasadniane przez inne, mniej oczywiste elementy, gdyż w rzeczywistości prosty fakt, jakim jest gra w piłkę może mieć poważne konsekwencje w postaci wyniku końcowego, niezależnie od stopnia znaczenia, jaki moglibyśmy przypisać zmiennym przyczyniającym się efektywnie do wyniku meczu, jak bardzo zbiegałby się on lub rozbiegał z naszą obserwacją/ analizą. To, co musimy zrozumieć i to, co w rzeczywistości ma znaczenie to ostateczny wpływ różnych czynników powiązanych z innymi czynnikami (nagłymi), których wpływ na końcowy wynik meczu nie jest w naszych oczach tak oczywisty. Piłka nożna to gra o niskich wynikach. Największy odsetek wyników futbolowych sytuuje się w przedziale pomiędzy 0 do 0 i 2 do 1. Tak więc tylko jeden moment (gol), zaistniały na początku meczu może definiować jego końcowy wynik. Ma to wpływ na pojawienie się innego logicznego elementu, jakim jest fakt, że po wystąpieniu takiego gola, jest mało prawdopodobne, że do końca meczu, jego numeryczny wynik ulegnie znaczącym zmianom. Z analiz przeprowadzonych na najwyższym poziomie piłkarskim wynika, że 75% drużyn strzelających pierwszego gola meczu osiąga zwycięstwo i tylko 14% z nich przegrywa, zaś spośród drużyn, które zdobyły drugiego gola 93% osiąga zwycięstwo i zaledwie 1% przegrywa mecz. Te dane ilustrują rolę posiadania przewagi goli podczas meczu, gdyż stanowi to katalizator

dla *„dezorganizacji wydajności drużyny”* lub dla nieoczekiwanego *„wyzwolenia sił duchowych”* tak zawodników, jak samych drużyn.

Podsumowując, należy przytoczyć, że 70 do 75% akcji ofensywnych skończyło się w fazie budowy procesu ofensywnego. W przypadku 13% akcji ofensywnych miały miejsce sytuacje podbramkowe, będące obrazem zachowań taktycznych/ technicznych, mających na celu stworzenie fundamentalnych podstaw dla natychmiastowego zdobycia bramki: (i) w przypadku 9% zaistniały sytuacje podbramkowe, (ii) w przypadku 4% zaistniały sytuacje podbramkowe z wysokim prawdopodobieństwem zdobycia bramki. Tylko w 12% akcji ofensywnych zaistniały sytuacje podbramkowe powiązane z zachowaniami taktyczno-technicznymi dotyczącymi zbitcia piłki do bramki przeciwnika: (i) 7% to akcje z fazą podbramkową, (ii) 4% to akcje z fazą podbramkową z wysokim prawdopodobieństwem zdobycia bramki, (iii) 1% zakończyło się strzeleniem gola. W przypadku 8% akcji ofensywnych zaobserwowano więcej niż jedną fazę budowy akcji podbramkowej, zaś w przypadku 2% akcji ofensywnych zaobserwowano więcej, niż jedną fazę podbramkową.

Logika w grze

Jeśli założymy, że każda dyscyplina sportowa posiada swój własny "dowód osobisty" wraz z jedynym w swoim rodzaju "odciskiem linii papilarnych", bardzo łatwo zdamy sobie sprawę, że każdy sport kieruje się swoją własną logiką i racją bytu. Mówiąc inaczej, w różnych dyscyplinach sportowych każde zachowanie obserwowane podczas zawodów ma swoje znaczenie i swój kontekst, które nadają mu odpowiednich proporcji, zwiększając lub obniżając stopień swobody będący owocem interpretacji zasad przez zawodnika, co z kolei prowadzi do specyficznego rozwoju wielu wzajemnych relacji, które jednak nigdy nie są stabilne.

A. Gra opiera się na indywidualnej i nieprzechođniej logice. Wszyscy jesteśmy zgodni, że bieganie nie jest najlepszą formą przygotowania się pływaka do swojej dyscypliny. W taki sam sposób uprawianie piłki ręcznej nie jest najlepszym sposobem przygotowania się do uprawiania piłki nożnej co oznacza, że każda dyscyplina sportowa, aby mogła ewoluować musi opierać się na środkach treningowych/ nauczania, bazujących na indywidualnej i nieprzechođniej logice. Idąc dalej zauważymy dwa aspekty, które nasuwa nam analiza: z jednej strony specyficznym potrzebom powinny odpowiadać specyficzne środki treningowe, zaś z drugiej, takie same potrzeby powinny być zaspokajane różnymi środkami.

1. Specyficzne potrzeby, specyficzne środki treningowe. Zawodnicy uprawiający którąkolwiek dyscyplinę sportu zbiorowego z użyciem piłki tak, jak to jest w przypadku piłki ręcznej, nożnej czy koszykówki posługują się biegiem, aby przemieścić się z jednej strefy gry do drugiej. Jednakże wspomniany 'bieg', czy też ofensywne lub defensywne przemieszczanie się (w zależności od tego, czy drużyna jest w posiadaniu piłki, czy też nie) nie ma nic wspólnego, na planie percepcyjnym, motorycznym i kontekstowym z działaniami motorycznymi realizowanymi przez lekkoatletów biegających sprintem lub na średnich i długich dystansach. Musimy zrozumieć, że przemieszczanie się zawodników jest zachowaniem mającym na celu zapewnienie współpracy

i dynamicznej spójności ruchów w ramach danej metody (defensywnej lub ofensywnej), obranej przez drużynę. Innymi słowy, obserwowane przemieszczanie się opiera się na podejmowaniu decyzji, które z kolei bazuje na koncepcji i założeniach gry drużyny, wymagających od zawodników ewentualnej realizacji takich ruchów, charakteryzujących się jednocześnie ustaloną prędkością, kierunkiem, tempem i techniką.

Bieganie nie oznacza tego samego we wszystkich dyscyplinach. Wychodząc z powyższych założeń, można by zapytać: *czy poprzez ćwiczenia wykorzystywane na przykład w lekkiej atletyce, zawodnicy mają możliwość wykonywać i przyswajać aspekty właściwe dla gry w piłkę?* Oczywiście, że nie! Zawodnicy przemieszczają się w różnych kierunkach, z różną intensywnością, wykonując gwałtowne zatrzymania, a przede wszystkim mają inne intencje i inne cele, które wywodzą się ze strategicznych i taktycznych okoliczności, zmieniających się w zależności od oceny i interpretacji, a także z okoliczności danej sytuacji tak, jak i od nieprzewidywanych zdarzeń. Ponadto, analizując różne osie biomechaniczne w różnych momentach wykonywania danej akcji zauważymy, że nie mają one żadnej analogii z tym, co możemy obserwować w lekkiej atletyce, gdyż rodzą się z potrzeb kontekstowych i ze specyficznych układów działania charakterystycznych dla danej dyscypliny.

Aby ewoluować, trzeba się wyspecjalizować. Jeśli istnieje jakaś zasada w działaniu zachowawczym człowieka, to jest nią z pewnością dowodzony przez lata fakt, że *możliwe jest osiągnięcie dużego sukcesu w danej dziedzinie, jeśli przyjmiemy za warunek wstępny, intensywny trening w tym zakresie.* Przekładając to na działanie sportowe, wysoki poziom skuteczności w obserwowanych działaniach sportowych w jakiegokolwiek dyscyplinie nie byłby możliwy, biorąc pod uwagę aktualne wymogi. Dlatego doskonalenie postaw i zachowań zawodników poddawanych systematycznej i logicznej specjalizacji skupiają się nie tylko na strukturach nerwowych, ale przede wszystkim zapisują się na poziomie mięśniowym, tworząc wewnętrzny układ każdego zawodnika, spójnie połączony pomiędzy strukturami decyzji i akcji i vice versa.

2. Takie same potrzeby, różne środki specjalne. Aby przeanalizować ten aspekt weźmy za przykład porównanie pomiędzy skoczkiem wzwyż, a siatkarzem. Natychmiast widzimy, że oboje potrzebują wysokiej sprawności mięśniowej, zwłaszcza na poziomie wewnętrznym, co wymaga od nich dużej zdolności do działania pod wpływem impulsu. Jednakże techniczna dominacja nad daną dyscypliną jest determinowana jej specyfiką (lekka atletyka i siatkówka) i tworzy różne kontekstowości, charakterystyczne dla danego sportu, bez których żaden z zawodników nie mógłby ewoluować w swoim działaniu sportowym.

Opracowanie środków przygotowawczych dla każdej dyscypliny sportowej. Środki nauczania/ treningowe dla różnych dyscyplin powinny być zróżnicowane w zależności od indywidualnej i nieprzechodniej logiki, z której wywodzi się specyfika danej dyscypliny, która z kolei rozwija i potęguje szereg rezultatów (zwanym treningiem), idących we wspólnym i pozytywnym kierunku. Z tej perspektywy złożoność kontekstowa i sytuacyjna przekładana na specyfikę każdej dyscypliny odgrywa istotną rolę (czytaj: determinującą) przy konstruowaniu, selekcji i stosowaniu środków dla skutecznego nauczania i doskonalenia zawodników.

Opracowanie kryteriów selekcji środków przygotowawczych dla każdej dyscypliny sportowej. Funkcjonalny rezonans organizmu zawodnika wobec każdego z podjętych środków (łącznie lub osobno), zależy nie tylko od czasu i intensywności. Także i przede wszystkim zależy od specyfiki sytuacji treningowej oraz jej warunków normatywnych (zwanymi strukturalnymi czynnikami warunkującymi ćwiczenia treningowe lub przeszkodami (trudnościami) w wykonywaniu działania). Tylko staranna selekcja środków, które przekładają się na specyficzne sytuacje w grze, a konkretniej na planie: (i) *informacyjnym* (wskaźniki odpowiednie dla właściwej percepcji), (ii) *strukturalnym* (skład i powiązanie elementów gry), (iii) *czasowym* (kluczowy moment dla zastosowania w zależności od kolejności ćwiczenia podczas sesji lub mikrocyklu treningowego), pozwoli na stabilną i trwałą naukę, mając na celu późniejsze doskonalenie oraz rozwój pozwalający na spełnianie różnych funkcji sportowych.

B. Gra rozwija się w oparciu o zorganizowaną całość. Układ ruchowy człowieka jest w stanie dostosować się do tymczasowych potrzeb płynących z zewnątrz. Oznacza to na przykład, że jeśli w drużynie piłkarskiej każdy zawodnik miałby swobodę w robieniu tego, co mu się podoba, nie podlegając zbiorowemu porządkowi, trudno byłoby takiej drużynie podtrzymywać skuteczną organizację i trudno byłoby trenerowi zarządzać i ukierunkowywać taką drużynę. Tworząc całość (drużynę) zawodnicy muszą brać pod uwagę ograniczenia, jakie mogą występować w podejmowaniu przez nich akcji i dążyć do opanowania i ograniczenia stopnia ich dowolności. Ograniczenia te mogą być definiowane jako warunki determinujące akcję podejmowaną przez zawodnika lub innymi słowy jej stopień dowolności. Trener mający na celu ograniczenie niestabilności organizacyjnej drużyny narzuca dynamikę organizacyjną, która przechodzi przez kwestie związane z akcją indywidualną (misje taktyczne), zestawiając je w różnych sektorach gry (zawodnicy z jednej drużyny, którzy grają w tym samym sektorze gry, na przykład: obrońcy, pomocnicy i napastnicy) i z akcją międzysektorową (pomiędzy różnymi sektorami w ramach jednej drużyny), stanowiąc tym samym określony kierunek, który z jedenastu różnych indywidualnych koncepcji, ograniczył się do jednego, jakim jest kolektywne działanie drużyny, mające swój kierunek, tożsamość, cel, intencje strategiczno-taktyczne, przedstawiane jako całość. Pomimo, iż zalety takiego ograniczenia nie podlegają dyskusji, wspomnieć należy także o jego wadach. Na planie zbiorowym, w przypadku, kiedy będzie się chciało zmienić system taktyczny, metodę gry (ofensywna lub defensywna) czy formę gry (model gry) na inne, będzie to zadanie trudne do zrealizowania (przy założeniu, że chce się osiągnąć tą samą skuteczność) z powodu ćwiczonych na treningu schematów i systematycznej eliminacji stopnia swobody. Na planie indywidualnym ograniczenie stopnia swobody powoduje mniejszą liczbę rozwiązań dostępnych dla poradzenia sobie z danym problemem, biorąc pod uwagę takie aspekty jak kreatywność, spontaniczność i improwizacja. Podsumowując, kiedy wymogi danego kontekstu sytuacyjnego lub danego otoczenia zmieniając się wychodzą poza pewne limity, konieczne jest dobranie i manipulowanie dodatkowymi stopniami swobody.

1. Przydzielenie indywidualnych misji taktycznych. Drużyna piłkarska stanowi zorganizowaną całość. Tylko w taki sposób jest możliwe większe zbliżenie się do konkretyzacji zaprogramowanych celów, niżli byłoby w przypadku, gdyby każdy zawodnik chciał je osiągnąć na własną rękę. Dlatego im trafniejsze będzie przyznanie misji taktycznych każdemu z zawodników w drużynie tak, jak i ich synchronizacja w zakresie metod gry ofensywnej i defensywnej, tym wyższy będzie poziom organizacyjny drużyny i, co naturalne, jej funkcjonalność i operacyjność. Jest rzeczą

fundamentalną, aby trener przyznawał indywidualne zadania i funkcje taktyczne (specyficzne) w taki sposób, aby każdy z zawodników czuł się odpowiedzialny za realizację celów obranych dla całej drużyny. Poprzez takie przydzielenie ról klarują się decyzje, postawy i zachowania zawodnika wobec organizacji drużyny i jednocześnie oczekuje się od tych elementów, aby charakteryzowały się wysokim poziomem zrozumienia i odpowiedzialności w trakcie działania podczas gry.

Charakterystyka misji taktycznych. Przyznawanie indywidualnych misji taktycznych musi mieć na uwadze następujące elementy: (i) *Jasność*. Sytuacje istnieją wtedy, kiedy przyznawanie zadań taktycznych, jakie mają być zrealizowane, będzie całkowicie jasne dla trenera, nie zaś zawodnika, który je otrzymuje. Jest na to wiele dowodów, na przykład w trakcie zawodów, kiedy to weryfikuje się, że to, co wydawało się jasne przy przyznawaniu ról i ich trenowaniu, w trakcie zawodów nie do końca takie było. (ii) *Unikanie nakładania się ról*. Aby funkcje taktyczne się nie nakładały ważne jest, aby trener objaśnił koncepcyjnie i operacyjnie, za pomocą procesu treningowego obowiązki każdego zawodnika, podkreślając koncentrację jego działań i pozostanie w danej akcji. (iii) *Bycie częścią całości*. Rozdysponowanie misji taktycznych nie może stwarzać warunków, w których każdy zawodnik czułby się odpowiedzialny tylko za swoją pracę. Za przykład może na tu posłużyć środkowy obrońca, który powinien czuć się odpowiedzialny za pracę całej drużyny, nie koncentrując się tylko na przyznanym mu zadaniach, ani na działaniu w sektorze gry, do którego należy (w tym przypadku sektor defensywy).

Odpowiedzialność przy wypełnianiu misji taktycznych. Każdy zawodnik jest częścią całości, a jego odpowiedzialność w trakcie podejmowania akcji przez drużynę powinna być rozumiana jako odpowiedzialność zbiorowa. Dlatego potencjał realizacji danej akcji przekładający się na poziom organizacyjny drużyny, powinien być tak samo wykorzystywany w każdym momencie i na każdej przestrzeni gry, przez dowolnego zawodnika wchodzącego w jej skład. Patrząc z tej perspektywy, każdy zawodnik jest odpowiedzialny za przygotowanie swoich decyzji i realizację działań z nią związanych, czyli innymi słowy za swoją grę. Jest jednak także współodpowiedzialny wraz ze swoimi kolegami z drużyny, za projekt gry zbiorowej (model gry).

2. Zbiorowa wizja różnych przydzielonych misji taktycznych. Jest rzeczą fundamentalną zrozumienie wagi tego, w jaki sposób różne misje taktyczne przyznawane zawodnikom w drużynie, wywierają na siebie wzajemny wpływ. Staramy się dostrzec pojedyncze akcje lub kilka akcji następujących po sobie, zamiast przyglądać się wzajemnej interferencji zachowań zawodników z szerszej perspektywy. Dlatego też często przewartościowujemy rolę indywidualnych akcji, tracąc zdolność do analizy skuteczności interwencji podejmowanych przez drużynę. Ile to razy przytaczaliśmy, że działanie jakiegoś zawodnika nie rzucającego się w oczy było niezastąpione dla zachowania regularnej i skutecznej funkcjonalności drużyny. Taki właśnie rodzaj zawodników potrafi dokonać interpretacji gry prawidłowo pojmując w jaki sposób można stale wpływać na przebieg danej akcji, umożliwiając przeprowadzenie wraz z kolegami akcji zbiorowej.

Zmiana pozycji zawodnika w ramach organizacji drużyny. W pewnych momentach rozwoju sportowego drużyny jest czymś naturalnym, że pewni zawodnicy, z powodu trudności, jakie pojawiają się podczas danych zawodów, muszą zmienić pozycje i sektory na te, w których będą

czuli się lepiej. Taki stan rzeczy może pojawić się przed lub w trakcie zawodów pozwalając, aby zawodnik mógł zademonstrować pewną nieskuteczność i brak zainteresowania w związku z nową sytuacją, co jest skutkiem zrozumiałego braku motywacji. Jednakże, jeśli zawodnik taki będzie czuł się odpowiedzialnie, motywacja będzie miała niewielki wpływ na jego poczynania na boisku, gdyż każde podjęte zadania będzie starał się wykonać dobrze, nie dlatego, że jest to dla niego wygodna, bądź niewygodna sytuacja, ale dlatego, że czuje się odpowiedzialny za wypełnianie przydzielonego mu zadania i jest to dla niego wystarczający powód.

Odpowiedzialność kontra motywacja. Działanie każdego zawodnika wywodzi się z jego odpowiedzialności za jego wykonywanie, a nie z zewnętrznej tudzież wewnętrznej motywacji, jaką może czuć lub mieć. Patrząc z tej perspektywy na kwestie dotyczące kompromisów na łonie jednej drużyny, na wypełnianie zadań taktycznych, jakie spoczywają na każdym z zawodników oraz na wysiłek, jaki wkłada, aby doprowadzić do końca dane zadanie, nie możemy mówić o przeciętności, gdyż albo robimy coś dobrze, ale przestajemy to robić.

C. Grę doskonalili się w oparciu o specjalną metodologię treningową. Każda specjalność sportowa ma swoją logikę i obiera sobie cele do osiągnięcia, co z kolei pociąga za sobą konieczność skonstruowania specjalnej metodologii treningowej, czyli idei zbiorowości posiadającej jedyne w swoim rodzaju cechy, opartej na specjalnie opracowanych środkach nauczania/ treningu. Mówiąc konkretniej, metodologia treningu sportowego obejmuje: (i) *Ukierunkowanie działania praktycznego*. Programy treningowe posługują się systematyczną i powiązaną logiką, która: (a) zaczyna się od analizy przeszłości, (b) definiuje nasze przyszłe cele (c) przy wykorzystaniu możliwości o środków dostępnych obecnie; (ii) *Zastosowanie właściwych metod treningowych*. Prawidłowe środki nauczania/ treningu powinny nadawać kontekst sytuacjom, które wywodzą się z: (a) przyjętego modelu gry, (b) informacji zdobytych w trakcie całego procesu rywalizacyjnego; i (c) w oparciu o te informacje, oceniać potencjał (aspekty pozytywne) i braki (aspekty negatywne) modelu. (iii) *Koncepcję ewolucji treningu*. Koncepcja programu działania i treści nauczania/ treningu wiąże się z przestrzenią, która otwiera się na: (a) innowacyjne i rozwinięte formy przygotowania zawodników i drużyny i (b) stwarzanie dobrych i rozsądnych, spontanicznych i wyobraźalnych warunków do konstruowania skutecznych idei, pojęć, interpretacji i działań motorycznych; (iv) *Stworzenie wysokiego poziomu odpowiedzialności*. Wysoki poziom odpowiedzialności i motywacji jest istotną podstawą dla podtrzymywania zainteresowania i zaangażowania zawodników. Nawet wtedy, kiedy się z góry wie, że elementy te mają podtrzymywać przydzielone zadania tylko jako "hipotetyczne założenia", które nigdy nie dadzą gwarancji na skuteczną grę i sukces.

1. Należy wziąć pod uwagę rzeczywistość gry. W piłce nożnej dominuje czynnik strategiczny i taktyczny działania. Oznacza to, że każda sekwencja gry generuje dynamikę ruchów zbiorowych i indywidualnych w kierunku jednej czy drugiej bramki, która w każdym momencie może się odwrócić. Ta ciągła inwersja kierunku gry (atak/ obrona lub obrona/ atak) wywodzi się z wysokiej zmienności, nieprzewidywalności i przypadkowości samej gry, która w pewnym stopniu zależna jest od przypadku. Fakt ten odsłania dynamiczną rzeczywistość opartą na ciągłej transformacji celów i podpieraną różnymi postawami i konsekwentnie różnymi działaniami motorycznymi. Idąc w tym kierunku, techniczne wypełnianie funkcji przez zawodników możemy przekładać na rozwiązywanie problemów taktycznych w różnych i ciągle zmiennych sytuacjach.

Ta zmienność i złożoność problemów wynika z dużej liczby przeciwników oraz z konieczności współpracy z kolegami z drużyny.

Rzeczywistość gry a proces treningowy. Z powodu tego, że natura gry musi spełniać pewne warunki podyktowane przypadkowością i nieprzewidywalnością sytuacji, istnieje prawdopodobieństwo, że znajdują się tacy, którzy będą myśleli, że proces treningowy nie musi odzwierciedlać rzeczywistej gry, nie musi być systematyzowany i wdrażany w spójny sposób. W rzeczywistości należy mieć na uwadze że ta sama przypadkowość sprzyja zawodnikom i drużynom, którzy są przygotowani na taką ewentualność i tylko w taki sposób można rozegrać pozytywny mecz, ucząc się jak doskonalić dialog z takimi sytuacjami. Pozostawić trening i mecz w rękach niepewnego przeznaczenia, zdając się na szczęście lub pecha, nie jest rozwiązaniem.

Szczęście a proces treningowy. Szczęście spotyka drużynę, kiedy ciężko przygotowuje się do zawodów i podczas nich może to okazać. Nie bez przyczyny wiele osób związanych z futbolem przytacza, kiedy los wyraźnie im sprzyja, że sukces na boisku można osiągnąć tylko ciężkim treningiem i wytrwałością. Tak więc nawet ci, którzy uważają piłkę nożną za grę opierającą się na szczęściu, będą musieli przyznać, że aby móc w pełni korzystać z tego szczęścia, trzeba najpierw dobrze i dużo trenować.

2. Należy wziąć pod uwagę specyfikę środków treningowych. Jest to jedyny wiarygodny sposób, aby spotęgować wytyczanie metodologii jakiegokolwiek dyscypliny sportowej, także piłki nożnej. Nie jest wskazane wyszukiwanie, kopiowanie i przerysowywanie ćwiczeń treningowych, które wywodzą się z logiki funkcjonalnej innych dyscyplin sportowych, nawet kiedy ich powierzchowna analiza mogłaby wskazywać na istnienie podobieństw, które w rzeczywistości mogą okazać się pozorne i pozbawione wartości operacyjnej w zakresie biologicznym i metodologicznym. *“Obserwujcie grę, a ona sama wam wskaże co macie robić”* (Cramer, 1987). Sens tego zdania wskazuje nam na to, jak ważne jest, abyśmy rozpoczynali pracę od wewnętrznej logiki lub obranego modelu gry i szli w kierunku rozwoju różnych fundamentalnych aspektów treningowych, na których w sposób spójny i współzależny opiera się gra. Oznacza to, że codzienna praktyka powinna być priorytetem, jednak nie w analitycznym i mechanicznym podziale tak zwanych czynników gry (technicznych, fizycznych, psychologicznych, etc.), ale w odtwarzaniu rzeczywistych sytuacji gry, budowanych na podstawie różnych poziomów złożoności i specjalności, za pomocą których zawodnicy są „zmuszani” do: (i) Bezpośredniego *pojmwania* informacji dotyczących tego, co dzieje się wokół nich, decydując się na podjęcie konkretnej decyzji w zależności od kontekstu sytuacyjnego, który rozgrywa się na jego oczach (ułatwianego przez kolegów z drużyny i utrudnianego przez przeciwników); (ii) *Materializowania* całej działalności umysłowej w akcje motoryczne, dostosowując je do: (a) warunków gry, (b) parametrów strategiczno-taktycznych wyznaczanych przez plan gry, (c) umożliwiając rozwiązanie kolejnych kontekstów sytuacyjnych korzystając z zalet towarzyszących inicjatywie podjętej przez zawodników.

Gra decyzji i akcji

Podczas walki rywalizacyjnej nie wygrywa ten, który ma doskonałe warunki fizyczne, dzięki którym może szybko się przemieszczać (przestrzeń w jednostce czasu), ani ten kto skacze wyżej (siła szybkości), ani też ten, który biega więcej (długotrwała wytrzymałość). Nie wygrywają także drużyny, których działania są czysto techniczne, lecz pozbawione dostatecznej analizy problemów narzucanych przez kolektywne wykonywanie modelu strategicznego i intencji taktycznych, ukrywając bądź maskując brak zdolności do pojmowania informacji wpływających z każdej sytuacji zaistniałej w grze.

A. Rozmieszczenie sytuacji i przystosowanie akcji ruchowej. Wszystkie dyscypliny sportowe wyrażane są za pomocą specyficznych i zróżnicowanych działań motorycznych, zwanych procesami technicznymi lub taktyczno-technicznymi. Taka specyfikacja w różny sposób wpływa na uprawiających je zawodników, prowadząc do zróżnicowanych form kontroli motorycznej tak, jak i do różnych reprezentacji wewnętrznych akcji. Dlatego warto zaznaczyć, że każde zachowanie ma swój własny kontekst, złożoność i trudność i opiera się na mechanizmach percepcyjnych, źródłach energii i czynnikach uczuciowych, które są związane z każdą sytuacją. Jeśli założymy, że dana akcja motoryczna jest samoorganizującą się orkiestrą, która nawiązuje dialog ze zmiennością sytuacji, na jakie napotyka i się do nich dostosowuje zauważymy, że aby ta orkiestra charakteryzująca się różnymi stopniami swobody (skrzypce, fortepian, flety, etc.), grała prawidłowo „*harmonijną melodię w ramach najwyższego stopnia ekspresji*” (Pérez i Banuelos, 1997) konieczne jest, aby każdy uczestnik (układ mięśniowo-szkieletowy, fizjologiczny, percepcyjny, etc.), wiedział jak ma spełniać powierzoną mu rolę zgodnie z przewidzianym czasem i w odpowiedniej tonacji. Aby to mogło mieć miejsce fundamentalną rzeczą jest, aby orkiestra odbyła serię prób (ćwiczeń lub sesji treningowych), w celu skoordynowania i dopracowania akcji każdego uczestnika (muzyka) w każdym momencie występu. Jeśli przez przypadek muzyka nie będzie spójna, należy naprawić to poprzez zwiększenie liczby i jakości treningów, ogólnych lub indywidualnych, realizowanych aż do dnia premiery (zawodów). W oparciu o wysoki stopień zróżnicowania i przypadkowości

sytuacji w grze, kognitywny model podejmowania decyzji nie powinien być odpowiedzialny za wszystkie przeprowadzane działania motoryczne. Za decyzję uważamy specyficzny rodzaj interwencji ruchowej, która zależy od umiejętności zawodnika i jest uwarunkowana przez to, co dany kontekst sytuacyjny pozwoli zrobić (stopień swobody) wywołując zmiany okoliczności korzystne dla kolejnego układu taktycznego. Stąd też bierze się brak optymalnych decyzji w grze, gdyż mogłoby to spowodować poznanie „a priori” zmian kontekstowych, jakie dana akcja ruchowa mogłaby wywołać w przyszłości, czy też mówiąc inaczej, w jaki sposób sama z siebie by ewoluowała.

1. Rozmieszczenie sytuacji w grze. Grający obecnie piłkarze, wobec specyfiki kontekstu gry muszą dostosować do niej swoje zachowania, aby stawić czoła subtelnym, ale nieprzewidywanym i przypadkowym zmianom, które mogą wystąpić podczas każdej sytuacji w grze. Dlatego wobec opracowanego wcześniej i przetrenowanego planu gry, mającego na celu skuteczne przeprowadzenie danej konfrontacji, każdy zawodnik “rysuje” w swoim umyśle, w obliczu konkretnych sytuacji, mapy gry lub jej punkty orientacyjne o charakterze strategicznym/ taktycznym, które jednocześnie są wykorzystywane w celu naprowadzania i doskonalenia koniecznych decyzji/ akcji, mających na celu skuteczne odpowiadanie na sytuacje pojawiające się podczas gry lub w celu przewidywania układu taktycznego, który prawdopodobnie utworzy się w przyszłości.

Warto jednak podkreślić, że takie nowe mapy zostaną wykorzystane tylko w konkretnym momencie i tylko w danej sytuacji, a następnie zostaną poprawione (czytaj: zaktualizowane) zgodnie z nowymi okolicznościami, potrzebami i wymogami, z jakimi spotkają się zawodnicy. Po rozplanowaniu mapy sytuacji w grze, jej używanie może być ograniczone, zwłaszcza gdy każda sytuacja (w większości przypadków) ma swój indywidualny kontekst i dostarcza różnych informacji (pomimo, iż przeciętnemu obserwatorowi mogą wydawać się podobne), ale może być też użyteczne dzięki bagażowi doświadczeń zawodnika, który nadaje mu dojrzałości sportowej i intuicji piłkarskiej i przy konfrontacji z nową sytuacją w grze pozwoli wykorzystać zdolność interpretacji, interwencji i sterowania każdym kontekstem sytuacyjnym gry. Idąc za ciosem należy dodać, że to na zawodnikach spoczywa konieczność układania i dostosowywania istniejących map do przeciwności, jakie nasuwa każda sytuacja. Technika, kompetencje i dojrzałość piłkarska zawodników, na każdym poziomie wydajności, opierają się nieuchronnie na ich doświadczeniu zdobytym w przeszłości, przeprowadzanych działaniach i pojmowaniu informacji, które go otaczają i pozwalają na budowanie interwencji (map) podążając w kierunku stałej adaptacji do nowej rzeczywistości sytuacyjnej, jaką tworzą oni sami (będąc integralną częścią gry), koledzy z drużyny (ułatwiając rozwój akcji - współpraca) lub przeciwnicy (stawiając przeszkody – opozycja), w celu wywarcia wpływu lub poddania się pozytywnemu wpływowi sytuacji, jaka może zaistnieć.

Podsumowując, czasowe pojawienie się rozwiązania, charakterystyczne dla większości sytuacji w grze, prowadzi zawodników do wykonywania działań opierających się o mechanizmy nerwowe, które polegają na bezpośredniej percepcji tego, co dzieje się dookoła nich i na zdobytych wcześniej doświadczeniach motorycznych. Takie działanie zależy od chwilowych zdolności zawodników do rozpoczęcia akcji przy minimalnej, acz wystarczającej kontroli motorycznej. Jest oczywiste, że istnieje zawsze pewien stopień auto-monitoringu naszego zachowania, co sprawia, że jesteśmy świadomi występowania nieprzewidywanych zdarzeń. Nasz percepcja pozwala nam tworzyć czasowe układy o różnych stopniach swobody, które zależne są od sytuacji (otoczenia), parametrów danej interwencji (strukturalnych elementów warunkujących), strategicznej posta-

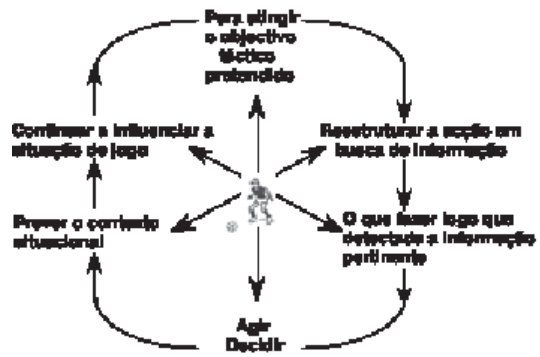
wy i taktycznych intencji zawodników, którzy mają możliwość i potrzebę stałej (re)organizacji swoich interwencji.

2. Przystosowanie akcji ruchowej. Wobec tak bogatych i znaczących kontekstów dotyczących zachowań o wymiarze strategicznym, taktycznym i motorycznym, nieodłącznym piłce nożnej, jesteśmy prowadzeni do konkluzji, że jest bardzo prawdopodobne, iż każdy zawodnik w obliczu chwilowej sytuacji gry ma pomysł jak ją rozwiązać (na podstawie własnej zdolności percepcji właściwej informacji, która dociera do niego z zewnątrz oraz przeszłego doświadczenia i biegłości ruchowej), czyli kierunku, który chce obrać i celu, do którego chce dotrzeć. Jednakże konieczne jest, aby zawodnik równocześnie z podejmowaniem decyzji i przeprowadzaniem akcji, ukierunkowywał je w taki sposób, aby dopasowywać je do turbulencji, jakie mogą się utworzyć dookoła niego. W ten sposób każdy zawodnik powinien reagować na zmiany kontekstowe, które mogą z jednej strony ułatwiać rozwiązywanie sytuacji w grze za pomocą zwiększenia najważniejszych opcji taktycznych, zaś z drugiej strony postawić przeszkody na drodze taktycznych założeń przeciwników, ograniczając te opcje i wymuszając na nich zmianę rozwiązania, która mogłaby ich doprowadzić do utraty kontroli nad piłką i jednoczesnego stworzenia warunków korzystnych dla obrony przy konkretyzowaniu następnego procesu ofensywnego. Mówiąc szczerze, reorganizacja akcji motorycznej jest właściwością funkcjonalną, a nie mechaniczną. W ten sposób akcja motoryczna może korzystać z elastyczności, która pozwoli jej na lepsze dostosowanie interwencji do danego kontekstu sytuacyjnego. Rozwiązanie każdej sytuacji w grze nie jest planowane, ale zachowuje współzależność pomiędzy organizmem zawodnika i sytuacją za pomocą stałych dopasowań. W rzeczywistości akcja ruchowa jest owocem interakcji pomiędzy wieloma czynnikami, które nie skupiają się tylko na mechanizmach pamięciowych i wiedzy. Mechanizmy te w większości przypadków nie odpowiadają w czasie rzeczywistym na potrzeby dostosowania do kontekstu sytuacyjnego podlegającego ciągłym zmianom (przeźwiomość) i będącego nieprzewidywalnym (spontaniczność). Patrząc z tej perspektywy współcześni zawodnicy tak samo potrzebują stałych parametrów, aby móc podejmować swoje decyzje i przeprowadzać akcje, dlatego wykorzystują swoją percepcję w celu odczytania sytuacji, które mają miejsce wokół niego i wpływają na jego postawę, zachowania i decyzje dotyczące kierunku, jaki ma obrać czy to dotyczyłoby sytuacji, w której aktualnie uczestniczy, będzie uczestniczył w niedalekiej przyszłości, czy to w innej, wynikającej z rozwiązań zastosowanych przy pierwszej sytuacji, która staje się mniej lub bardziej korzystna dla jego założeń taktycznych i celów strategicznych. Zrozumienie informacji to jej urzeczywistnienie za pomocą ciała będącego w ruchu. To właśnie w trakcie akcji zawodnik przyswaja bezpośrednio różne źródła informacji wybierając te, które mają największe znaczenie, tak jak i przyswaja sieć aktualnych zamierzeń taktycznych, która z kolei otwiera szeroki horyzont możliwości dialogu i interwencji w każdej sytuacji w grze. W rzeczywistości, z akcji wypływa informacja, która z kolei wymaga podjęcia nowych interwencji (czytaj: akcji) prowadząc zawodnika do zawiązywania bezpośrednich relacji pomiędzy percepcją, a akcją co oznacza, że zawodnicy muszą pojąć fakt, aby móc zacząć działać, ale mogą to robić tylko jeśli prawidłowo go przyswoją. W takim cyklu percepcja/ akcja i vice versa, różne decyzje bazują na aktywnych procesach wykorzystania i selekcji informacji właściwych dla poparcia podjętych wyborów. Stąd też konieczność opracowania przez trenera ćwiczeń treningowych w taki sposób, aby zbliżyć je do rzeczywistych kontekstów sytuacyjnych w grze, w celu wypracowania sprawnego i wiarygodnego instrumentu percepcyjnego, charakteryzującego się

wysokim poziomem gotowości do bycia wykorzystanym przy zbieraniu informacji właściwych dla dopasowania kierunków podejmowanych decyzji przeprowadzanych akcji.

B. Podejmowanie decyzji nie jest wynikiem linearności procesów. Gra w piłkę nożną przedstawiana jako dynamiczny układ nie ulega zmianom w czasie w sposób linearny. W tym kontekście brak linearności oznacza, że sposób w jaki drużyna wdraża swój model gry w konfrontacji z modelem wdrażanym przez przeciwników, zmienia kierunek gry tak, jak i okoliczności każdej sytuacji. Ta zmienność, nieprzewidywalność i przypadkowość są przyczyną zmian w zachowaniach taktycznych/ technicznych możliwych przy odpowiedzi na zaistniałą sytuację podczas gry. W znaczeniu czysto indywidualnym specyficzne schematy ruchowe przy podejmowaniu interwencji są formami rozwiązywania problemów, które przyjmowane jako wartościowe doświadczenie charakteryzują każdego zawodnika i stają się jego częścią. Pojęcie akcja rozumiemy jako funkcjonalny stosunek pomiędzy zawodnikiem i kontekstem sytuacyjnym, w którym się on znajduje i podczas którego stosuje wiele specyficznych środków w celu osiągnięcia celów strategicznych/ taktycznych gry.

1. Fazy podejmowania decyzji/ przeprowadzania akcji. Każdy zawodnik znajdujący się w konkretnym kontekście sytuacyjnym stara się zebrać o nim jak najwięcej informacji i aby móc podjąć interwencję musi wziąć pod uwagę: (i) stałą restrukturyzację działania motorycznego. W momencie działania zawodnik musi wiedzieć co dzieje się dokoła niego, wychwytyując wskaźniki właściwe dla danej sytuacji za pomocą percepcji bezpośredniej (identyfikacja problemu sytuacyjnego) i z punktu widzenia operacyjnego. Musi jednak uważać przy stałym i szybkim podejmowaniu decyzji zważywszy na to, że znajduje się w kontekście podlegającemu ciągłym zmianom i charakteryzującemu się wysokim poziomem rywalizacyjnym, co naraża go na ryzyko podjęcia nieskutecznego rozwiązania, (ii) to, co trzeba zrobić w danych okolicznościach. Mając do czynienia z ciągle zmieniającym się kontekstem i dysponując szerokim wachlarzem opcji taktycznych (stopnie swobody), dostarczanych przez kolegów (zwiększenie) i przeciwników (zmniejszenie) zawodnik powinien umieć zawsze znaleźć rozwiązanie dopasowane do obecnej sytuacji, (iii) antycypacja następnego kontekstu sytuacyjnego. Chcąc kontynuować przeprowadzaną akcję, musi przewidzieć nowy układ taktyczny, jaki może się utworzyć i rozplanować go w taki sposób, aby był on jak najbardziej korzystny dla osiągnięcia obranych przez siebie celów lub w przeciwnym razie, aby był jak najmniejszy i (iv) kontynuowanie wywierania wpływu na sytuację w grze. Nowy kontekst sytuacyjny pojawiający się na skutek podjęcia określonej decyzji/ akcji motorycznej wymusza na zawodniku przewidzenie następnej sytuacji i wpłynięcie na nią. Ważne jest aby podkreślić, że taka analityczna decyzja nie powinna być utożsamiana jako zhierarchizowana sukcesja umiejętności i działań ruchowych, która powoduje, że zawodnik nie może zacząć nowego działania bez konieczności zakończenia

Schemat 2. Kwestie, jakie każdy zawodnik stawia wobec konkretnego kontekstu sytuacyjnego

poprzedniego. Wręcz przeciwnie, elementy te rozwijają się w sposób symultaniczny i mają odpowiednią kolejność, zaś zawodnik działa poszukując informacji, które mogą zrestrukturyzować jego działanie, dopasowując go do przeciwności (przypadkowości i nieprzewidywalności) i stabilności przyzwyczajzeń, jakie posiada jego drużyna (sposób gry).

2. Przeszkody w podejmowaniu decyzji/ przeprowadzaniu akcji. Spośród szeregu aspektów, które prawdopodobnie mogą utrudnić decyzję/ akcję wybraliśmy następujące: (i) *aktywna selekcja* informacji o kontekście sytuacyjnym, w którym znajduje się zawodnik. Percepcja nie jest ani dowolna, ani obiektywna i ogranicza w pewien sposób naszą akcję. Patrząc z tej perspektywy ważne jest, aby w trakcie treningu dostarczyć zawodnikom potrzebne ramy percepcyjne dotyczące możliwości odnalezienia właściwych wskaźników, które umożliwiają i prowadzą do: (a) podejmowania lepszych decyzji, (b) przewidzenia danej sytuacji w grze i (c) zaplanowania jej przyszłego przebiegu w zależności od aktualnych przesłanek i znając możliwości zmian, jakich można dokonać w momencie, w którym się formują. Dlatego w trakcie szkolenia młodych zawodników, im lepsze będą procesy treningowe mające na celu spotęgowanie mechanizmów percepcyjnych i podejmowania decyzji, tym więcej będzie lepszych opcji dotyczących interwencji za pomocą schematów lub przyzwyczajzeń nabytych podczas praktyki, w ramach możliwości i prawdopodobieństwa, jakich gra nam dostarcza, (ii) *poprzednie doświadczenia* dotyczące tego kontekstu lub innych, podobnych. Nie ma możliwości, abyśmy poznali sytuację samą w sobie, w znaczeniu abstrakcyjnym. Jakość wiedzy przechowywanej w pamięci wyznacza granice możliwości ustosunkowania się do tej sytuacji w zależności od porównań z tym, co wiemy o danej sytuacji i od scenariuszy treningowych, których użyliśmy, aby je przyswoić. Warto także zastanowić się, czy w trakcie rozwoju gry podejmuje się decyzje, które determinują widoczne okazywanie aktywności motorycznej przy rozwiązywaniu danej sytuacji, przeprowadzając aktywną interwencję w trakcie, gdy inne decyzje podpowiadają zawodnikowi, aby pozostać na swojej pozycji w oczekiwaniu na to, co przyniesie rozwój strategiczno-taktyczny chwilowej sytuacji w grze lub aby podjąć interwencję wymagającą aktywności ruchowej.

3. Zasady sterujące podejmowaniem decyzji/ przeprowadzaniem akcji. W piłce nożnej wygrywają Ci, którzy najlepiej dostosowują się do ciągle zmieniających się sytuacji w grze tak z punktu widzenia indywidualnego (wewnętrzne kompetencje każdego zawodnika) jak i zbiorowego (dynamiczna organizacja drużyny). Aby było to możliwe stosuje się szereg zasad dotyczących decyzji taktycznych (zasady gry), pozwalających na podjęcie szybkiej i prawidłowej decyzji i jednocześnie na wykonywanie skutecznych działań motorycznych dostosowanych do każdej sytuacji w grze. Ich rozwiązanie i przebieg wymaga od zawodników podjęcie myślenia i działania, wykorzystując liczne funkcje percepcyjne i ruchowe w celu kreatywnego i adaptacyjnego ukierunkowania i organizowania akcji w zależności od kontekstu sytuacji. Istnieje systemowa wizja w której zawodnik i kontekst sytuacyjny wzajemnie się determinują. Dlatego dla lepszego powiązania percepcji i decyzji ważne jest opracowanie heurystycznych zasad taktycznych (zwanych także zasadami gry), który stosowanie będzie zawsze ograniczone czasem i przestrzenią (z powodu krótkotrwałości sytuacji w grze). Taka organizacja zachowań oraz informacja płynąca z "zasad decyzyjnych" ułatwia naukę i podjęcie akcji w grze, gdyż w obliczu danej sytuacji „włączamy” odpowiednią zasadę stale dopasowując jej stałe elementy do zmian, jakie zachodzą w naszym otoczeniu. Wierzmy zatem w te heurystyczne mechanizmy, gdyż wypełniają one luki

w informacji, pozwalając nam na podjęcie działania z odpowiednią szybkością i ekonomią i we właściwym czasie. Jednakże zasady te mogą spowodować popełnianie przez nas błędów, na które musimy być przygotowani, minimalizując margines szkód, jakie mogą wyrządzić.

4. Kontynuacja decyzji/ akcji. Zawodnicy podczas gry prawie nieprzerwanie wykonują czynności myślowe i ruchowe. Fakt ten zmusza ich do ciągłej modyfikacji zachowania, zmieniając ilości, jakości i orientację przestrzenną dostosowując je do różnych sytuacji, jakie w trakcie gry mogą się pojawić. W trakcie pojmowania i rozwiązywania sytuacji w grze utrzymują się wzajemne relacje z możliwymi konfiguracjami, jakie mogą pojawić się grze w niedalekiej przyszłości. W ten sposób każdy zawodnik podejmuje działania ukierunkowane na rozwiązanie danej sytuacji i jednocześnie stara się przewidzieć (czytaj: wpłynąć na korzyść) taktyczną konfigurację, jaka może wydarzyć się w przyszłości, umożliwiając sobie interweniowanie w tą akcję w sposób skuteczny i odpowiednio przystosowany. Wszystko powinno odbywać się w taki sposób, aby akcja, poza zaspokajaniem potrzeb danego momentu, postępowała i dawała widoczne efekty w przyszłości oraz stawała się bardziej lub mniej korzystna dla kontynuacji akcji zawodnika lub jego kolegów ustawionych na dogodniejszych pozycjach, którzy mogli by nadać bardziej skutecznego biegu akcji, która już została rozpoczęta. Spójrzmy na kilka przykładów. Zamierzając przejąć piłkę podaną przez kolegę jest całkiem normalne, że napastnik przemieszcza się w pierwszej chwili na pozycję przeciwną do tej, w której ma otrzymać piłkę. W ten sposób usiłuje się sprawić, aby obrońca z przeciwnej drużyny podjął działanie w kierunku niewłaściwej przestrzeni, tworząc wystarczająco miejsca i dając czas na to, aby jego przeciwnik mógł przejąć piłkę w korzystnych warunkach (czyli bez nacisku). Sytuacja ta pozwala na stworzenie warunków do tego, aby kolejna sytuacja była bardziej korzystna. To samo ma miejsce w sytuacji symulacji lub zwodu. Zawodnik symuluje, że zamierza przemieścić się w kierunku jednego z obrońców i wyminąć go po jednej ze stron, zaburzając jego środek ciężkości po tej stronie, po której przewidział on, że zostanie wyprzedzony. Wówczas napastnik wyprzedza przeciwnika po przeciwnej stronie, nie dając mu czasu na powrót do równowagi i przeprowadzenie skutecznego oporu wobec akcji napastnika. Kwestią, jaką się tu podnosi jest to, że napastnik ma dwie alternatywy i w zależności od akcji obrońcy wybiera tą najkorzystniejszą. Dlatego jeśli nie dostosuje się do pierwszego ruchu napastnika zostanie wyprzedzony po tej stronie, jeśli zaś podejmie działanie po tej samej stronie, zostanie wyprzedzony po przeciwnej. Dla przytoczonych przykładów warto zwrócić uwagę na aspekty o charakterze technicznym, które mają swoje źródło w przyspieszeniu przy prawidłowym przemieszczaniu się z piłką, kontakcie z przeciwnikiem, etc., bez których, nawet przy najlepszych intencjach strategiczno-technicznych, działanie takie przestają być skuteczne.

C. Decyzja, która rozpoczyna się w układzie efektorowym (pamięć mięśni). Perspektywa kognitywna narzuca, że każdą akcję poprzedza refleksja, a każda sytuacja wymaga nowego rozwiązania. Jednakże życie pokazuje, że nie zawsze podjęcie decyzji zakłada rozpoczęcie akcji. Nie możemy przestać dywagować, że w trakcie rozwijania się działania motorycznego, jego orientacja przestrzenna, prędkość, etc., mogą znacząco warunkować podjęcie właściwej decyzji, w tej lub nowej sytuacji kontekstowej w grze. Zawodnik podejmuje decyzje w czasie akcji, w zależności od złożoności danej sytuacji (stopnia swobody), rozwiązując problemy, które z niej wynikają. Podjęcie działania równa się podjęciu decyzji co oznacza, że zawodnik podejmuje decyzje w trakcie przeprowadzania akcji. Natychmiast nasuwa się pytanie: *w jaki sposób zawodnik decyduje się na*

wykonanie działań motorycznych uważając, że za ich pomocą uda mu się rozwiązać zaistniały problem? (Araújo, 2003).

1. Zawodnik podejmuje decyzję działając, czy działa podejmując decyzję? Już wspominaliśmy, że zawodny wygrywa ten, który ma zdolność do działania i jednoczesnej interpretacji właściwych dla wskaźników, na których opiera się nowa konfiguracja gry w danym i następującym po nim momencie (antycypacja). Takie zachowanie taktyczne i techniczne powinno pokrywać się z percepcyjną interpretacją danej sytuacji i powinno być dostosowane do możliwych pojedynczych zmian, które mogą nastąpić, a które nie były wzięte pod uwagę na początku akcji lub nastąpiły bardzo szybko i które mogą i powinny być wzięte pod uwagę za pomocą subtelnych restrukturyzacji (adaptacji) ruchowych z powodu ciągłego definiowania odczytu sytuacji kontekstowej gry. Akcja lub akcje obserwowane podczas meczu powinny być wybierane spośród mniej lub bardziej szerokiego wachlarza możliwych opcji (określanych przez akcje podejmowane przez kolegów i przeciwstawiając się działaniom przeciwników) dla każdego przypadku, opierając się o różne elementy natury fizycznej (prędkość, siła, opór) będące w wąskiej i naglącej korelacji, a nie, wobec jej pierwszeństwa, odnośnie mechanizmów rządzących interwencjami motorycznymi, jakie towarzyszą różnym sytuacjom w grze o charakterze strategicznym i taktycznym.

2. Czekać czy działać? Nie można w nieskończoność czekać na potrzebną informację (pełną i wyczerpującą i dotyczącą danej sytuacji), aby podjąć decyzję i zacząć działać. Z powodu niezwłoczności większości sytuacji w grze, konieczne jest natychmiastowe podjęcie działania i jednoczesne uzupełnianie luk informacyjnych za pomocą tego, co w najbardziej konkretny sposób uda nam się dowiedzieć na temat okoliczności danej sytuacji i stanu układu motorycznego. Z całą pewnością popełnimy wiele błędów, z których zdamy sobie sprawę lub nie, jednakże istnieje szereg mechanizmów naprawczych i korekcyjnych o charakterze motorycznym (restrukturyzacja akcji) i percepcyjnym (poszukiwanie właściwej informacji), które powodują, że nabyte doświadczenie nabiera znaczenia. Dlatego teorie informacji przytaczają, że bogactwo informacyjne będzie tym większe, im bardziej niespodziewana będzie sytuacja (pozwala nam zredukować niepewność odnoszącą się do danego zdarzenia). Następnie, im większe będzie zdarzenie, tym więcej opcji będziemy mieć dla rozwiązania danej sytuacji zwłaszcza, że będziemy dysponowali większą liczbą kryteriów przy podejmowaniu decyzji, przez co zaistnieje większa możliwość osiągnięcia sukcesu. Dlatego ważne jest, aby skłonić zawodników do integracji ich systemu percepcyjnego z poprzednimi doświadczeniami, gdyż: (i) im więcej informacji otrzyma zawodnik odnośnie sytuacji w grze, będzie mógł podjąć więcej decyzji i będzie miał co do tego więcej pewności, (ii) aby ulepszyć jakość podejmowanej decyzji, jest rzeczą fundamentalną, aby zawodnik stale wiedział jak szukać i wykorzystywać informacje właściwe dla danej sytuacji. Rozmyślając na temat przeszłych sytuacji w grze często przypominamy sobie, i jest to całkiem normalne, te najbardziej zaskakujące i dziwne, gdyż to one wywołują na nas największe wrażenie, gdyż początkowo mogły się wydawać mało prawdopodobne.

3. Podejmowanie akcji nie jest już takie, jakie było kiedyś. Podejmowanie decyzji jest wyborem pomiędzy różnymi działaniami motorycznymi, mającymi na celu znalezienie rozwiązania danej sytuacji. W piłce nożnej liczą się wszystkie przeprowadzane działania. W rzeczywistości

każda decyzja, każda postawa i każde zachowanie mają na celu skuteczne rozwiązanie różnych sytuacji w grze i w taki, czy inny sposób wywarć pozytywnego wpływu na kontekstowość nowego układu taktycznego, jaki z takiego działania może wyniknąć. Tworzą się w ten sposób warunki korzystne dla rozwiązania danej sytuacji w oparciu o jej zależność od sytuacji ją poprzedzającej. W trakcie gry zawodnicy prowadzą nieprzerwane działania operacyjne i jest całkiem naturalne, że czasami podejmują decyzje/ akcje mniej poprawne i mniej dostosowane do potrzeb związanych z rozwiązaniem danej sytuacji w grze. Jednakże w zależności od rozwoju okoliczności danej sytuacji ten sam zawodnik, który podjął nieskuteczną decyzję i takież działanie, może znaleźć się na wysoko korzystnej pozycji dla jej rozwiązania. Chcemy przez to powiedzieć, że w piłce nożnej *nic nie jest na zawsze i nic nie jest stałe*, a nieprzewidywalność i przypadkowość charakterystyczne dla większości sytuacji w grze sprzyjają i dają większą możliwość, aby rozwiązanie uważane za nieskuteczne (w zakresie przestrzeni, czasu, akcji, etc.) mogło stworzyć podwaliny pod wysoko rentowne rozwiązanie dla nowej i niespodziewanej konfiguracji taktycznej w grze, która może nastąpić, w oparciu o warunki istniejące podczas danej sytuacji w grze.

D. Decyzja indywidualna i zbiorowa. Podejmując decyzję o rozpoczęciu akcji zawodnik wyznacza cel sytuacji w grze, która musi dostosować się do szeregu okoliczności, które czynią ją bardziej lub mniej korzystną, kontrolowaną i możliwą do odczytania pomimo swojej zmienności i nieprzewidywalności. Interwencje przeprowadzane przez różnych zawodników należących do obydwu drużyn wzbogacają każdą sytuację gry tak na polu indywidualnym, jak i zbiorowym. W tym zakresie ważne jest, abyśmy zastanowili się gdzie leżą granice, w których zaczyna się i kończy każda z nich.

1. Akcja z punktu widzenia obserwatora i wykonującego. Istnieją dwie wersje interpretacji natury każdej przeprowadzonej akcji w grze: należąca do obserwatora i wykonawcy. Dla obserwującego akcję to wykonawca determinuje swoje własne zachowanie, zaś dla zawodnika przeprowadzającego akcję, jest ona ograniczona przez zdolność wyboru spośród szerokiego wachlarza opcji taktycznych konstruowanych przez kolegów (stopień swobody) i przez redukcję tych opcji spowodowaną akcją podejmowaną przez przeciwników (przeszkody). Warto zrozumieć czym jest wybór indywidualny i w jaki sposób jest dokonywany. Od tradycyjnej wizji, w której zawodnik jest widziany jako niezależny i samookreślający się element, racjonalnie wybierający podjęcie akcji według danego kontekstu, w jakim się znajduje, przechodzimy do wizji systematycznej, w której zawodnik i kontekst wzajemnie się determinują za pomocą konstrukcji decyzji/ akcji będących częścią procesu interakcji ograniczonej w czasie i przestrzeni i ograniczonej swoją zdolnością percepcyjną do zbierania informacji o danym kontekście. Jednakże zawodnicy działają w oparciu o swoje własne przesłanki i nie zależą od akcji zewnętrznej w momencie rozpoczynania ciągu zdarzeń. Pomimo ograniczonego stopnia swobody zawodnika, to i tak to od niego zależy podjęcie decyzji i w konsekwencji podjęcie działania. Rozpoczęcie akcji zależy od woli zawodnika, która zgodna jest z jego percepcją dotyczącą danej sytuacji. *„Jesteśmy tacy, jakimi widz nas inni i tylko przez to istniejemy”* Jean Paul Sartre.

2. Indywidualna akcja może nie być determinowana przez samego zawodnika. Indywidualne zachowanie wynika z koniugacji unikalnych kryteriów i kontekstów i jest właściwe tylko dla da-

nego zawodnika i nikogo więcej. Sytuacje w grze, które najbardziej zbliżają się do tej koncepcji to bezpośrednie rzuty wolne i rzuty karne. Jednakże odczyt specyficznej sytuacji w grze jest czysto indywidualnym działaniem percepcyjnym zważywszy, że odczyt ten podlega wpływowi różnych czynników. Jednym z nich, być może najważniejszym, jest zdolność zawodnika do interpretacji każdej sytuacji w grze i do znajdowania możliwości podjęcia akcji mającej być tej sytuacji rozwiązaniem. Niezależnie od woli i kompetencji zawodnika dotyczących podejmowania decyzji i przeprowadzania akcji, nigdy nie będzie on w stanie całkowicie kontrolować tego procesu, gdyż każdy zawodnik współzależy od wachlarza opcji dostarczanych przez kolegów (stopień swobody). Dlatego przy ograniczonej liczbie możliwości rozwiązania, zmniejsza się stopnie swobody i współodpowiedzialności kolegów za podjętą decyzję, zaś zwiększa się odpowiedzialność kolegów, jeśli wybrana akcja okazuje się nieskuteczna. Sytuacje nie mogą być uprzednio rozwiązywane w głowie zawodnika (czytaj: planowane), ani nie powinny być rozwiązywane tylko przez niego. Jest wręcz odwrotnie, zawodnik nawet posiadający wstępne i prawdopodobne perspektywy danej akcji (antycypacja), wykorzystuje i osiąga tego, na co pozwala mu kontekst, czyli na realizuje działanie w zależności od: (i) opcji rozwiązania dostarczanych przez kolegów, (ii) zdolności przeciwników do rezygnowania z podejmowanych akcji, (iii) przypadkowości, jakiej sytuacji może dostarczyć i która może wynikać z licznych niekontrolowanych czynników.

3. Akcja indywidualna jako część kolektywu. Integracyjny wymiar drużyny może być reprezentowany przez trzy poziomy zaangażowania, które są ze sobą powiązane i współzależą od siebie. Wyróżnia się więc następujące wymiary: (i) indywidualny, (ii) grupowy, (iii) zbiorowy.

(i) **Wydajność mikro czyli indywidualna.** Taki rodzaj zaangażowania w grę jest reprezentowany przez natychmiastowe i naglące działanie każdego zawodnika indywidualnie w określonym kontekście sytuacyjnym podczas rywalizacji. Ten wymiar skupia uwagę wyłącznie na indywidualnych działaniach zawodnika oraz ich modyfikacjom w stosunku do poziomu grupowego i zbiorowego. W tym zakresie skutki działań indywidualnych, które są ze sobą powiązane, ustępują miejsca zachowaniu zbiorowemu.

(ii) **Wydajność mezo czyli grupowa.** Ten rodzaj współdziałania obejmuje bezpośrednio i pośrednie interakcje, jakie zachodzą pomiędzy dwoma lub więcej zawodnikami. Interakcje te opierają się o zbieżne lub rozbieżne ruchy wykonywane przez kolegów drużyny, w celu zwiększenia wachlarza opcji taktycznych dla rozwiązania sytuacji w grze, ograniczenia defensywnego nacisku przeciwników (akcje krycia) i umożliwienia utrzymania pewnej równowagi w strukturalnych jednostkach funkcjonalnych gry (środek gry). Wykonanie takich przemieszczeń odbywa się także w oparciu o kryteria planowania strategicznego tak, jak i uwzględnia okoliczności taktyczne danego momentu gry.

(iii) **Wydajność makro czyli zbiorowa.** Te ramy określają końcowe działania drużyny i są złożone z układów o charakterze indywidualnym i grupowym i oparte są na kwestiach obejmujących zagadnienia strukturalne, funkcjonalne, zachowawcze i dotyczące stosunków pomiędzy elementami układu (zawodnikami). W tym zakresie zachowanie zbiorowe wywiera wpływ na zachowanie indywidualne na podstawie układów taktycznych (razem z misjami taktycznymi, jakie się ustala), metod gry (synchronizacja akcji indywidualnych w działanie zbiorowe), relacji (ustala zasady o zakresie taktycznym dla podejmowania decyzji) i zachowania (lub procedur, za pomocą których zawodnicy indywidualnie i zbiorowo podejmują akcje w fazie ataku lub obrony, mając na celu rozwiązanie kontekstów sytuacyjnych gry).

E. Podejmowanie decyzji i konstruowanie środków nauczania/ treningu. Znaczenie, jakie nadajemy ograniczeniom w naszych procesach dotyczących podejmowanie decyzji/ akcji jest użyteczne wówczas, kiedy zechcemy być bardziej skutecznymi i wydajnymi i zdamy sobie sprawę z przyczyn pewnych błędów o charakterze indywidualnym i organizacyjnym. Fakt, że nigdy nie zrozumiemy sytuacji w grze takimi, jakie one naprawdę są, nie powinien nas paraliżować. Podczas wszystkich zawodów, jak i sesji treningowych powinniśmy zachowywać się tak, jak byśmy dobrze znali daną sytuację i wówczas uda nam się osiągnąć pozytywne rezultaty. W tym zakresie nowe i aktualne wymogi stawiane treningom i rozgrywkom muszą brać pod uwagę specyficzny sposób w jaki każdy z zawodników radzi sobie z różnymi sytuacjami w grze mając na celu optymalizację swojego performance'u. Podejmowanie decyzji jest złożonym procesem nieodłącznym codziennemu życiu, także i rzeczywistości sportowej. Natura i kontekstowość decyzji, zależą od wewnętrznej logiki gry, która z kolei związana jest z szeregiem wymogów dotyczących kontroli i regulacji zachowania motorycznego zawodnika. Stosunki decyzji/ akcji są indywidualnie: (i) *konstruowane* za pomocą systematycznego treningu metodycznego, (ii) *aktywowane* na podstawie procesów percepcyjnych właściwych dla ograniczeń zawodników (wychwytywanie właściwej informacji) i (iii) *modyfikowane* przez zmiany warunków kontekstowych, zmuszając układ motoryczny do adaptacji. Przeanalizujemy więc cztery sytuacje w grze o charakterze defensywnym, które mają na celu przedstawienie na przykładzie następujących elementów: pressing na napastnika będącego w posiadaniu piłki, progresję ataku do stref podbramkowych, nagłe okoliczności rozwiązywania sytuacji w grze oraz sytuacje, w których zmienia się kąt ataku.

1. Pressing na napastnika. Obserwując akcję obrońcy, który przemieszcza się z dużą prędkością, aby zagrać pressingiem na napastnika, któremu przekazano piłkę (zablokować go), jeśli ten szybko ją podejmie i poda ją do innego napastnika ustawionego na pozycji w przestrzeni przeciwnej do trajektorii linii obrony, nie da mu żadnej możliwości modyfikacji i restrukturyzacji swojej akcji. Dlatego w takim momencie powinien on wybrać to, co wydaje się najbardziej oczywiste na planie akcji/ decyzji mentalnej: zatrzymać ruch i zmienić kierunek. W ten sposób obrońca będzie musiał zrestrukturyzować strategicznie i taktycznie swoją akcję/ decyzję w zależności od uwarunkowań, którym został poddany, wybierając na przykład: zajęcie odpowiedniej pozycji w grze lub kryjąc innego napastnika, który nie będąc w posiadaniu piłki może nadać ciągłości procesowi ofensywnemu przeciwnika lub też może czekać bądź spowodować nową konfigurację taktyczną w grze, korzystniejszą dla przeprowadzenia przez siebie interwencji. Przykład ten stara się zademonstrować fakt, że rozpoczęta akcja, która została przewidziana w ramach prawdopodobnego scenariusza gry, a także nagłe zmiany, jakie w niej zachodzą prowadzą zawodnika, jeśli będzie nadal pozostawał w swojej akcji, do rozłożenia na części pierwsze tego nowego kontekstu sytuacyjnego. W ten sposób powinien podjąć działanie (kontynuując swoją akcję) decydując się na restrukturyzację swojej akcji, dostosowując ją do nowej rzeczywistości, mając jednocześnie na uwadze uwarunkowania, jakim podlega, a mianowicie intencje taktyczne wykonywanych ruchów, ich prędkość, kierunek, etc.

2. Progresja ataku w przestrzeni gry. W sytuacjach, w których drużyna atakująca prowadzi swój proces konstruowania ofensywy w taki sposób, aby zbliżyć się do bramki przeciwnika, obrońcy w sytuacji, w której z powodów operacyjnych nie mogą przybyć na czas lub podejmując decyzję zbyt późno powinni, wobec kontekstu sytuacyjnego, jaki dokoła nich się two-

rzy, unikać podejmowania działania w kierunku centrum gry. Mówiąc inaczej powinni pozostać w swojej przestrzeni gry, wykonać kilka przesunięć mających na celu dostosowanie pozycji do zaistniałej sytuacji w oczekiwaniu na to, że nowa konfiguracja taktyczna, jaka ma z takiej sytuacji się utworzyć, da im możliwość podjęcia interwencji wobec zawodnika posiadającego piłkę lub przesunięcia się do centrum gry ofensywnej. Tak więc nie biorąc bezpośredniego udziału w tej sytuacji zawodnicy pozostają w niej, czyli pomiędzy piłką i swoją własną bramką, co zawsze jest czynnikiem pozytywnym, gdyż w każdym momencie może pojawić się okazja (czytaj: kontekst sytuacyjny), która wymusi podjęcie stosowanego i poprawnego działania. Dlatego warto lepiej podjąć działanie nieco później (mając więcej czasu na przeanalizowanie sytuacji), ale bardziej poprawnie (według potrzeb danej sytuacji), niż podjąć decyzję i rozpocząć akcję pozbawioną kontekstu taktycznego w stosunku do wymogów sytuacji w grze. Jest to jeden z aspektów, który wyróżnia wysokiej klasy zawodników, którzy rozumieją, że w niektórych okolicznościach kiedy akcja się już rozpoczęła, ich rola przy jej rozwiązywaniu jest niewielka, za to mogą rozważnie zaplanować następująca po niej sytuację taktyczną. Dlatego też zawodnicy tacy stawiają na lepsze przygotowanie się do następnej prawdopodobnej sytuacji (ponieważ mają więcej czasu na podjęcie decyzji i przewidzenie danej akcji). Nie jest jednak trudno obserwować zawodników w trakcie meczu, którzy są bardzo aktywni i ciągle się przemieszczają na różne pozycje w różnych częściach boiska, jednakże ich ruchy pozbawione są swoistego kontekstu taktycznego lub czasu na ich realizację. Fragment takiej sytuacji można zaobserwować w sytuacjach, w których obrońca przemieszcza się dobrowolnie z pozycji od jednego do drugiego napastnika lub z jednej przestrzeni do drugiej podążając za trajektorią piłki. W ten sposób niezależnie od woli zawodnika, jego wysiłku i ducha rywalizacji, przed podjęciem jakiegokolwiek działania, powinien on zapytać siebie: (i) co w rzeczywistości chce osiągnąć swoim działaniem, (ii) czy jego działanie będzie miało rzeczywisty wpływ na sytuację w grze na korzyść drużyny i (iii) czy będzie mógł liczyć na pozostałych kolegów z drużyny „przewodnicząc” danej akcji kolektywnej. Jeśli odpowiedź na zadane pytania będzie negatywna, lepiej, aby pozostał na swojej pozycji wyjściowej, integrując się z kolektywnymi manewrami drużyny. Zawodnicy, którzy są fizycznie i mentalnie przygotowani do ciężkiej pracy, szybko zdają sobie sprawę jak bardzo nieskuteczne są ich wysiłki, kiedy ich działania są przeprowadzane indywidualnie i bez zachowania ram taktycznych i w konsekwencji tego tak entuzjazm, jak i zaangażowanie znikają w ułamku sekundy.

3. Nagłe okoliczności rozwiązywania sytuacji w grze. Wbrew temu, co zostało wspomniane w poprzednim punkcie, w sytuacjach uznanych za nagłe, czyli wtedy, kiedy napastnikom udaje się stworzyć warunki korzystne dla sfinalizowania procesu ofensywy, zawsze korzystne jest, aby obrońcy, nawet będący w różnych fazach czasowych danej sytuacji, podjęli interwencję. W rzeczywistości pomimo, iż na początku istniałyby minimalne szanse zagrania piłki lub odzyskania jej, obrońcy powinni działać chociażby z zamiarem zdecydowanego zakłócenia zachowania przeciwników, sprawiając, że ich akcja taktyczna okaże się wadliwa i co oczywiste, nieskuteczna. Wystarczy, abyśmy pamiętali, że kiedy napastnik jest w fazie porywu (wzrastającego lub opadającego), bardzo łatwo jest zaburzyć jego równowagę nawet delikatnym dotykiem ciała np. przy zagrywaniu głową. Podsumowując, przeprowadzanie strategicznych i taktycznych interwencji w trakcie chwilowej sytuacji w grze może oznaczać podjęcie lub nie podjęcie działania w celu zaburzenia akcji przeciwników, stwarzając im niekorzystne warunki w trakcie jej realizacji.

4. **Zmiana kąta ataku.** Istnieje szereg podstawowych zasad taktycznych, które sprzyjają skuteczniejszemu zarządzaniu sytuacjami, w których dochodzi do szybkiej lub nagłej zmiany kąta ataku. Spójrzmy na trzy fundamentalne kryteria: kryterium dystansu, antycypacji i misji taktycznej.

a) **Dystans.** Z taktycznego punktu widzenia gry i zarządzania wysiłkami drużyny, zrozumiałe jest, że obrońca ustawiony na pozycji blisko napastnika, który otrzyma piłkę lub już ją otrzymał, musi natychmiast przemieścić się w taki sposób, aby wyrzucić na niego nacisk i spełnić założenia ustalone dla zasady blokowania. Taka decyzja/ akcja powinna być doprowadzona do końca niezależnie od funkcji taktycznych, które miał za zadanie spełnić obrońca na chwilę przed nagłą zmianą kąta ataku ze strony drużyny przeciwnej. Jest to prosta forma zrozumienia decyzji, jakie podejmuje się na łonie drużyny i oczywista forma racjonalizacji pracy zbiorowej tak, jak i wysiłków wykonywanych przez zawodników podczas procesu defensywy.

b) **Antycypacja.** Kiedy stwierdzi się, że obrońca prawidłowo przewidział konfigurację przyszłej sytuacji w grze i rozpoczyna lub rozwija akcje taktyczno-techniczne zgodnie z prawidłowym odczytem taktycznym, jego działania nie powinny być zakłócane przez zachowania kolegów z drużyny. Dlatego niezależnie od tego, czy obrońca jest bliżej czy dalej od napastnika, do którego zostało wykonane podanie piłki to obrońca, który lepiej odczytał sytuację i lepiej zareagował jako pierwszy powinien kontynuować tą akcję. W ten sposób powinien uzyskać maksymalną ilość korzyści tłumaczonych przez prawidłowy i przewidziany odczyt taktyczny sytuacji i przez możliwe zaskoczenie, jakie może zaistnieć w zachowaniu napastników. Przy rozwoju tej akcji ważne jest, aby pozostali obrońcy natychmiast dopasowali swoje pozycje i zachowania do akcji podjętej przez kolegę w taki sposób, aby zachować wewnętrzną spójność drużyny w ramach strukturalnej jednostki funkcjonalnej gry i, co oczywiste, jej skuteczności.

c) **Misja taktyczna.** W przypadku wcześniejszego rozplanowania krycia poszczególnych napastników (sytuacje krycia indywidualnego), opracowanego przez trenera na początku lub w trakcie zawodów obrońcy, którzy będą sprawowali takie funkcje powinni spełniać je wywierając nacisk na napastnika, którego bezpośrednio kryją i uważnie go obserwować nawet wtedy, kiedy znajdują się bardzo blisko napastnika będącego w posiadaniu piłki lub kiedy byli w stanie przewidzieć tą sytuację. Może to ułatwić wyciągnięcie jakiejś korzyści z danej sytuacji. W tych sytuacjach ważne jest, aby obrońcy umieli oprzeć się „przyciąganiu” przez piłkę, rozumiejąc przede wszystkim wagę swojego działania w skrupulatnym wypełnianiu swoich specyficznych misji taktycznych w sytuacjach, które dzieją się dokoła nich. Jednakże istnieją dwa konteksty sytuacyjne, w których uzasadniona jest zmiana zachowania obrońców posiadających określone funkcje krycia napastników: (i) w zależności od *nagłości* sytuacji. Oczywiście jest, że obrońca powinien opuścić swoją określoną pozycję taktyczną w momencie, w którym zaistnieje nagła sytuacja (naruszenie układu), tłumaczona jako fakt, w którym napastnik będący w posiadaniu piłki będzie znajdował się w pozycji i będzie miał warunki korzystne do strzelenia gola. Jak łatwo się domyślić ważniejszą rzeczą od prawidłowego krycia i naciskania określonego napastnika jest zapobieżenie, aby inny gracz z przeciwnej drużyny osiągnął cel gry. W takich okolicznościach obrońca nie powinien mieć żadnych trudności z podjęciem prawidłowej decyzji wobec takiego kontekstu sytuacyjnego, czyli uniknięciem za wszelką ceną,

aby atakujący będący w posiadaniu piłki mógł zakończyć z sukcesem swoją akcję w korzystnych warunkach; (ii) w zależności od *możliwości* zamiany funkcji taktycznych. Według poziomu organizacji drużyny, a zwłaszcza według tego, co się tyczy jej umiejętności zbiorowego odpowiadania na różne sytuacje w grze możliwe jest, aby obrońca, który kryje w specyficzny sposób określonego napastnika, mógł punktualnie zawiesić swoje krycie pod warunkiem, że ma całkowitą pewność, że czynność tą mógłby z taką samą skutecznością kontynuować kolega z drużyny oraz że jego inicjatywa mogłaby dać w tym specyficznym momencie: (a) *możliwość* natychmiastowego odzyskania piłki, (b) *możliwość* skorzystania z tej akcji przez kolegę z drużyny, (c) *opóźnić* ofensywny proces przeciwnika, (d) skorzystać z *możliwości* zaskoczenia przeciwnika zakłócając jego atak.

Gra różnych osobowości i inteligencji

Każdy zawodnik w dowolnej sytuacji rywalizacyjnej, jak bardzo lub jak mało złożona i dynamiczna by ona nie była, musi stawić czoła niepewności, która wywodzi się tak z informacji, do których zawodnik ma dostęp w oparciu o dany kontekst sytuacyjny, jak i z ich rezultatów oceniając rozwiązania zgodnie z ich poziomem ryzyka strategicznego, taktycznego i fizycznego. Działając w oparciu o te czynniki istnieją charakterystyki, które związane są w osobowością zawodnika, jego preferencjami osobistymi lub subiektywnymi oczekiwaniami, które mogą mieć wpływ na jego decyzje lub na jego inteligencję gry.

A. Osobowość zawodników. Każdy zawodnik uczestniczy w każdym momencie gry rozważając i przyjmując określone zachowania, które podlegają mnogości parametrów, jakie on sam wybrał jako najważniejsze. Dlatego w sposób sukcesywny podejmuje on indywidualne decyzje i działania zgodnie z misjami taktycznymi, jakie zostały mu przyznane w ramach dynamicznej organizacji drużyny, które sprawiają, że każda akcja rozwija się na korzyść zbiorowego projektu. Tak zwana inteligencja gry, jaką posiada każdy zawodnik związana jest z jego zdolnością do ustalania strategii motorycznych i ich wdrażaniem w praktykę za pomocą indywidualnej i zbiorowej taktyki. Najbardziej typowe cechy osobowości zawodników to (według Coca, 1997):

1. **Odczuwanie** (osobowość afektywna – poczucie własnej wartości, pozytywne uczucia i współodczuwanie). Element ten może być interpretowany jako: (i) *zderzenie emocji* (jest to pierwsza odpowiedź afektywna, krótkotrwała, pojawiająca się w efekcie jakiegoś niespodziewanego zdarzenia), (ii) *odczucia* (definiuje się jako pozytywne lub negatywne uczucia na temat danego zdarzenia), (iii) *pasja* (afektywna odpowiedź o ekstremalnej ekscytacji), (iv) *wyrażanie emocji* (chwilowe, intensywne i zmienne odpowiedzi mające ważny wpływ na stan ducha, radość, strach, złość, etc.) i (v) *wyrażanie uczuć* (długotrwała odpowiedź, która tkwi mniej lub bardziej definitywnie w naszym sposobie bycia, zwana dojrzałością uczuciową). Wszystkie te formy od-

czuwania bazują na poprzednich doświadczeniach, obecnych potrzebach i przyszłych ambicjach, które tworzą nasz stan ducha, jaki w większej lub mniejszej mierze warunkuje nasz sposób myślenia. Odczucie pojawia się zawsze wcześniej przed pomysłem i zapala lampkę ostrzegawczą wprowadzając nas w centrum naszego zainteresowania, którego intensywność może być większa lub mniejsza, w zależności od naszej woli i ciekawości. Wobec katalogu możliwości i doświadczeń afektywnych, rodzących się z ciągłych przeszkód, jakie stawiają proces treningowy, zawody i samo życie, nasze zdolności intelektualne mogą ulec deformacji. Przed naszymi zamysłami, utożsamianymi jako motor naszych decyzji, pojawiają się afektywne doświadczenia. Chcąc umieścić osobowość afektywną na skali, jej punktem zerowym (najśłabszym) jest niestabilność, punktem środkowym jest równowaga, zaś punktem najwyższym pewność siebie.

2. **Myślenie** (osobowość inteligentna – percepcja, adaptacja i tworzenie). Myślenie stanowi esencję istoty ludzkiej. W tym znaczeniu „myśleć o czymś” określa: (i) sposób *poukładania* różnych punktów widzenia problemu, na jaki napotykamy i (ii) *intensywność*, która ustanawia stopień zainteresowania (lub jego braku) w odniesieniu do danej sytuacji. Każdą osobę można scharakteryzować według jej zachowania intelektualnego w konfrontacji ze strumieniem informacji, jaki do niej napływa. Każda informacja ma mniejsze lub większe znaczenie, a znaczenie może być inne dla każdego z nas. Ten proces zrozumienia i zastosowania pojętych treści zwiemy dynamiką intelektualną, w której stymuluje się kreatywność, refleks, spontaniczność, swobodę, etc. Jest naturalne, że wzajemne relacje pomiędzy odczuwaniem i myśleniem wzmacniają nasze uczucia i intelekt. Inteligentna osobowość zawodnika jako najbardziej negatywną cechą ma ignorancję, jako pośrednią odpowiednią interpretację różnych faz gry i jej etapów, zaś jej mocny element to skuteczne rozwiązywanie problemów.

3. **Decydowanie** (osobowość zdecydowana - motywacja, decyzja i precyzja). Najbardziej widocznym i zarazem najbardziej interesującym obliczem każdego człowieka są jego czyny, czy mówiąc inaczej jego decyzje. Odczuwanie i myślenie są katalizowane i rozwijane w głębi każdej istoty ludzkiej, zaś decyzje (działania) są pokazywane na zewnątrz. W tym zakresie kluczową rolę odgrywają: (i) *decyzja* sama w sobie lub inaczej mówiąc, działanie jakiego się podejmujemy, (ii) *czas* decyzji, który odgrywa tutaj fundamentalną rolę, gdyż jego nadmiar szybko przeradza się w brak zdecydowania lub w zbyt późno podjętą decyzję. Możemy to przedstawić na przykładzie lekarza, który podejmując dobrą decyzję zbyt późno działa tak samo, jak lekarz podejmujący złą decyzję na czas. Konkludując, konsekwencją jednej i drugiej decyzji może być śmierć pacjenta! Każdy zawodnik angażuje się w podejmowanie decyzji w zależności od cech swojego charakteru. Negatywną cechą osobowości zdecydowanej jest opór przy podejmowaniu decyzji, cechą pośrednią jest bezpieczeństwo, zaś pozytywną skuteczność.

4. **Nawiązywanie relacji** (osobowość społeczna – świadomość obecności innych, dyspozycyjność i integracja). Element ten jest niczym innym jak dziennym tworzeniem procesu społecznego stanowiącego całość, mającego wzloty i upadki i opierającego się presjom czasowym, społecznym, etc. Dlatego nasze akcje muszą być dostosowane do rzeczywistości rywalizacyjnej. Nawiązywanie relacji odbywa się w oparciu o dwa aspekty: (i) *racjonalizacja*, która koncentruje się na analizie sytuacji, czyli rozpatruje wszystkie za i przeciw odnośnie danej informacji, (ii) *witalizacja*, w której rozumie się, że wymiana doświadczenia pomiędzy zawodnikiem i całym

kolektywem motywuje podjęcie wysiłku. Jeśli "odczuwanie" tworzy centrum zainteresowania, to "myślenie" nadaje mu formy, "decydowanie" oznacza jego realizację, zaś "nawiązywanie relacji" determinuje większą racjonalność zawodnika (porządkuje jego zamysły) i witalizację jego stosunków z innymi. Negatywną cechą osobowości społecznej jest indywidualizm, pośrednią bycie w grupie, zaś najlepszą byłaby koncepcja zbiorowości.

Należy wspomnieć, że te cztery elementy nie są linearne, ani nie istnieje żadna hierarchia w ich aktywności, co oznacza, że każdego z nich można przedkładać nad drugiego (odczuwanie, myślenie, decydowanie i integracja). U każdego zawodnika lub mówiąc bardziej ogólnie u każdego człowieka spotkać można cechy, które wyróżniają się na tle innych i nie dlatego, że „żyją swoim życiem”, tylko dlatego, że są wspierane i uzupełniane przez inne. Patrząc z perspektywy przedstawionej przez Coca (1997) i dotyczącej zawodów, zawodnik, który byłby:

a) **Źle przygotowany.** To taki zawodnik, którego osobowość odzwierciedla postawę *ignoranta*, z punktu widzenia siły woli charakteryzuje się niemożnością, z punktu widzenia uczuciowego reprezentuje postawę niestałą, zaś z punktu widzenia społecznego to *indywidualista*.

b) **Dobrze przygotowany.** To taki zawodnik, którego osobowość odzwierciedla prawidłowe zachowanie przy *pojmovaniu* sytuacji w grze, z punktu widzenia siły woli jego postawa jest *bezpieczna*, z punktu widzenia uczuciowego reprezentuje postawę zrównoważoną, zaś z punktu widzenia społecznego wykazuje się zachowaniem zintegrowanym z drużyną.

c) **Bardzo dobrze przygotowany.** To taki zawodnik, którego osobowość odzwierciedla intelektualnie postawę, która kompletnie odpowiada na przedstawione problemy, jego wola jest *skuteczna* w podejmowaniu interwencji, z punktu widzenia uczuciowego charakteryzuje się postawą *pewną siebie*, zaś społecznie to osoba dająca sobie radę we wszystkich sytuacjach gry piłkarskiej.

B. Inteligencja gry. Inteligencja gry to zdolność obejmująca szereg różnych aspektów kognitywnych, spośród których najważniejsze są: percepcja, uwaga i pamięć. Za pomocą tej zdolności zawodnicy będący częścią modelu gry, spełniają misje taktyczne, które są im przydzielane w celu stworzenia warunków korzystnych dla prawidłowej odpowiedzi na potrzeby każdej sytuacji w grze dając skutek w postaci skutecznej dynamicznej organizacji drużyny. Równolegle umiejętność ta zakłada dużą dyspozycyjność zawodników do podjęcia odpowiedzialności za grę mając na uwadze okoliczności, konsekwencje i wymogi, jakie wywodzą się z procesu treningowego i z samych zawodów, wykorzystując wiedzę teoretyczną (która pochodzi na przykład z ekspresji taktycznej przeciwników) tak, jak i praktyczną w rozwiązywaniu sytuacji w grze, które są najbardziej decydujące w trakcie rywalizacji (umiejętność zastosowania zasad gry). W tym zakresie ważne jest, aby mówić o inteligencjach w liczbie mnogiej, zamiast o pojedynczej inteligencji, gdyż w piłce nożnej każdy zaistniały problem nie jest rozwiązywany tak samo przez każdego zawodnika. Każda sytuacja w grze jest unikalna, ale składa się z identycznych interwencji motorycznych.

1. Umiejętność towarzysząca człowiekowi. To dzięki swojej inteligencji gry każdy zawodnik odczytuje, rozumie, projektuje i rozwiązuje różne sytuacje w grze, pojmując w tym celu elementy składowe właściwe dla każdej sytuacji w taki sposób, aby móc wykoncypować interwencję

najbardziej dostosowaną do problemu. Spośród licznych aktywnych form, inteligencja gry wyraża się podczas treningu i zawodów za pomocą: (i) *identyfikacji* najlepszych rozwiązań (czytaj: najbardziej dostosowanych) dla różnych problemów zaistniałych podczas gry, (ii) *tworzenia* połączeń pomiędzy różnymi rozwiązaniami, potęgując w tym samym momencie skuteczność każdej akcji tak z punktu widzenia defensywnego, jak i ofensywnego, (iii) *adaptacji* do uwarunkowań i okoliczności gry, które wywodzą się z: (a) przeszkód stawianych przez przeciwników, (b) opcji taktycznych konkretyzowanych przez akcje podejmowane przez kolegów i (c) przypadkowości, jaką sytuacja może zawierać, (iv) *pamięci* o różnych zagraniach, zwłaszcza, że interpretacja każdego z nich jest w tym kontekście porównywana z poprzednim doświadczeniem tak, jak i o prawdopodobieństwie znalezienia właściwych wskaźników dotyczących różnych kontekstów sytuacyjnych i (v) *zrozumienia* rozwoju gry za pomocą wykorzystania mechanizmów antycypacji kolejnych zdarzeń, czyli mówiąc inaczej przyszłych konfiguracji taktycznych.

2. Różne formy inteligencji. Zachowanie zawodników jest zrozumiałe tylko wtedy, kiedy traktujemy ich jako istoty niezależne, które mają za zadanie przeprowadzenie skutecznych interwencji, dopasowanych do różnych chwilowych sytuacji w grze, w której przeważają procesy permanentnej adaptacji i które wymuszają na zawodnikach szybkie dostosowywanie się: do samych siebie, do potrzeb drużyny i do problemów stawianych przez drużynę przeciwników. Idąc tym tropem należy dodać, że cechy umysłowe i intelektualne reprezentują jeden z fundamentalnych czynników w grze w piłkę nożną, dając źródło potrzebom zawodników: (i) *poświęcania się*, ciągle i stale walcząc przeciwko trudnościom nieodłącznie towarzyszącym złożoności: (a) jej swoistych funkcji wewnątrz drużyny (koordynując je z kolegami z drużyny) i (b) różnych sytuacji w grze (zmiennosc/nieprzewidywalność) oraz (ii) logicznego, elastycznego, oryginalnego i krytycznego używania *percepcji i myśli* (rozwiązanie mentalne), przy wykonywaniu działań taktyczno-technicznych (rozwiązanie motoryczne), które pozwala na przeprowadzenie autonomicznych modyfikacji według zaistniałych okoliczności, gdyż tylko w taki sposób można osiągnąć wysoki stopień skuteczności. Dlatego każda sytuacja w grze posiada swój wymiar strategiczny i unikalny wymiar taktyczny. Wprawdzie można obserwować dwie lub więcej podobnych sytuacji w grze, ale nigdy nie będą to sytuacje identyczne. Pomimo, iż dynamika zbiorowej gry sportowej, jak jest w przypadku piłki nożnej, pozwala na przeprowadzanie akcji indywidualnych i zbiorowych, które wcześniej opracowano i przetrenowano (np. stałe fragmenty gry – schematy taktyczne lub cyrkulacje taktyczne drużyny), prawda jest taka, że nie przebiegają one w sposób identyczny w trakcie meczu. Dlatego więc wszystkie akcje ataku lub obrony, tak z piłką, jak i bez niej, są akcjami swobodnymi, a ich rozwiązanie następuje według odpowiednich kontekstów sytuacyjnych, zaś przebieg (w ramach wachlarza opcji) dostosowany jest do sytuacji i celów strategiczno-taktycznych, jakie chce się osiągnąć. Istnieje tyle form inteligencji, ile problemów, które trzeba rozwiązać. Spójrzmy na kilka kwestii, jakie ten problem przywołuje: Czy bramkarz posługuje się takimi samymi procesami myślowymi co napastnik? Peryferyczne widzenie sprawy przez środkowego pomocnika, jest cechą wyróżniającą go spośród innych graczy? Czy prędkość rozwiązywania sytuacji grze w myślach nie będzie większa w przypadku napastników skrzydłowych, którzy ciągle stają w obliczu sytuacji o dużej presji defensywnej i muszą podejmować decyzje i przeprowadzać akcje w mniejszym ułamku sekundy? Czy myślenie zawodników drużyny, która prowadzi jest takie samo jak myślenie drużyny przegrywającej? Czy zawodnicy zmęczeni lub których wydolność fizyczna jest obniżona mają taką samą zdolność percepcji co zawodnicy

znajdujący się w pełni swoich możliwości? Czy myślenie zawodników czujących negatywną presję z zewnątrz jest takie samo jak myślenie zawodników mających bezwarunkowe wsparcie? Te i wiele innych pytań można stawiać bez przeszkód. Ogólnie rzecz biorąc inteligencja zawodnika jest wsparciem dla jego wiedzy zewnętrznej i wiedzy dotyczącej gry, autonomicznego myślenia i kreatywności, a także wsparciem dla misji taktycznych, jakie zostały mu przydzielone w ramach dynamicznej organizacji drużyny i współpracy pomiędzy różnymi sektorami gry.

a) **Myślenie związane ze specyfiką gry.** Każdy zawodnik posiada swoją własną wiedzę na temat gry, zatrzymując w swojej wyobraźni model, który stanowi jej (gry) subiektywną reprezentację. Model ten opiera się na tysiącach doświadczeń, pomimo czego jest niekompletny, ale stanowi bazę dla decyzji i zachowań podejmowanych w określonych kontekstach sytuacyjnych. Wspomniane doświadczenia o wyjątkowej złożoności są przechowywane w strukturach mózgowych według pewnych kryteriów klasyfikacyjnych. Najnowsze doświadczenie jest archiwizowane razem z innymi należącymi do tej samej kategorii i jest oceniane w celu sprawdzenia jego spójności z innymi, starszymi. Taki model mentalny jest żywym podmiotem tworzonym w każdym momencie naszego życia. Zawodnicy analizując niestrudzenie różne sytuacje w grze, wykorzystując do tego celu swoje zmysły, w poszukiwaniu informacji właściwych dla zaspokojenia potrzeb związanych z rozwiązaniem danej sytuacji, umożliwiają tworzenie się stałego procesu dopasowania i aktualizacji. We wszystkich momentach, z jakimi spotykamy się na co dzień, tworzy się niezliczona liczba doświadczeń, z których jedne starzeją się i popadają w czarną otchłań zapomnienia, zaś inne są przetwarzane i archiwizowane. To właśnie nazywa się „*aktywnością umysłową*” i można to porównać w aktywnością mięśni, które muszą pracować, aby cały układ nie przestał funkcjonować.

b) **Myślenie autonomiczne i kreatywność przy podejmowaniu decyzji/ akcji.** Wydajność sportowa drużyny, pomiędzy wieloma innym aspektami zależy przede wszystkim od umiejętności samodzielnego myślenia przez zawodników, którzy ją tworzą. Kreatywność i improwizacja są elementami składającymi się na oryginalność i adaptacyjność wykonywanych akcji, w zależności od problemów, jakie przywołują sytuacje w grze. Konieczność podjęcia skutecznych i przystosowanych do sytuacji interwencji, powinna pozwalać każdemu zawodnikowi wybrać taką, która w jego rozumieniu i w ramach ograniczeń narzucanych przez przyznaną mu funkcję taktyczną, będzie najlepiej zaspokajała interes strategiczny i taktyczny drużyny w konkretnym momencie. Po podjęciu decyzji i przeprowadzeniu odpowiedniej akcji zawodnicy nadal będą wywierać wpływ lub ulegać wpływowi nowej konstelacji sytuacyjnej, która będzie wynikiem poprzednich czynności, utrzymując powiązania z okolicznościami sytuacji zaistniałej w grze. Taka perspektywa w żadnym stopniu nie ogranicza aspektów, które wywodzą się z inicjatywy, kreatywności i improwizacji każdego zawodnika działającego jako część kolektywu. Analizując jakikolwiek kontekst sytuacyjny zauważymy, że będzie on dotyczył z jednej strony interakcji związanych z przewidywalnością opartą na zastosowaniu opracowanych wcześniej założeń gry, wywodzących się ze schematów zachowań uwarunkowanych modelem gry, zaś z drugiej strony nieprzewidywalnością, jaka związana jest z przypadkowością sytuacji, która z kolei powinna być rozwiązywana dzięki kreatywności i autonomii zawodników w granicach modelu gry obranego przez drużynę. W ten sposób wprowadza się różnorodność i pojedynczość decyzji/ akcji wpływając na zdarzenia mające miejsce podczas

gry, gdyż kreatywność zjawia się w miejscu, w którym dochodzi do konfrontacji przewidywalnego z nieprzewidywalnym. Z powyższych informacji można wywnioskować, że kreatywność rodzi się z kultury zasad akcji i z zasad dotyczących zarządzaniem grą zbiorową, które są wystarczająco elastyczne, aby umożliwiać w wielu konkretnych okolicznościach "kreatywne odstępstwa" przy rozwiązywaniu sytuacji zaistniałych podczas gry. Wysoki poziom wydajność drużyny piłkarskiej wymaga od zawodników i od drużyn, mocnej dyscypliny taktycznej połączonej z solidną zdolnością zastosowania specyficznych umiejętności, które jednocześnie wymagają zachowań kreatywnych, zrywając z logiką organizacyjną przeciwnika za pomocą niespodziewanych sytuacji.

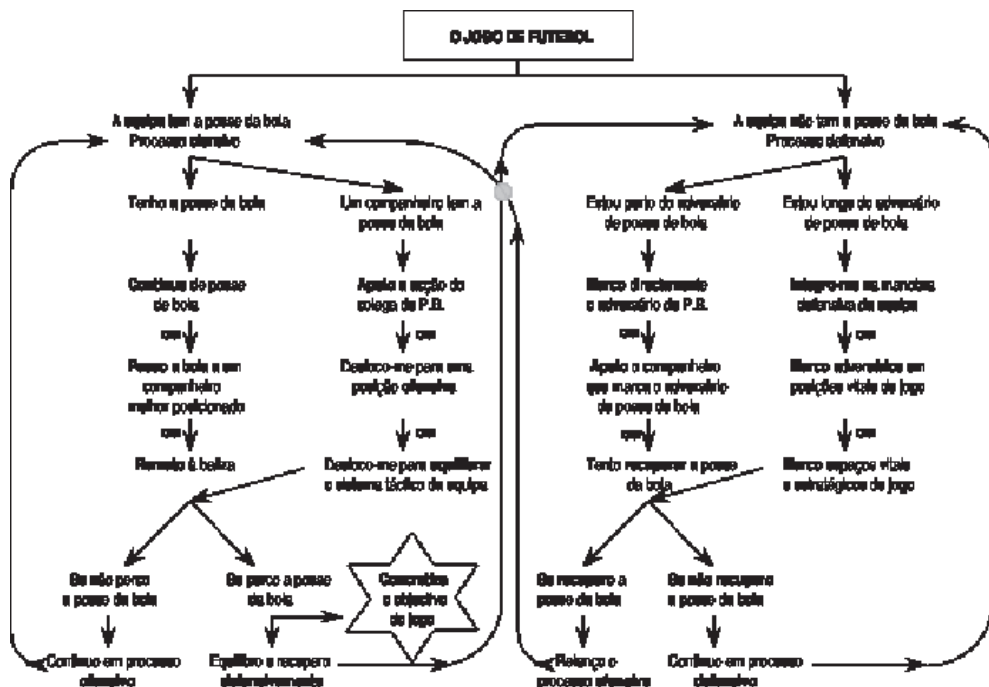
c) **Misje taktyczne wewnątrz dynamicznej organizacji drużyny.** Gra w piłkę nożną polega na starciu się ze sobą dwóch drużyn, z których każda liczy sobie po 11 zawodników, którzy spełniają przydzielone im funkcje współzależne od siebie w taki sposób, aby każda akcja dążyła w obranym wcześniej kierunku, korzystnym dla kolektywnego projektu. Z tej perspektywy różne misje taktyczne zawodników są wypełniane w zależności od współpracy, która poszukuje współzależności funkcjonalnej i operacyjnej, bez której nie można by było osiągnąć obranych celów. Wszyscy zgadzamy się, że nie ma fizycznej możliwości, aby przydzielić tym samym zawodnikom wszystkich działań operacyjnych, jakie zakładane są dla drużyny. Dlatego ważne jest, aby zostawić miejsce na wyspecjalizowanie się zawodników, wynikające z zadań lub misji taktycznych, jakie powinny odpowiadać każdemu graczowi i jakie powinien on skutecznie realizować w trakcie rozwiązywania różnych sytuacji w grze. W ten sposób każda misja taktyczna ma swoje dobrze ustalone zadanie, swoją odpowiedzialność i przestrzeń. Jednakże ta dynamika organizacyjna nie wyklucza możliwości, aby w pewnym momencie gry wymagać od zawodników, aby przyjmowali czasowo, stale lub przypadkowo inne funkcje. Na przydzielonych zadaniach taktycznych i na możliwości ich zmiany w każdym momencie opiera się konieczność uruchomienia mechanizmów kognitywnych, które odzwierciedlałyby wysoką zdolność adaptacyjną o charakterze strategicznym/ taktycznym, bez której rozwiązywanie sytuacji w grze ma ograniczoną skuteczność. Jednocześnie z tym aspektem organizacja strukturalna drużyny piłkarskiej uwydatnia konieczność utworzenia sektorów gry, w których ściśle określona liczba zawodników przeprowadzałyby swoje akcje w sposób wyspecjalizowany i we współpracy z innymi sektorami. Dlatego robi się wszystko, aby polepszyć wewnętrzne schematy, wspierając pracę zespołową, przede wszystkim w zakresie dotyczącym synchronizacji, gdyż jej potencjał przy konkretyzowaniu celów gry jest większy niż przy działaniu w pojedynkę.

d) **Rozłożenie różnych sektorów gry drużyny.** Dynamiczna organizacja drużyny opiera się na akcjach indywidualnych, przeprowadzanych według linii lub sektorów składających się z wielu zawodników, którzy wykonują swoje działanie w sposób skoncentrowany. Równolegle ustala się relacje i powiązania, będące podstawą działań kolektywnych, czyli działań całej drużyny. Wychodząc z takiego założenia sektory gry drużyny mogą być określane przez części układu (drużyny), w którym wykonuje się działania o subtelnych różnicach, ale które dążą do rozwoju globalnej pracy zbiorowej. W tym zakresie dla każdego sektora ustala się zmienną liczbę zawodników, których zachowania taktyczno-techniczne i cele charakteryzują się pewną jednorodnością i synchronizacją. W ten sposób taktyczne decyzje i ich zastosowanie przy roz-

wiązywaniu pewnych kontekstów sytuacyjnych, powinny posiadać wysoki stopień zbieżności z modelem gry obranym dla drużyny, przez co będą mogły być bardziej egzekwowane. Logiczne jest, że poza jednorodnością i synchronizacją zawodników w każdym sektorze ważne jest, aby przejścia z jednego sektora do drugiego odbywały się harmonijnie w taki sposób, żeby podlegały jak najmniejszemu wpływowi agresywnych akcji przeciwników. Tak więc skuteczna współpraca pomiędzy sektorami ma na celu nie tylko uniemożliwienie rozbicia spójności drużyny, ale także polepszenie jej globalnej organizacji zbiorowej (taktyczna ekspresja drużyny).

C. Zrozumiałe środki treningowe. Jednym z fundamentalnych założeń gry piłkarskiej tak obecnie jak i w niedalekiej przyszłości jest to, aby zawodnicy *lepiej pojmowali grę czyli lepiej grali*. Jest to strukturalna perspektywa dla szkolenia i kształtowania młodych zawodników, za pomocą czego będzie można bardziej uwiarygodnić jakość ich działania sportowego. Taki tok myślenia prowadzi nas prosto w kierunku dopracowania i skoncentrowania konstrukcji ćwiczeń treningowych w oparciu o aktywność umysłową zawodników powodując, że będą oni rozpoczynać akcje motoryczne bardziej dopasowane do okoliczności danej sytuacji, mając za punkt odniesienia model gry. Dodać można, że im lepsze będą w znaczeniu jakościowym i ilościowym umiejętności i praktyka związane z specjalnym modelem gry, jaki chce się wdrożyć, większe będzie prawdopodobieństwo zbudowania świadomości zbiorowej tak, aby każdy z zawodników działał w zależności od działania kolegów, zwracając wszelkie okoliczności i przeciwności gry w kierunku pewnych scenariuszy (korzystniejszych), na szkodę innych (mniej korzystnych). W tym toku rozumowania modele gry przekazują zawodnikom sposoby interpretacji sytuacji (które stale mają miejsce wokół), warunkując oczywiście porządek informacji zdobywanych przez percepcję tak, jak i ukierunkowanie decyzji i interwencji motorycznych, będących wynikiem pracy mechanizmów, które je wspierają. Opracowanie jasnych środków nauczania/ treningu, czyli ich konstruowanie w zależności od modelu gry powinno wprowadzać zawodników do: (i) nabywania *umiejętności*, za pomocą wysokiego poziomu percepcji i uwagi oraz (ii) specjalnej *operacyjności*, która będzie tym lepsza, im dłuższa będzie ekspozycja zawodników w trakcie stosowania specjalnych programów przygotowania drużyny, gdyż tylko w taki sposób zawodnicy będą mogli zrozumieć i pojąć wymogi, jakie stawia przed nimi obrany model gry. W rzeczywistości znajomość założeń kognitywnych w celu podjęcia decyzji nie oznacza automatycznie ich opanowania, tak aby można było uczynić akcję motoryczną skuteczną. Dlatego też konstruowanie ćwiczeń powinno brać pod uwagę zróżnicowanie źródeł procedur interwencyjnych i decyzyjnych tak, jak i ich poziom, ustanawiając stopień proporcjonalności ich użycia w zakresie motorycznym i intelektualnym.

1. Szybkie podejmowanie właściwych decyzji. Wszyscy zawodnicy, jako istoty ludzkie obdarzeni są inteligencją i nie chodzi tu jednakże o wątplenie w taki stan rzecz, tylko o stworzenie im właściwych warunków, aby mogli maksymalnie rozwijać swoje możliwości. Dlatego umiejętności, jakie posiada każdy zawodnik i które pokazuje podczas gry mają bardzo ważny wpływ na jakość wypełniania przydzielonych mu misji taktycznych w ramach dynamicznej organizacji drużyny. W grze piłkarskiej wszyscy zawodnicy w tym samym momencie mają stałą aktywność percepcyjną dotyczącą podejmowania decyzji i przeprowadzania działania motorycznego, która nie jest uaktywniana tylko w momencie podejmowania interwencji przy rozgrywaniu piłki. Prędkość i tempo gry są dwoma elementami strukturalnymi ewolucji futbolu tak w teraźniejszości, jak i w przyszłości. Ewolucja ta dotyczy zarówno prędkości podejmowania decyzji umysłowych

Schemat 3. Przykład schematu podejmowania decyzji dla gry piłkarskiej

przez zawodników, jak i szybkiego wykonywania akcji motorycznych dostosowując się do różnych okoliczności gry.

2. **Szybkie przeprowadzania właściwych akcji.** Zawodnik, który wolno przeprowadza akcje, mające na celu rozwiązanie sytuacji w grze, może spotkać się z brakiem zbieżności pomiędzy tym, co postanawia, a tym, co wykonuje. Dlatego powinien on podjąć szybką decyzję prawidłowo odpowiadając na sytuację w grze, nadając jej rytmu percepcyjnego, jednakże może nie udać mu się przełożyć tej umiejętności na podejmowanie interwencji motorycznych zgodnie z prędkością podejmowanych decyzji, jeśli będzie wykonywał ruchy wolne, przewidywalne i przez to nieskuteczne. Dlatego ważne jest, aby dostosować prędkość decyzji do wykonywanych działań. Na trenerze spoczywa stworzenie warunków, aby zawodnik mógł trenować podejmowanie szybkich decyzji i przeprowadzania takich samych akcji, jednakże podczas zawodów to zawodnik podejmuje decyzje i przeprowadza akcje, dlatego to na nim spoczywa znajdowanie rozwiązań w miarę, jak przewiduje i podejmuje działanie w określonych sytuacjach i wobec przeciwności, jakich mogą one dostarczyć.

Zmiany zachodzące w grze

Ogólnie rzecz biorąc mamy ciągle to samo pojęcie o futbolu, które w ogóle nie ewoluuje. Niektóre osoby, zasiadające na odpowiedzialnych stanowiskach w środowisku piłkarskim, twierdzą nawet, że wszystko w piłce nożnej zostało wymyślone. Zdanie to powtarzane często zabijając magię gry traci na znaczeniu zamykając koncepcję i filozofię stagnacji i ciągłego odtwarzania modeli, paradygmatów i horyzontów opartych na praktykach z przeszłości, które miały już czas swojej świetności i których wpływ na rozwój futbolu się już skończył. Jednocześnie obnaża brak zrozumienia możliwości, jakie daje progres oparty na wiedzy. W tym zakresie konieczne jest odrzucenie mistycyzmu gry piłkarskiej, jako niezmiennego procesu, oddzielonego od życia i społeczeństwa, gdyż w miarę jak życie społeczne ewoluuje i się rozwija, futbol w dość widoczny sposób wydaje się niezmienny.

A. Ewolucja gry w piłkę nożną. Piłka nożna jest fascynującą grą. Aby to lepiej zrozumieć musimy obserwować ją przez pewien rodzaj filtra. Jeśli dzisiejszy futbol nie jest taki, jak był kiedyś, to z taką samą pewnością możemy powiedzieć, że futbol jutra nie będzie taki sam, jaki znamy dzisiaj. Tak więc waga obserwacji i analizy gry znajduje swoje oparcie w fakcie, że jesteśmy w stanie zrozumieć zachodzące zmiany tylko wtedy, jeśli dostrzeżemy w sposób właściwy i obiektywny to, co w rzeczywistości ulega zmianie.

1. **Gra zawsze ewoluowała.** Czy tego chcemy czy nie, czy nam się to podoba czy nie, faktem jest, że zdarzenia, które aktualnie ujednocniają grę, stały się bardziej intensywne, złożone, rytmiczne, niestałe, przejściowe, a także wywołują większego ducha rywalizacji i presję. Ewolucja gry ma obecnie bardziej systematyczny charakter, co oznacza, że udoskonalenie jednego lub więcej czynników składających się na grę, ma wpływ, negatywny lub pozytywny, na cały układ.

2. **Dane dotyczące ewolucji gry.** Jeśli dysponowalibyśmy jakimiś danymi ilościowymi, z analizy gry w piłkę nożną moglibyśmy wywnioskować, że liczba zdarzeń rośnie z czasem. Aby

dać temu dowód należy wspomnieć, że w ramach dynamiki wysiłków czynionych przez zawodników w czasie jednego spotkania, w ciągu ostatnich 30 lat ich liczba się potroiła, z czego można wywnioskować, że na planie taktycznym zwiększyła się także przestrzeń zajmowana przez zawodników na boisku (tak w ofensywie, jak i defensywie). Ta "niewielka" obserwacja, przyczyniła się z kolei do zmniejszenia czasu i przestrzeni na taktyczno-techniczne rozwiązanie danego problemu, bez względu na to czy było się w posiadaniu piłki, czy też nie. Obecnie każdy zawodnik wykonuje średnio 360 do 400 interwencji (krótkich - do dwóch sekund, średnich - do pięciu sekund i długich - do ośmiu sekund) podczas jednego spotkania co oznacza, że podejmuje cztery działania na minutę. Jeśli jednak weźmiemy pod uwagę rzeczywisty czas gry (wyłączając przestoje, które zajmują około 30% całkowitego czasu) wartość ta wzrasta do sześciu interwencji, czyli inaczej mówiąc co 10 sekund można zaobserwować jakąś akcję (tak z piłką, jak i bez niej), charakteryzującą się określoną intencją, czasem trwania i celem. Przedstawione wartości nie obejmują jednak krótkotrwałych działań związanych z niewielkimi ruchami piłki, zachowaniami kolegów z drużyny, czy też przeciwników. Gdybyśmy chcieli wziąć je pod uwagę, mielibyśmy do czynienia z dużo większym zagęszczeniem podejmowanych decyzji, nie licząc oczywiście decyzji związanych z nie podejmowaniem danej akcji i pozostaniem zawodników w miejscu działania. Wartości te mają tendencję do wzrostu, wprawdzie nie tak dynamicznego jak w przeszłości, ale poprawia się ich jakość w zakresie podejmowanych akcji, a w szczególności intensywności i czasu trwania podjętego wysiłku.

B. Ewolucja gry w oparciu o jej analizę. Jedną z zasad, którymi rządzi się ewolucja futbolu dotyczy identyfikacji i analizy czynników (indywidualnie lub w interakcjach), które wspierają i determinują wydajność sportową drużyn (tak na planie indywidualnym, jak i kolektywnym), w ramach różnych zawodów sportowych (mistrzostwa, rozgrywki grupowe, eliminacje, etc.). Takie określenie rzeczywistości pociąga za sobą priorytetową konieczność przeprowadzenia studium piłki nożnej w ramach jej logicznej integralności, a co za tym idzie operacyjności i organizacji metod i środków treningowych idących w kierunku progresu (w przeciwieństwie do stagnacji) oraz innowacji (zamiast ciągłego powtarzania tych samych środków). Jednakże wielce złożony i wielopoziomowy charakter walki rywalizacyjnej na boisku stwarza duże trudności, gdyż nie jest jeszcze możliwa identyfikacja, interpretacja i hierarchizacja i operacjonalizacja czynników, które mają wpływ w danym momencie na wydajność sportową drużyny. Ogólnie mówiąc wydajność sportowa może być wyrażona w dwóch rzędach wielkości: (i) ilościowej (numeryczny wynik meczu, na przykład: 4 do 1, 2 do 0, etc.), i (ii) jakościowej (zwycięstwo, remis, przegrana), które mają swoje odzwierciedlenie w pozycji w tabeli klasyfikacji, którą tłumaczy się jako kumulację zdobytych punktów lub po przejściu fazy eliminacyjnej, jako ilość zdobytych lub oddanych bramek, dając tym samym możliwość do przejścia na wyższy poziom rozgrywek.

1. Ilość kontra jakość. Wszyscy trenerzy, zawodnicy, badacze, dziennikarze, etc., w ciągu całej swojej dotychczasowej pracy i wykorzystując zdobyte kompetencje starali się rozwijać sposoby i specyficzne strategie rozumienia rzeczywistości gry oraz czynników, które rozwijałyby lub udowadniały przyczyny osiągania przez zawodników pozytywnych lub negatywnych wyników w zależności od celów, jakie im postawiono. Jedni robią to w sposób refleksyjny i doświadczalny, inni w sposób intuicyjny i spekulacyjny lub opierając się na opiniach innych. Prawda jest taka, że aby udoskonalić swoje zrozumienie, wyjaśnianie i interweniowanie dotyczące wewnętrznej

i zewnętrznej logiki gry, wszyscy starają się opracować wartościowy i spójny proces oceny wydajności sportowej drużyn (indywidualnej lub porównawczej), biorąc pod uwagę, w miarę możliwości, analizę sytuacji warunków zaistniałych podczas gry oraz ich konkretnych kontekstów. Siła środków analitycznych, jakimi się dzisiaj dysponuje, traktując je indywidualnie lub w korelacji z mnogością różnych faktów lub ich fragmentów, umożliwi rozszerzenie parametrów analizy gry w kierunku ilościowym. Jednakże ilość taka początkowo nie gwarantuje lepszej jakości interpretacyjnej, czyli przejścia od zastosowania użytecznej informacji do objaśnienia logiki gry, wydajności drużyn, czy też procesu konstruowania rozwiniętej i innowacyjnej praktyki. Idąc tym tropem zanurzamy się coraz bardziej w liczby i dane statystyczne dotyczące gry, które należy ustawić w odpowiednim miejscu nadając im odpowiednie znaczenie, aby móc dokonać prawidłowej interpretacji gry i opracować prawidłowy program procesu treningowego. Fakt, że zawodnik przebiega wiele kilometrów w ciągu jednego meczu nie oznacza, że jakość podejmowanych przez niego decyzji/ akcji będzie właściwa dla rozwiązania różnych problemów, jakie w ciągu gry się pojawiają. Nawet wtedy, kiedy dokona się porównania z zawodnikiem z przeciwnej drużyny, ustawionym na takiej samej przestrzeni gry, gdyż może on wykonywać inne akcje taktyczne, które mogą ograniczać promień jego działania w przestrzeni gry (mobilność/ równowaga). Jako inny przykład może posłużyć większy czas posiadania piłki przez drużynę w porównaniu z bezpośrednim przeciwnikiem.

Nie oznacza to jednak, że drużyna ta zdominowała grę lub miała więcej możliwości do wygrania spotkania, gdyż wydajność drużyny nie jest determinowana przez liczbę okazji do skonkretyzowania celu gry. Można dodać, że drużyna, która przyjęłaby kontratak jako metodę ofensywy, nawet gdyby to było wbrew naturze, miałaby przez więcej czasu kontrolę nad piłką, niż drużyna przeciwna, gdyż logika towarzysząca kontratakowi zakłada wykonywanie działań ofensywnych o krótkim czasie trwania, wykonywanych przy wysokiej prędkości, umiejscowionych w konkretnej przestrzeni gry z zamiarem zaskoczenia przeciwnika i zaburzenia równowagi jego defensywy. Tak więc każdemu modelowi gry odpowiadają inne tabele wartości statystycznych, na podstawie których będzie możliwa jakościowa ocena założeń strategiczno-taktycznych, co oznacza, że wiele różnych wartości może być użytecznych przy analizie aspektów dotyczących wydajności sportowej danej drużyny.

2. Łączenie różnych wymiarów wydajności sportowej drużyn. Podążając tropem poprzednich rozważań, prawidłowa analiza treści gry piłkarskiej musi być przeprowadzana w świetle wewnętrznych połączeń pomiędzy branżami pod uwagę elementami rentowności, które będą miały wartość decyzyjną tylko w połączeniu z innymi, wiążąc je jednocześnie z modelem gry opracowanym dla danej drużyny. Tak więc tylko w taki sposób możliwa jest innowacja reprezentacji mentalnej rzeczywistości gry, uważanej za złożoną nie tylko w swojej interpretacji, ale także w swoim wpływie na operacyjne doskonalenie metod i środków treningowych idących w kierunku opracowania formy (modelu) gry, jaki chce się obrać, rozwinąć i poddać ewolucji. Podsumowując, zamiast stale zwiększać ilość informacji w taki sposób, aby przewidzieć decyzje/ akcje podejmowane przez zawodników w obliczu danej sytuacji, należy zrozumieć zasady, jakie rządzą zachowaniami mającymi na celu skuteczne rozwiązanie danej sytuacji zaistniałej podczas gry.

C. **Antycypacja konfiguracji gry.** Z analizy danych statystycznych dotyczących aktualnego futbolu można wywnioskować, że zwiększając tempo gry, zwiększa się także presja wywierana na zawodników tak w zakresie myślenia taktycznego jak i działania technicznego. Dlatego coraz większej wagi nabiera wykorzystanie procesów antycypacyjnych w taki sposób, aby przewidzieć nie tylko wynik spotkania, ale także rozwój przyszłych zdarzeń składających się na daną sytuację.

1. **Przyspieszanie procesu podejmowania decyzji/ akcji.** Każdy z zawodników stara się w każdej sytuacji „odnaleźć w teraźniejszości obraz przyszłości” w taki sposób, by zyskać mikrosekundy wystarczające do tego, aby podjąć dostosowaną do sytuacji i skuteczną akcję, wypracowaną przez trening i zależną od rodzaju zawodów. Wszystko to jest możliwe tylko poprzez lepsze poznanie gry tak, jak i dostosowanie swoich zdolności, które są podstawą prawidłowej antycypacji przyszłych konfiguracji taktycznych, jakie mogą zaistnieć w danej sytuacji. Zjawisko antycypacji jakiegoś zdarzenia przyspiesza (jeśli jest poprawne) podjęcie motorycznej interwencji pozwalając, aby zawodnik przetworzył informacje jeszcze przed pojawieniem się sygnału, dając sobie więcej czasu na opracowanie i wykonanie swojej interwencji. Jednakże kiedy antycypacja jest błędna powoduje opóźnienie w percepcji i co się z tym wiąże spowalnia także czas reakcji. Dlatego należy zdać sobie sprawę, że proces antycypacji jakiegokolwiek sytuacji zaistniałej podczas treningu lub meczu ma nie tylko pozytywne aspekty. Mogą pojawić się także aspekty negatywne związane z nieprawidłową operacyjnością zjawiska analizy, która w swoim globalnym aspekcie może być bardziej lub mniej wysoka, według okoliczności, jakich analiza ta dotyczy.

2. **Wskaźnik umiejętności gry.** Antycypacja jest niezwykłym zjawiskiem, które łączy w sobie różne aspekty takie, jak na przykład intencyjność i strategiczne/ taktyczne znaczenie działania zawodników (z tej samej lub z przeciwnej drużyny) bardziej bezpośrednio dotyczących danej sytuacji oraz myślenie i działanie taktyczne zawodnika. Oznacza to, że poza prawidłowym odczytem sytuacji, moment (timing) w którym rozpoczyna się akcja motoryczna, w zależności od przyszłej konfiguracji taktycznej, powinien być skutecznie analizowany. Dlatego zaraz po tym jak dotrze do zawodnika informacja, że zaraz wystąpi jakiś kontekst sytuacyjny ważne jest, aby nie rozpoczął on danej akcji zbyt wcześnie, co ograniczy małe prawdopodobieństwo wystąpienia tego kontekstu, ale też nie zbyt późno, gdyż zalety zjawiska, jakim jest antycypacja, mogą nie zostać wykorzystane.

Spójrzmy na wspomniany już przykład praktyczny. Napastnik rozgrywający piłkę próbuje posuwać się naprzód prawym skrzydłem i będąc pod presją obrońców przeciwnej drużyny może wykonać podanie rozważając, czy jest ono: (i) *ryzykowne* (wysokie prawdopodobieństwo utraty piłki), podając do kolegi ustawionego na pozycji na przeciwko w taki sposób, aby nadać rozwój procesowi ofensywy lub też zaburzyć organizację defensywy przeciwnika lub (ii) *bezpieczne* (niskie prawdopodobieństwo utraty piłki), podając piłkę do kolegi będącego na pozycji nieco cofniętej w środku pola, w taki sposób, aby utrzymać posiadanie piłki lub zmienić kąt ataku do przeciwnego skrzydła. Wobec takich możliwości jeśli napastnik pojmie, że przestrzenie i pozycje kolegów z drużyny będące na przeciwko niego są sztywno zaznaczone (ograniczenie stopnia swobody), wybierze podanie bezpieczne starając się szybko odwrócić kąt ataku z jednego skrzydła do drugiego. Spowoduje tym samym ustawienie nowej przyszłej konfiguracji taktycznej gry, obejmującej kolegę ustawionego na pozycji w środku pola. W tym kontekście obrońca kryty przez zawodnika drużyny przeciwnej lub znajdujący się w sytuacji równowagi defensywnej,

przewidując możliwość podania do napastnika znajdującego się na środku pola, musi wybrać odpowiedni moment do rozpoczęcia swojej akcji z zamiarem: (i) *przechwycenia* linii podania i wejść na nowo w posiadanie piłki, lub (ii) wykonać *pressing* na napastniku w odpowiednim momencie przy przechwycaniu przez niego piłki, utrudniając mu w ten sposób wykonanie akcji. W ten sposób powinien rozpocząć swoją akcję ani zbyt wcześnie, gdyż w ten sposób może sprawić, że przewidziana przez niego przyszła akcja może nie zaistnieć zwłaszcza, gdy rozgrywający piłkę napastnik może mieć jeszcze czas na restrukturyzację swojej akcji, ani też zbyt późno, gdyż kiedy obrońca zbliży się do drugiego napastnika, który ma zamiar przechwycić piłkę, może się okazać, że on już to zrobił w pełni ją kontrolując lub podał ją do innego kolegi. Obraz ten daje doskonałą możliwość dyskusji na temat problemów związanych z przeprowadzaniem przez przeciwnika procesu defensywy.

Rozdział 3

PIŁKA NOŻNA. MODEL GRY.

1. Planuje unikalne formy gry
2. Wymiaruje elementy strukturalne treningu
3. Prowadzi do kompromisów wewnątrz drużyny
4. Dopasowuje formę treningu
5. Odnosi się do formy analizy gry

Piłka nożna. Model gry.

Model gry powinien zawsze być planowany tak, jak gdyby była to podróż bez przystanków. Jeśli jakaś drużyna mówi z jakiegoś powodu, że udało jej się zrealizować model gry, możemy o niej powiedzieć, że jej czas już minął. W piłce nożnej tak, jak i w innych sytuacjach życia codziennego dążenie do "bycia na czasie" oznacza w rzeczywistości bycie "przeżytkiem" w zderzeniu z aktualną rzeczywistością.

A. Model gry kontra jej rzeczywistość. Każdy z nas ma w swojej głowie obraz świata. W oparciu o ten model interpretujemy i nadajemy znaczenia wydarzeniom, jakie mają miejsce wokół nas. Jednocześnie z tym mentalnym modelem tworzymy i rozwijamy różne formy percepcji, podejmowania decyzji i działania indywidualnego i zbiorowego, które wywodzą się rutyny dnia codziennego tak, jak i z naszych wyszlifowanych umiejętności zawodowych, jakie nabyliśmy w przy rozwiązywaniu sytuacji, które potrzebowały odpowiedzi i interwencji. Jednakże warto podkreślić, że działania dostosowane do różnych sytuacji, jakie nas otaczają, nie zależą tylko od stanu naszej wiedzy i tego, w jaki sposób będziemy ją świadomie rozwijać. W rzeczywistości, przed podjęciem kontaktu ze światem, który nas otacza, jesteśmy już uzbrojeni w podstawowe do tego celu elementy. Dodać można jeszcze, że jako istoty ludzkie różnimy się od siebie, gdyż budujemy i doskonalimy środki, które pozwalają nam podejmować decyzje i działania dotyczące naszego rozwoju za pomocą naszej percepcji, naszych obrazów mentalnych i naszego doświadczenia życiowego. Dlatego w zależności od doświadczenia kumulowanego w ciągu życia, tworzy się mentalny model świata, który pomaga nam i ułatwia interpretację i nadawanie znaczenia zdarzeniom, jakie mają miejsce wokół nas.

Model to teoretyczna konstrukcja, która ma za zadanie zdefiniowanie i odtworzenie całego układu stosunków, łącząc elementy tworzące rzeczywistość. Jego waga tkwi w połączeniu specyficznych elementów, dzięki któremu można obrać potrójny cel: (i) lepsze zrozumienie każdego z tych elementów oddzielnie (analityczna wizja problemu), (ii) opracowanie hipotez dotyczących zachowania elementów w grupie, czyli współzależności pomiędzy elementami (strukturalna wizja

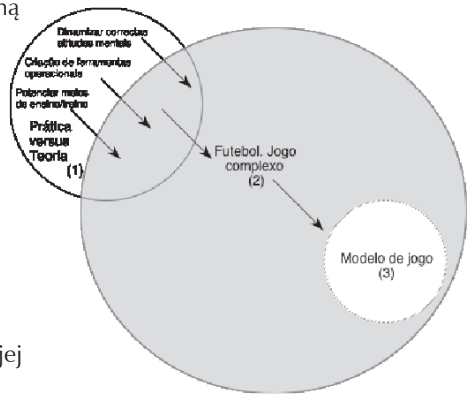
Scher
Futeb
Mode
Práci
Criaç
Poten
Dinar

Podpi
i moc

problemu) i (iii) próba *przewidzenia* modyfikacji (reakcji) w zależności od zmian okoliczności, które powodują pojawienie się nowych współzależności (prospekcyjna wizja problemu). Praktycznie rzecz biorąc, model gry powinien być prognozowany mając na względzie przybliżenie lub symulację rzeczywistości, które charakteryzowałyby się wysokim stopniem podobieństwa lub dokładności. Chcemy przez to powiedzieć, że bez względu na to jaki byłby stopień odtwarzania modelu gry w kwestii koncepcji i operacyjności, nigdy nie będzie on reprezentował całości poziomu złożoności gry piłkarskiej (z punktu widzenia globalnego), jaki jest rozwijany i jakiego wymaga się od zawodników i drużyn. Dlatego ważne jest w tym momencie, aby oddalić od siebie wszelkiego rodzaju pokusy dotyczące myślenia, że model gry może przedstawiać tyle samo co gra lub nawet więcej. Jest wręcz przeciwnie, model gry jest zawsze tylko większą lub mniejszą częścią samej gry, zawierającą być może (jeśli będzie dobrze wykoncypowana) najważniejsze stosunki i wzajemne relacje specyficznej formy gry, ale nigdy nie będzie zawierała ich całości. Jest to podstawowy aspekt pomagający zrozumieć wysoki poziom gry w odniesieniu do jakiegokolwiek specyficznej formy jej przebiegu (model).

Rozbieżność koncepcyjna i operacyjna pomiędzy grą w piłkę nożną i jej modelem, tkwi w fakcie, że sport ten charakteryzuje się szeregiem okoliczności o charakterze strategicznym i taktycznym, które zależą i zachodzą przy bogactwie kontekstów sytuacyjnych, dostarczanych przez pojawienie się rozwiązania, które z kolei wywodzi się z różnych stopni nieprzewidywalności, przypadkowości i przechodniości. Precyzując dokładnie to, co chcemy wyjaśnić, musimy przytoczyć, że jak bardzo zaawansowany, rozwinięty i kompletny by nie był model gry dla danej drużyny podczas jego opracowywania, badania i obmyślenia, nigdy nie będzie on odtwarzał dokładnie sytuacji w grze, które kielkują ze wszystkich możliwych parametrów i nieprzewidzianych okoliczności tak na planie mentalnym (decyzja), jak i na planie motorycznym (wykonanie). W rzeczywistości model gry opiera się na idei lub koncepcji gry, która bazuje na konstrukcjach, za pomocą których jednocześnie: (a) definiuje się *projekt* akcji indywidualnych (specjalne misje taktyczne) i zbiorowych (zbiorowy projekt gry), (b) rozwija się specyficzne narzędzia *operacyjne*, które ustawiają skutki procesu treningowego w jednym kierunku i (c) *ocenia* się interakcje treningu/zawodów, w zależności od ich skuteczności, za pomocą analizy diagnostycznej i prognostycznej już odbytych meczów.

B. Model gry i jego wymiary. Dokonując wstępnej analizy, jest rzeczą całkowicie naturalną wspomnieć, że model gry opiera się na filozofii, interpretacji i koncepcji gry, jaką posiada trener. W rzeczywistości może to być najważniejszy czynnik przy konstruowaniu modelu gry, jednakże nie jest on jedyny, ani też w pewnych okolicznościach nie jest czynnikiem podstawowym. Także inne elementy, być może bardziej subtelne, czy mniej widoczne, mają znaczący wpływ na ustalanie tożsamości/ spoistości okoliczności gry, jej schematów i zasad oraz innych aspektów, które wpływają na specyficzne działanie zawodników i drużyn, charakteryzując ich sposób

Schemat 4. Stosunek wielkości pomiędzy grą piłkarską i modelem gry

gry. W naszej opinii to, co jest najbardziej istotne przy opracowywaniu jakiegokolwiek modelu gry jest to, że łączy on w sobie wiele wymiarów takich, jak: (i) *rozumienie* różnych elementów, które składają się i rozwijają koncepcyjnie i operacyjnie specyficzny sposób grania, (ii) dynamiczna *organizacja* sposobu, w jaki wszystkie te elementy łączą się, dając pozytywny skutek w postaci udoskonalenia skuteczności układu, (iii) *kierunek*, jaki sposób gry (w znaczeniu potęgowania lub stagnacji) może obrać w zależności od użycia i rozwoju własnej logiki, (iv) *ewolucja*, która bierze pod uwagę pojawienie się nowych i różnych poziomów złożoności, jakie mogą charakteryzować sposób gry w trakcie danego okresu czasu i (v) *adaptacja*, która wzmacnia wzajemne relacje pomiędzy różnymi elementami gry, które z kolei powodują stałe zmiany strukturalne i funkcjonalne, jakie mają miejsce w każdym momencie gry. Skupmy się więc na rozszerzeniu tych istotnych wymiarów dotyczących każdego modelu gry.

1. **Zrozumienie.** W pierwszej analizie, zrozumienie stanowi określony stopień jasności (czytaj: znajomości) gry, jakim dysponujemy w każdym momencie tak, jak i modelu, jaki zamierzamy wdrożyć. Z tej perspektywy możemy przyznać, że pogłębiając wiedzę dotyczącą gry, zwiększamy zdolność wchodzenia w interakcję z jej fenomenami. W tym zakresie staje się rzeczą fundamentalną operacyjne zrozumienie tego, co rzeczywiście jest ważne i możliwe do zrealizowania wobec specyficznych kompetencji zawodników wchodzących w skład drużyny. Mówiąc inaczej są to wiedza i umiejętność działania w zależności od tego, co można zrealizować i czego się oczekuje. Patrząc z tej perspektywy ważne jest, aby zrozumieć *złożoność sposobu gry*.

2. **Organizacja.** Ten czynnik jest określany przez różne stopnie organizacji gry, które nabywane są przez zawodników i przez drużynę w trakcie specjalnego procesu treningowego i podczas zawodów. Dlatego nowy stan organizacyjny drużyny będzie utrzymującym się dowodem na pojawianie się coraz to nowych i złożonych problemów, jakie będziemy musieli rozwiązać, a bez których nie jest możliwa ewolucja wydajności drużyny, ani też jej stabilizacja. W związku z tym nie powinien dziwić fakt, że w pewnych okolicznościach nawet przy ciężkim codziennym treningu można zaobserwować obniżenie działania sportowego drużyny, spowodowanego brakiem lub niewłaściwością opcji przyjętych wobec nowych wyzwań podjętych przy przechodzeniu na inny poziom organizacyjny. W tym zakresie ważne jest, aby *umieć podejmować interwencje na różnych poziomach złożoności, jakie dostarcza każda forma gry*.

3. **Kierunek.** Element ten jest produktem wyboru dokonanego pomiędzy wieloma możliwościami związanymi z kierunkiem, modelem gry, a także specyficznym modelem przygotowania drużyny i zawodników. Innymi słowy kierunek ustala drogę, którą wszyscy chcą, aby była skuteczna z punktu widzenia czasu (jak najszybsza) i środków (jak najbardziej zbieżna z modelem gry), aby móc osiągnąć określoną logikę funkcjonowania, która określa i ustala granice sposobu trenowania i grania w ramach różnych możliwości. Wybór jednego kierunku jest dokonywany w zależności od spektrum, jakie nam jest oferowane przez koncepcje trenera, od kompetencji zawodników, kontekstu sytuacyjnego, w jakim znajduje się drużyna podczas danych zawodów i wyznaczany jest przez czynnik kulturowy tworzony przez przeszłość Klubu. W tym zakresie ważne jest, aby *przystąpić do analizy złożoności sposobu gry*.

4. Ewolucja. Wymiar ewolucji związany jest z koniecznością permanentnego odświeżania fundamentów, na jakich opiera się operacjonalizowany model gry. Konieczne jest umocnienie idei, która mówi, że przyjęty przez drużynę model gry jest zawsze środkiem, a nie celem samym w sobie. Ponieważ to, co wydarzy się jutro jest zmienne, nieprzewidywalne i przypadkowe ważne jest, aby dokonać diagnozy terażniejszości i prognozować przyszłość za pomocą środków analizy, do której potrzebujemy: (i) lepiej zrozumieć zjawiska, jakie mają miejsce wokół formowania drużyny, a zwłaszcza szybkość przyjmowania i wdrażania modelu gry, (ii) zorganizować w sposób kompatybilny i oparty na modelu procesy treningowe i środki strategiczne/ taktyczne w zależności o charakterystyki, jaką każde zawody wymagają oraz (iii) obiektywnie dostosować kierunek drużyny idący w kierunku własnej logiki, powodując konieczne zmiany w opracowanym wcześniej modelu gry. Ponieważ jeden model organizacyjny drużyny można zastąpić drugim, bardziej zaawansowanym lub mniej pewnym, warto *wziąć pod uwagę pojawienie się złożoności sposobu gry.*

5. Adaptacja. Każdy model gry powinien posiadać zdolności przystosowawcze. Razem z tą cechą powinno się brać pod uwagę także szereg innych aspektów takich, jak na przykład: (i) umiejętności i cechy zawodników, którzy są do dyspozycji trenera. Dzięki temu można z jednej strony dostosować model gry do zawodników, potęgując i wartościując ich kompetencje, zaś z drugiej zestawiać je nadając drużynie spójności, jednolitości i efektywnej funkcjonalności, (ii) analiza diagnostyczna i prognozowa wskaźników dostarczanych podczas zawodów, która pozwala na opracowanie wizji prospekcyjnej na przyszłość oraz w miarę możliwości na objaśnienie terażniejszości. W ten sposób rozwija się cykl odpowiadający szeregowi dostosowań przyjętego modelu gry (koncepcja gry), za pomocą których doskonalili się działania mające na celu przygotowanie drużyny oraz jej strategiczno-taktyczną ekspresję (operacyjność) oraz (iii) badanie obiektywnych warunków, na których opierać się będzie przyszła konfrontacja sportowa, a w szczególności badanie właściwości strategiczno-taktycznych znanych z modelu gry przeciwnika. W tym zakresie stara się tworzyć sytuacje i warunki w grze, które wytykały braki w przygotowaniu drużyny przeciwników, minimalizując lub likwidując najbardziej skuteczne aspekty w ich organizacji gry. Ważne jest więc *zestawienie ze sobą złożonych elementów sposobu gry.*

C. Jeden model gry kontra wiele modeli gry. Dokonując przeglądu historii gry piłkarskiej możemy odnieść wrażenie, że to ze strony trenerów pojawiała się teoretyczno-praktyczna koncepcja lub idea, bardziej lub mniej jasna i dokładna, dotycząca tego, jakie pozycje powinni zajmować zawodnicy, w jaki sposób powinni oni wykonywać swoje zadania w przestrzeni gry oraz jakie decyzje regulowane przez zbiorowy projekt, jakim jest model gry, powinni podejmować w odniesieniu do nagłości podejmowania interwencji w każdej sytuacji w grze. Możemy więc przytoczyć tu, że w trakcie wielu lat każdy trener idealizował operacyjnie, w sposób mniej lub bardziej pewny, organizację strukturalną (układ taktyczny), funkcjonalną (synchronizacja zachowań zawodników) i stosunkową (zasady gry) gry, w celu zwiększenia skuteczności pracy każdego zawodnika i całej drużyny. Wychodząc z tej *“percepcji historycznej”*, jest możliwe zrozumienie, że nie istnieje tylko jeden jedyny model gry, ale tyle modeli, ile jest filozofii i koncepcji gry związanych z różnymi trenerami, okolicznościami i uwarunkowaniami socjalnymi dotyczącymi każdego klubu i też każdego kraju, jak i z cechami szczególnymi grupy zawodników, którzy w danym momencie są częścią elity drużyny. Równoległe do koncepcji modelu gry jest rzeczą fundamentalną, ażeby

jego operacyjność opierała się, w takim samym i koniecznym wymiarze, na zbieżnych modelach treningowych, na zbliżaniu się do osiągnięcia "przewodu prowadzącego", mającego za zadanie wprowadzenie porządku gry, w którym zawodnicy będą w stanie stawić czoła przeciwnościom nasuwającym przez chaos, jaki niosą za sobą nieprzewidywalne, przypadkowe i zmienne zdarzenia, nieodłączne każdej sytuacji w grze.

W rzeczywistości drużyna piłkarska może być porównana do "bytu", który za pomocą właściwych sobie specjalnych środków nauczania/ treningu (kształtowanych przez określony sposób gry) ewoluuje, zmienia się i doskonali z czasem, czyli z jednego ćwiczenia na drugie, z jednej sesji treningowej na drugą, z jednego meczu na drugi, a także podczas każdego meczu, w jakim drużyna bierze udział. Mówiąc inaczej, drużyna piłkarska jest dynamicznym układem, który walczy o narzucenie swojego sposobu gry, mając swoją inicjatywę, kontrolę, samoregulację i będąc zarządzanym: (i) *przygotowuje* (trenuje) do zawodów w zależności od umiejętności najbliższego przeciwnika i obiektywnych okoliczności, w jakich te zawody mają się odbywać, (ii) pomaga *dostosować* się do przeszkód stawianych przez zawodników w trakcie meczu i (iii) *przemienia* (transformuje) sposób gry w zależności od tego, czy w trakcie meczu osiągnane są cele obrane dla drużyny. W tym zakresie podczas treningu buduje się możliwe scenariusze zdarzeń, jakie mogą mieć miejsce w walce rywalizacyjnej i które dają miejsce: (a) dialogowi pomiędzy współpracą i opozycją, (b) przestrzeni, w której rodzą się przewidywalne i nieprzewidywalne relacje, (c) uprzednio planowanej minimalnej samoregulacji drużyny i (d) prawdopodobieństwu wystąpienia sytuacji, które wywodzą się z akcji przeprowadzanych przez przeciwników. Stąd też bierze się stała postawa strategiczno-taktyczna, w której każda decyzja, akcja i interakcja podczas przeprowadzania interwencji rządzi się w każdym momencie kontekstem sytuacyjnym, który może być nagły (charakter złożony i nieprzewidywalny) lub stopniowy i łagodny (charakter mniej złożony i przewidywalny).

D. Modele gry kontra rzeczywistość rywalizacyjna. Ten sam model gry zastosowany w różnych okolicznościach przyniesie z całą pewnością różne rezultaty. Nawet wtedy, kiedy dany model dawał w przeszłości doskonałe wyniki sportowe nie oznacza to, że jest on najlepszy, ani też jedyny w zderzeniu z nową rzeczywistością. Patrząc z tej perspektywy zastosowanie tego samego modelu gry przez tego samego trenera dla dwóch różnych drużyn (czyli dwóch różnych rzeczywistości), spowoduje wdrożenie przez nie różnej operacyjności, właściwej tylko dla nich samych, zależnej od ich sposobu gry. Dlatego konstruowanie modelu gry powinno opierać się na: (i) zaawansowanych i egzekwowalnych *umiejętnościach* tak, jak i na skumulowanym doświadczeniu trenera, (ii) *analizie* kulturowej zasobów ekonomicznych i ludzkich Klubu, (iii) *rekrutacji* i ocenie zaangażowania sportowego zawodników oraz zakresu ich postępu i w końcu (iv) *optymalizacji* procesu treningowego za pomocą starannej selekcji środków operacyjnych, mających na celu uzyskanie jego efektywności. Jedną z kompetencji i specjalizacji techniczno-profesjonalnych trenera powinna być umiejętność tworzenia kreatywnych modeli gry dostosowanych do jej rzeczywistości, przy czym należy pamiętać, że w większości przypadków łatwiej jest wprowadzić zmiany w modelu, niż stworzyć go na nowo (czytaj: dokonać nagłych, ale stałych zmian).

E. Model gry kontra niespodziewane zdarzenia podczas meczu. Z przyczyn oczywistych wpływających między innymi z przypadku, ze zdolności organizacyjnej przeciwników, z zachowania arbitra, z przeszkód, jakie stawia sama rywalizacja sportowa, rozwój gry nie następuje w taki sposób, w jaki go zaplanowaliśmy. W ciągu meczu dochodzi do niespodziewanych zdarzeń

(negatywnych lub pozytywnych), które zmuszają trenera i drużynę do udzielenia strategicznej i taktycznej odpowiedzi, w celu ulepszenia lub utrzymania kierunku zdarzeń. W ten sposób dochodzi do zmian o charakterze strukturalnym i funkcjonalnym, których zakres nie powinien z początku przekraczać ram wyznaczanych przez przyjęty model gry, czyli powinien bezpiecznie, pomimo wprowadzonych zmian, utrzymywać swoją tożsamość i być zintegrowany ze sposobem gry. Jednakże w trakcie spotkania mogą wystąpić okoliczności, które sprzyjają zaburzeniom w modelu gry, dotyczącym jego istotnych elementów takich, jak struktura i funkcjonalność.

Jak wiadomo czas gry (poza wynikiem numerycznym w danym momencie) jest strukturalnym elementem związanym z podejmowaniem decyzji i przeprowadzaniem akcji przez zawodników, znajdujących się w obliczu różnych kontekstów sytuacyjnych. Dlatego zbliżając się do końca meczu, istnieje ogromna skłonność zawodników do zmiany zachowań i schematów gry drużyny. Zwłaszcza w sytuacji, w której nie osiąga ona obranych przez drużynę celów. Wobec tego, na podstawie wyników numerycznych pozytywnych lub negatywnych o minimalnym marginesie (np.: 1-0, 0-1, 2-1, etc.), lub z powodu sukcesu działania i zmian wprowadzonych przez drużynę przeciwników, czy też rezultatu przewagi liczebnej na boisku (np: 11x10, 10x11, etc.) w obliczu zmęczenia w podejmowaniu decyzji i w warunkach minimalnej skuteczności, można świadomie wprowadzić zmiany w grze drużyny, za pomocą wskazówek, dopasowań czy wymiany zawodników. Celem takich poczynań mogą być między innymi: fizyczne odświeżenie drużyny, zwiększenie jej mocy defensywnej lub ofensywnej, wymiana zawodników, których działania sportowe nie spełniają oczekiwań, wprowadzenie rozwiązań taktycznych w taki sposób, aby przeciwnicy musieli dokonać większego wysiłku w mniej wygodnych dla siebie i bardziej złożonych sytuacjach. Jednakże ważne jest, aby mieć na względzie, czy ogół narzędzi taktycznych, jakimi dysponuje trener wywodzi się z przyjętego modelu gry i równolegle, czy miało miejsce wcześniejsze przygotowanie mające na celu radzenie sobie przez zawodników w wyjątkowych sytuacjach. Wobec takiego kontekstu ważne jest podniesienie dwóch kwestii: (i) zmiany zachodzące w modelu gry, (ii) i zastosowanie „awaryjnego” planu gry.

1. Zmiany w modelu gry. Każda drużyna w obliczu dynamiki i złożoności, jakie charakteryzują różne sytuacje występujące w trakcie meczu, stara się funkcjonować w tak zwanym trybie „preferencyjnym” (specyficzna forma gry), którego ekspresja strategiczno-taktyczna zwana jest modelem gry. Tryb preferencyjny tak indywidualny, jak i kolektywny charakteryzuje się swoją dynamiką i dotyczy każdej drużyny. Za pomocą koncepcji gry i jej systematycznej operacyjności, opierającej się na specyficznych procedurach treningowych oraz za pomocą decyzji/ akcji mających przynieść rozwiązanie danej sytuacji w ramach modelu gry, obrazuje się pojmowanie różnych fragmentów informacji dotyczących danego kontekstu sytuacyjnego. W warunkach wysokiej niestabilności dostarczanych przede wszystkim przez sposób grania przeciwników, drużyna może mieć problemy z wdrażaniem swojego własnego modelu gry, czyli ze swoimi preferencyjnymi sposobami nawiązywania dialogu ze zdarzeniami mającymi miejsce podczas rywalizacji oraz może się wydawać w pewnych momentach, że jest zdeorganizowana i zdezorientowana strategicznie i taktycznie odnośnie rzeczywistości. W oparciu o to, co zostało przedstawione powyżej, poza rozwojem i doskonaleniem modelu gry, drużyny powinny ćwiczyć w warunkach, w których mogłyby rozwijać i doskonalić alternatywne formy gry, stanowiące warianty tego samego modelu, w celu możliwości ich zastosowania w swoistych sytuacjach i scenariuszach rywalizacyjnych (na przykład w sytuacji większości lub mniejszości liczbowej zawodników lub

w przypadku wygrywania bądź przegrywania meczu lub eliminacji w danym momencie gry, etc.). Idąc w tym kierunku, specjalne środki treningowe danego modelu gry powinny z jednej strony być kształtowane w taki sposób, aby poszerzać proporcje drużyny o znaczeniu funkcjonalnym, zaś z drugiej strony powinny tworzyć dynamiczne sytuacje w grze, które skłaniają zawodników i prowadzą ich do stałego dostosowywania swojego zachowania do ewentualnego kontekstu sytuacyjnego (podlegającego ciągłym zmianom), czy to z punktu widzenia akcji zawodnika, czy jej okoliczności (czas, wynik, stosunki numeryczne, etc.). Tak więc przy wstępnej analizie, ćwiczenia treningowe powinny być szkieletowane w ramach limitów przyjętego modelu gry i jednocześnie powinny objaśniać podobieństwo innych schematów i rutynowych zachowań w grze w celu zrozumienia, jak duża jest elastyczność (stopień swobody) modelu gry i jego granic. Warto także upewnić się jakie są marginesy granic w każdym modelu gry, aby go nie zaprzepaścić z punktu widzenia koncepcyjnego i operacyjnego w trakcie realizacji procesu treningowego, na jakim się opiera lub podczas zdarzeń, jakie nieodłącznie towarzyszą zawodom w trakcie meczu.

2. Zastosowanie „awaryjnego” planu gry. Warianty czy też alternatywne formy gry w drużynie są stosowane w sytuacjach, jakich nie zakładały cele strategiczno-taktyczne ustalone uprzednio dla danego spotkania. Zastosowanie takich alternatywnych rozwiązań w większości przypadków miało skutki w praktyce wówczas, kiedy były one przygotowywane (trenowane) podczas sesji treningowych i rozwijane w nagłych sytuacjach o znaczeniu strategiczno-taktycznym, czyli po wdrożeniu głównego modelu gry podczas przeważającej ilości czasu w trakcie zawodów. Takie nagłe lub stopniowe zmiany w procesie gry mają na celu przede wszystkim doprowadzenie do omyłki przeciwników podczas odczytywania sytuacji w grze i jej rozwiązywania, w ramach bieżącej lub nowej organizacji drużyny przeciwnej. Aby ustanowić taką dynamikę rywalizacyjną konieczne jest, aby środki treningowe zawierały w sobie możliwość potęgowania rutynowych zachowań, płynności i regularności zbiorowych i indywidualnych akcji, ale jednocześnie stawiania zawodników przed koniecznością nawiązania dialogu i udzielenia odpowiedzi na sytuacje wprowadzające chaos, zaburzenia równowagi i niestabilność, jakie prowokują przeszkody stawiane przeciwników oraz zastosowania „zapasowych” metod taktycznych, w celu dokonania rzeczywistej zmiany jakiegoś stanu rzeczy, a nie dokonanie zmiany, dla samej zmiany. Te alternatywne formy gry (plan awaryjny) wymagają ze strony trenera i zawodników, ogromnej umiejętności dostosowywania się do nowych sytuacji powodowanych przez niespodziewane zdarzenia, które zmuszają ich do znalezienia o podjęcia odpowiedniej interwencji i jeśli to możliwe do dokonania tego w porę i które mają ogromny wpływ na zawodników poszerzając ich motywację i odpowiedzialność, doprowadzając ich do przyjęcia na siebie większego zaangażowania, większej chęci i świadomości w podejmowanych decyzjach i przeprowadzanych akcjach. Przegrać jednym golem, czy dziesięcioma to zawsze znaczy przegrać. Taki rodzaj myślenia charakteryzuje niektórych zawodników w sytuacjach „desperacji” w trakcie zawodów. Jednakże należy unikać kładzenia nacisku na umiejętności indywidualne i skupić się na organizacyjnym czynniku drużyny. W tym zakresie warto opracować środki treningowe dla określonego sposobu grania, propagując określone decyzje i zachowania, w zależności od pewnego porządku i organizacji, ale jednocześnie warto stwarzać warunki dla możliwości dania odpowiedzi przez zawodników na daną okoliczność rywalizacyjną, pozwalając im na wykorzystanie większego marginesu nieprzewidywalności, kreatywności i autonomii, opierając się na prawdopodobieństwie zaistnienia takiej okoliczności.

Planuje unikalne formy gry

Model organizacyjny gry opracowany dla drużyny piłkarskiej wyróżnia się i rozwija się w oparciu o szereg wskazówek i zasad, jakie organizacja układu powinna posiadać, stanowiąc podstawy ram działania tak podczas treningu, jak i podczas meczu.

A. Konkretyzuje tożsamość i integralność drużyny. Koncepcja i rozwój specyficznej formy grania nie wyznaczają stałej i rozwijającej się ścieżki, tylko powodują szereg zmian w sposobach objaśniania i interpretacji gry. Dlatego w miarę jak konstruuje się i rozwija model gry, konieczna staje się logiczna refleksja na temat: (i) *abstrakcji*, podczas której rozważa się indywidualnie to, co w rzeczywistości występuje w kolektywie. Wyróżniają się tu najważniejsze elementy całości modelu gry oraz (ii) *generalizowania*, za pomocą którego łączy się specyficzne elementy, które znajdują zastosowanie w wielu sytuacjach. Za pomocą takiej właśnie analizy systemowej rozkłada się i składa na nowo model gry, zachowując jednak cechy wywodzące się z tożsamości gry, przedstawiając jej własną charakterystykę na tle innych. Oznacza to, że tożsamość gry to nic innego jak tylko jakość działania sportowego wyróżniająca się od jakości działania przeciwników, która utrzymuje się nienaruszona i zwarta niezależnie od okoliczności, analizy sytuacji i jej interpretacji dokonywanych przed, w trakcie i po zawodach.

1. Tożsamość. Tożsamość drużyny nadawana jest jej za pomocą modelu gry i modelu treningowego. Takie dwa modele dotyczące tego: (i) co chcemy osiągnąć w przyszłości (model gry) i (ii) co *proponujemy*, aby to osiągnąć (model treningu), wykazują cechy podobieństwa czy nawet identity w trakcie gry zawodników podczas zawodów. W tym znaczeniu drużyna pozostaje taka sama przedstawiając szereg unikalnych cech, które pozwalają rozpoznać ją za pomocą cech charakteryzujących jej grę kolektywną, schematów podejmowania decyzji i działania w trakcie zawodów, umożliwiając odróżnienie jej od innych drużyn, niezależnie od charakterystyki zawodów (grając u siebie czy na wyjeździe, z lepszym lub gorszym przeciwnikiem, niez-

leżnie od czasu gry, wyniku spotkania w danej chwili), która może pozostawać niezmienna lub w przypadku zaistnienia zmian, będą one mieścić się w ramach wyznaczonych przez model gry.

2. **Integralność.** Implementacja modelu gry wzmaga integralność organizacyjną drużyny, czyli sprawia, że wszystkie jej części pozostają nienaruszone i zintegrowane zwłaszcza na planie organizacyjnym (ukształtowanie boiska, jak i rozmieszczenie misji taktycznych dla poszczególnych zawodników), funkcjonalnym (zastosowanie właściwych metod gry ofensywnej i defensywnej) i relacyjnym (poszanowanie zasad ogólnych i specyficznych gry). Ta integralność powinna być przedstawiana jako złożona cecha rozwijająca się dzięki: (i) *jakości* (związanej z ewolucją gry) i *adaptacyjności* (związanej z otoczeniem sportowym, w jakim przebywa drużyna) modelu, jak i (ii) stopniowi *zaangażowania* w grę każdego zawodnika, biorącego odpowiedzialność za wspólny projekt. W związku z powyższym każdy błąd lub każda skutecznie przeprowadzana indywidualna akcja w grze, stają się błędem lub sukcesem zbiorowym. Z tej perspektywy fundamentalną rzeczą jest utrzymanie, w zależności od nagłości podjęcia rozwiązania w każdej sytuacji w grze, przy każdej decyzji i każdej akcji podejmowanej przez zawodników, wymiaru strategicznego, taktycznego i technicznego o charakterze zbiorowym, podporządkowanego tożsamości i integralności, jakie przedkłada się nad możliwe zaburzenia równowagi spowodowane niespójnymi i nie zaplanowanymi akcjami indywidualnymi na tle zbiorowego projektu.

B. Rozwija specyficzną formę budowania przyszłości. Nie można całkowicie przewidzieć przyszłości, ale można ją prognozować. To my powinniśmy dysponować umiejętnością prognozowania tego, że w teraźniejszości jesteśmy w stanie przygotować drużynę w taki sposób, w jaki chcielibyśmy, aby grała w przyszłości. Dlatego końcowy cel powinien być ciągle wizualizowany idąc w kierunku budowy teraźniejszości w taki sposób, aby móc rozwiązywać problemy zaistniałe w przyszłości. Mówiąc inaczej, przyszłość powinniśmy rozumieć jako element wywodzący się z zachowań mających miejsce w teraźniejszości, czyli to antycypacja przyszłości (sposób w jaki chcemy, aby grała drużyna) powinna warunkować planowanie i przebieg specyficznego procesu treningowego. Jednakże obranie najwłaściwszych i najbardziej zbieżnych ścieżek, aby osiągnąć cel nie jest łatwym zadaniem, gdyż wymaga głębokiej wiedzy i operacyjności czynnika referencyjnego, jakim w tym przypadku jest model gry i jego wewnętrzne elementy, który powinien być ciągle otwarty na dodawanie kolejnych elementów, czyli mówiąc inaczej powinien być gotowy na ciągłą rekonstrukcję i ewolucję, idące w kierunku utrzymania wysokiego poziomu działania sportowego. Dlatego nie powinien być on rozważany jako dana nabyta (zwłaszcza, że dane te zmieniają się podczas meczu i z meczu na mecz), ani ukończona (gdyż może się cofnąć, ustabilizować lub ewoluować). Innymi słowy, trzeba być świadomym, że model gry jest nieosiągalny, ponieważ nigdy się nie kończy ewoluując w zależności od poziomu zaawansowania i operacyjności modelu przez zawodników i od analiz dotyczących działania rywalizacyjnego. Dlatego całkiem naturalną rzeczą jest, aby a trakcie sezonu piłkarskiego w starciu z nieprzewidywalnymi elementami, dokonywać reorganizacji modelu. Taka modyfikacja może mieć różne przyczyny, spośród których możemy wyróżnić takie, jak: (i) *nie osiągnięcie celów*, jakie się zamierzało osiągnąć (ii) *nagle modyfikacje* o negatywnym charakterze, dotyczące wydajności drużyny, (iii) *zamiana* zawodników, którzy nabawili się kontuzji, których leczenie wymaga dłuższego okresu czasu lub (iv) *poważne incydenty dyscyplinarne* wśród zawodników, które łamią ustalone normy. Złożoność struktury, organizacji i kontroli modelu przygotowania drużyny będzie tym mniejsza, im bardziej trener nie będzie wiedział

co chce, aby drużyna osiągnęła z punktu widzenia ekspresji strategiczno-taktycznej i zachowania indywidualnego i zbiorowego zawodników. Fundamenty modelu gry mają charakter koncepcyjny i łączą się oraz wyrażają przez najbardziej wyraźną znajomość drogi, jaką drużyna ma przebyć i formy organizacyjnej drużyny, jaką zamierza się wdrożyć w przyszłości. Akceptacja, zastosowanie i ocena formy gry powinny bazować na skuteczności jej operacyjności, czyli na wynikach danych zawodów w porównaniu z obranymi celami dla danego meczu lub fazy rozgrywek. Aby udało się to osiągnąć warto jest przede wszystkim przeprowadzić trzy operacje: (i) ocenić diagnostycznie przebieg działania drużyny, (ii) skonkretyzować lepszą komunikację pomiędzy elementami, składającymi się na drużynę i (iii) podnieść poziom odpowiedzialności zawodników przy konkretyzowaniu obranego zbiorowego projektu.

1. Ocena drogi, jaką przeszła drużyna. Pomimo, iż zawsze możliwe są zmiany w drużynie i w całym Klubie w przechodzeniu z jednego sezonu do drugiego, warto w takich sytuacjach ocenić drogę, jaką przebyła drużyna w poprzednim sezonie w celu zrozumienia, uzasadnienia i wdrożenia fundamentów dla przyszłej pracy. Jednocześnie należy ustalić cel przyszłego sezonu w oparciu o spójne i właściwe założenia. Dlatego w ramach szerokiego wachlarza przemyśleń, jakich powinien dokonać trener, wyróżniamy następujące: (i) *przyczyny sukcesu lub porażki drużyny*, czyli momenty krytyczne i chwalebne w działaniu sportowym drużyny, (ii) *ewolucja klasyfikacyjna drużyny lub przejście do różnych faz rozgrywek w ramach różnych rodzajów zawodów*, (iii) *obstawianie różnych pozycji w drużynie i cechy takich zmian oraz badanie możliwości dostosowywania się każdego zawodnika stojącego na pozycji obrońcy, pomocnika i napastnika*, (iv) *tendencje ewolucyjne zawodników i drużyny (wydajność sportowa)*, (v) *liczba goli zdobytych i oddanych oraz przyczyna takiego stanu rzeczy*, (vi) *rodzaj urazów (zerwania i naciągnięcia mięśni, złamania, etc.)*, średni czas leczenia i czas braku aktywności w rozgrywkach, (vii) *zachowanie sportowe zawodników i drużyny na boisku: kary (żółte i czerwone kartki), ich przyczyny (na korzyść drużyny, np. uniknięcie sytuacji, w której przeciwnik będący w posiadaniu piłki posuwał się nie będąc krytym w kierunku bramki lub podejmował działania przeciwko naszej drużynie, czy dyskusowanie z arbitrem, atakowanie przeciwnika, etc.)*, (viii) *planowanie treningu i przygotowania sportowego zawodników*, (ix) *planowanie scenariusza zawodów każdemu z zawodników*, (x) *zachowanie sportowe poza boiskiem: poziom konfliktów interpersonalnych*.

2. Ulepszenie komunikacji pomiędzy elementami należącymi do drużyny. Model gry poszerza i intensyfikuje kanały komunikacji wewnątrz ekipy. Odczyt, interpretacja, decyzja i interwencja motoryczna, które wywodzą się z każdej sytuacji w grze, w ramach przyjętego modelu gry, powinny być potęgowane tak podczas treningu, jak i podczas zawodów. W ten sposób polepsza się komunikację: (i) *pomiędzy trenerem i zawodnikami*. Cały proces przygotowania do zawodów powinien być realizowany i wdrażany w sposób jasny i systematyczny. Dlatego też trener powinien wybierać różne ćwiczenia treningowe w zależności od modelu gry, dopasowując ich stopień trudności i złożoności do poziomu wydajności zawodników, dynamicznej organizacji drużyny oraz przedziału czasowego, jaki istnieje pomiędzy momentem ich zastosowania, a pozytywnymi skutkami, jakie przyniesie (heterochronia). Zawodnicy ze swojej strony powinni rozumieć konieczność zastosowania tych ćwiczeń w celu osiągnięcia skutecznego modelu organizacyjnego. Dlatego powinni złożyć moralne, decyzyjne i zachowawcze zobowiązania, których zamiarem byłoby osiągnięcie celów obranych dla konkretnego sezonu sportowego; (ii) *pomiędzy*

zawodnikami. Model gry prowadzi zawodników do doskonalenia swoich kompetencji, niezależnie od zajmowanych przez nich pozycji i sprawowania zadań taktycznych w ramach dynamicznej organizacji drużyny. Wzmocnienie kompetencji zawodników wywodzi się z faktu rozwijania przez nich zadań taktycznych, jakie zostały im przyznane, ukierunkowując swoje zachowania w zależności od znaczenia, jakie nadają każdej sytuacji w grze i od celu, dla którego przeprowadzają daną interwencję motoryczną, która jest dzielona i rozumiana w taki sam sposób przez różnych zawodników z tej samej drużyny. Rozwój w komunikacji pomiędzy zawodnikami oraz stałe tworzenie wachlarza opcji prawdopodobnych dla skutecznego rozwiązania sytuacji w grze jest tak samo obserwowany na poziomie synchronizacji akcji przeprowadzanych przez nich jednocześnie lub kolejno jedna po drugiej w określonej jednostce czasu.

3. Podnoszenie poziomu poczucia odpowiedzialności u zawodników. Model gry powinien podnosić wewnętrzną chęć każdego zawodnika do gry, przekładając się na jego zaangażowanie (postawę) tak na planie indywidualnym (podjęcie działania), jak i zbiorowym (synchronizacja), przy wykonywaniu zadań, jakie narzucają trening i zawody. Argument, jakim jest brak motywacji, często jest pomijany, aby uzasadnić niską wydajność sportową drużyny i nie wyjaśnia wszystkiego zwłaszcza wtedy, kiedy zawodnik odpowiedzialny za wykonywanie danej funkcji nie robi wszystkiego co jest możliwe do zrobienia, gdyż nie "czuje się do tego wystarczająco zmotywowany". Dlatego też niektórzy zawodnicy w starciu z przeciwnikami, których charakteryzuje niższy poziom organizacyjny i jakościowy, dochodzą do wniosku, że mecz, w którym biorą udział w żadnym stopniu nie przyczynia się do polepszenia ich „prestżu osobistego”, co obniża ich zakładaną wartość. Ważne jest, aby zawodnik czuł się bardziej odpowiedzialny, niż zmotywowany zwłaszcza, że zobowiązuje się do tego i naszym zdaniem jest to wystarczający powód. W ten sposób każdy zawodnik powinien składać zobowiązanie wobec sposobu gry drużyny, widząc jakie cele ma ona do osiągnięcia i jakie są oczekiwania trenera wobec niej. Podniesienie poziomu odpowiedzialności zawodników polega na tym, że każdy z nich powinien wypełniać z entuzjazmem, zaangażowaniem i skutecznością zadania, jakie są im powierzane. Stałe objaśnianie zakresu odpowiedzialności każdego zawodnika oraz rozwiewanie jego wątpliwości, spoczywa w rękach trenera i ma na celu uniknięcie problemów w przyszłości. Kiedy zawodnik przyjmuje na siebie jakąś odpowiedzialność to zakłada się, że swoimi decyzjami i akcjami motorycznymi będzie on przyczyniał się do sukcesu drużyny i jednocześnie, dbał o jej formę. Odpowiedzialność jest podstawowym założeniem decydującym o osiągnięciu sukcesu. Ma ona także, charakter łączący założenia związane z utrzymaniem spójności drużyny.

C. Zbiega się w jedną specyficzną formę gry. Model gry powinien dostarczać każdemu zawodnikowi i ogólnie całej drużynie, możliwość skorzystania ze specjalnego kodu odczytu każdej rzeczywistości sytuacyjnej, która tworzy się na ich oczach. Taki percepcyjny kod ma na celu identyfikację i interpretację licznych i zróżnicowanych faktów, które składają się na rzeczywistość rywalizacyjną, zestawiając je i wiążąc pomiędzy sobą. Z tej perspektywy specyficzna forma interpretacji gry odnosi się do kierunku i podziału intencji i znaczeń.

1. Nadaje znaczenie grze. Poruszając ten temat możemy napomknąć, że proces percepcji i analizy sytuacji w grze wynika przede wszystkim z wzoru interpretacyjnego i lektury sytuacji, jaką dostarcza model gry drużyny i jednocześnie ze zdobytych doświadczeń, patrząc z perspektywy

w jakiej znajduje się zawodnik, a dotyczącej kontekstu sytuacyjnego. Za pomocą tych wskaźników każdy zawodnik przyswaja to, co jest właściwe i porządkuje to, nadając mu właściwego znaczenia w świetle przyjętego modelu gry. Takie kody lektury oraz referencje powinny być konstruowane i doskonalone w trakcie wdrażania modelu gry, który funkcjonuje jako punkt wyjścia i odniesienia dla ukierunkowania akcji drużyny. Zawodnicy i drużyna nadają kierunek grze w oparciu o model referencyjny zważywszy, że wyłączenie jakiegoś elementu, czy też jego wybranie w trakcie realizowania akcji przez zawodnika, pozwala na nadanie regularności i spójności globalnym zachowaniom drużyny, czyli mówiąc inaczej pozwala na opracowanie schematu gry.

2. **Przywołuje intencje i znaczenia.** Dzielenie się interpretacją każdego kontekstu sytuacyjnego w grze jest gwarancją wzajemnego zrozumienia pomiędzy zawodnikami należącymi do tej samej drużyny. W trakcie zawodów lub podczas treningu, każde działanie wykonywane przez zawodników ma swoją intencję i swoje znaczenie. *Intencja* to powód, jaki kieruje każdym zawodnikiem, aby doprowadzić do końca przeprowadzaną przez niego akcję motoryczną, mającą na celu rozwiązanie sytuacji w grze. *Znaczenie* to powód, dla którego dana akcja jest przeprowadzana, po jej interpretacji przez drużynę. Intencja charakteryzuje zawodnika, który podejmuje działanie (akcję), zaś znaczenie należy do obserwujących go kolegów. Znaczenia akcji nadaje kontekst sytuacyjny i okoliczności. Model gry pozwala na nadanie wspólnego znaczenia wspólnej historii.

E. **Rozwija specyficzną formę ekspresji taktycznej.** Model gry związany jest nieodłącznie z okolicznościami gry, opierającymi się na zasadach dotyczących podejmowania decyzji i przeprowadzania akcji, za pomocą których narzuca się model gry właściwy dla danej drużyny, czyli jedyną w swoim rodzaju tożsamość taktyczną, wspólną dla wszystkich zawodników. Rola trenera przy konstruowaniu modelu gry dla drużyny reguluje i wzmacnia jednocześnie specyficzny sposób gry zawodników.

1. **Reguluje schemat interwencji.** Model gry zakłada unikalną koncepcję dla skutecznego i właściwego przebiegu akcji przeprowadzanej przez drużynę. Akcja taka może być zwarta lub przerywana, impulsywna i szybka w swoim rozwoju, opierająca się na fazie ofensywnej lub defensywnej gry, celowa lub rozważna, powściągliwa lub spektakularna. W ten sposób próbuje się promować opracowywanie schematów gry, które jest wspomagane przez szereg preferencji (parametryzacja) tak przy podejmowaniu decyzji, jak i przy doborze wspierającego działania motorycznego, nadając grze unikalnego wymiaru.

2. **Przywołuje szereg postaw i zachowań.** W ramach zarządzania globalnymi ruchami i dynamiką drużyny, model gry powinien wzmacniać szereg postaw i zachowań w kierunku spójności tak, jak i tworzenie zasad, które ich dotyczą, a które stają się podstawowymi elementami specyficznego sposobu gry i ekspresji taktycznej w trakcie treningu czy zawodów. Każda drużyna charakteryzuje się swoimi własnymi cechami i ekspresją taktyczną swojego sposobu gry. Tak więc mamy tyle modeli gry, co drużyn, przy czym fundamentalną rzeczą jest zdefiniowanie i scharakteryzowanie każdego modelu i każdej koncepcji gry.

